

Adó.

Non possum scire, an omnibus profuturus sim,
quos admoneo. Illud scio, alicui me profuturam,
si multos admonuero. Seneca.

Ha megadja-e isten emunk, hogy a közteherviselés törvénybe menjen a jövő országgyűlésen? A ki e kérdésre megnyugtató bizonyos választ mondhatna, sok hazafi gondot háraitana le a becsületes magyar kebelről. — Én nem mondhatok, sőt, ha megfontolom a körülményeket, inkább hiszem, hogy nem, mint azt, hogy igen, s ha lecsillapítva kétkedéseimet, reményre kényszerítem telkemet, legfeljebb valami országos pénztár képe lebeg szemeim előtt; mire a köz és közös teherviselés tragicomicus álarczát függesztendi a szűkkeblűség álnokúl. De istent a magasban, az igazság sugallatát a szívben, s a népet, a terhei alatt görnyedőt, és a hazát, melly szabad, biztos és dicső jövődőért eseng, nem lehet elámítani. A csomó ez által nem lesz megoldva. Hogy pár évvel előbb, vagy pár évvel utóbb a magyar ne-

messég adózni fog; hogy viselni fogja együtt a néppel az ország minden közterheit, az kétségtelen. Az adómentesség koldus szabadalma már sok időre fenn nem tartható. Ellentétben isten igazságával; ellentétben a keresztény polgárisodás szellem-uralmával, ellentétben a nép millióinak érdekével, ellentétben az ország létezésének legelső postulatumával, e koldus szabadalom kirí az életből, mint zöld lomb közl a száraz ág, elasztottan, táplálék nélkül, támasztalanul. Le kell nyesetnie, le keli nyesetni okvetlenül. A kérdés tehát nem a körül forog; hiszen-e az adó kötelessége közös mindnyájunkká!, mert ez kikerülhetlen; hanem a körül ad ózzunk-e, avvagy megadóztassunk. Az első azon elvet mondja ki, hogy terhet ne róvjon senki reánk, mint csak mima-gunk. És ez — miután adó nélkül közállodalom fenn nem állhat — a szabadságnak, az alkotmányos életnek jelleme; a második azon elvet foglalja magában, hogy az adót más rovandja reánk, és ez a szolgálásnak bélyege. És én, kinek a polgári szabadság földi religióm; ki mint önlételemről, úgy meg vagyok arról is győződve, hogy e sokat hányatott nemzetnek a polgári szabadság közönségessé tétele nélkül jövendője nincs, ki tehát, mint a pokol tornácának rabjai az üdvezülés perczének olly égető vágygyal nézek elébe a napnak, mely e hont a közös polgári szabadság keresztvizével megváltsa az enyészettől, mely aggodalomba merülök, ha meggondolom, hogy az adómentesség koldus szabadalmáhozi botor ragaszkodás leszen a kőszirt, mellyen nem csak a

polgári szabadság közönségessé tétele hajótörést szenvedhet, de még az is, mellyet bírunk megtörhetik; és e hon, mellyet a bánat fájdalmaival olly hön szeretünk, kitöröltetheik az alkotmányos nemzetek sorából a nélkül, hogy Összedőlendő állodalmi épületének romjain, az európai nemzet-család bánatos rokonszenve feltámadás reményeit építhetne többé.

És ha e szomorú jóslat beteljesednék, ki lesz az, ki legtöbbet, ki mindent veszít? A nép talán? melly az alkotmány veszteségét nem érezendi, mert az alkotmányból ki volt tagadva, s a ki mit nem bírt, az. el sem vesztheti? A nép, melly e cserével anyagi jólétben még nyerhet talán? — Oh nem; hanem a nemes-ség az, melly egyedül, melly mindent veszíthet, mert az alkotmány minden malasztja csak az övé volt.

Ti, kik amott a másik táborban a „conservatismus“ bitorlott fügelevelével takargatjátok meztelenségteket, kik minket, ha szabadságért, ha polgári jogokért esengünk a nép számára, arról gyanúsítotok, hogy meggondolatlan utánzási vágygyal akarjuk nivellálni a nemesség minden előjogait, halljátok meg; miként gondolkozom én a nemességről. Én, ki minden gúnynak, minden vádnak, minden gyanúsításnak, mit évek óta pártunkra szórtok, nagyobb fél részét gyöngé vállaimon hordozom; én, ki főieméit fővel mondhatom, hogy toliamat a political hypocrisis tintájába nem mártám soha; ki ellenségeskedéseket megszokám: engeszteléseket nem keresem, őszintén fogok nektek szólani, mint szolandók az örök bíró előtt, midőn gondolatim rejtelseit számon kérendi.

Én a nemességről ekként gondolkozom: A nemességet közel egy ezred év históriája, közel egy ezred év alkotmányos élete e nemzet léteinek talapzatává szentelve fel. — A magyar nevet,— e jövővény maroknyi nemzetiség nevét — ő személyesítette Európa királyai, Európa népei előtt. Ő írta be a magyart ezen világrész nemzeteinek aranykönyvébe, mellyből ezred év viszontagságai sok arany betűt kitöröltenek; de azt nem, mellyet belé a magyar nemesség férfi karja írt. — Ő vívta első sorban ez ország léteinek harczeit, midőn külhatalom özönlött reá; ő volt a fenyegetett Európának táborszeme századokon át. És e vész és viharok daczára bár sokszor az üdítő álmot, s ügy szólván még a szerelem kéjeit is örökké csak fegyverben élvezé, átültette mégis Magyarhon földébe a századok során feltűnő epochalis eszmék növényeit. A keresztény hittől kezdve a vasútakig nem volt egyetlen eszme, Európában uralkodásra emelkedő, mellytől a magyar nemesség elzárkózott. Lett legyen nagy igazság, lett legyen nagy tévedés, csak ha epochalis eszme volt, honunk évkönyveiben feltalálható. A magyar nemesség, mindig megértette az európai nemzet családdali azonosulás föltételeit. Hogy Magyarország lett, hogy Magyarország van, az ő műve. Talán másképen is lehetett volna; de meglehet máskép már rég nem volna; kérdés, mellyet isten sem fejt meg többé; elég, hogy Magyarország létele a magyar nemesség műve. És e teremtésnek, e fenntartásnak ezredéves munkája közben a magyar nemesség az, melly jármot túrni nem

tanult soha; melly a szabadság aranyfonalát kezéből egészen kirántani nem hagyta soha; mellynek köszönhetjük a büszke öntudatot, hogy Magyarhon az absolutismust, a korlátlan monarchiát el nem fogadta soha. Vértzett, szenvedett, vonaglott az irigy hatalom körmei s az ármány kigyógyűrűzetei közt; de az alkotmányos létet elvenni nem engedte ez országtól soha. Igaz, — oh fájdalom! hogy igaz — az alkotmányos életet nem a népnek, hanem csak magának kaszt-szerű előjogul szerzetté s tartotta meg; ez bűn, mellyért enyészettel s nemzethalállal lakolhat, ha, hogy nem okúí, a míg lehet; de az mégis magasztos látvány, hogy ez ország, mióta Magyarország, absolut monarchia nem volt soha. — Egyetlen példa az európai continensen. A lefolyt ezredév történetében Európa . száraz földén egyetlen egy nemzet, egyetlen egy ország sincs, melly hasonló históriai emlékkal dicsekedhetnék. És ez a magyar nemesség műve. — Minő kiolthatlan szabadságszeretet, minő törhetlen erély az, melly illy históriai emlékkal dicsekedhetik! Oltsad be oh magyar, ez örökké ifjú ezredéves csemetét a néptörzsökbe! Legyen egy élő fává, mind a kit Magyarhon földje táplál; törzsöké a nép, dereka a polgári középrend, lombkoronája a nemesség; de legyen egygyé, melly nemzetiség ege alatt a szabadság közös gyökerén szívja fel e honnak, egészen rabbá soha nem sülyedett földéből az életnedvet, — és a míg magyar lesz. Magyarhon korlátlan hatalmat uralni soha nem fog; Magyarhon alkotmánytalan szolgaföld soha nem lesz!!

Ekként látják én szemeim a magyar nemesség képet. És most kérdelek: lehet-e föltennetek, hogy mi e nemességet hazánk fentartásának tényezői közül kitörölni akarnék? Lehet e föltennetek, hogy mi, kiknek a história nem hiába íratott, hanem íratott, hogy tanulság könyve legyen, a szabadságnak s nemzeti erőnek azon magkövét, melyet a magyar nemességben ezer év históriája felmutat, szétzúzni akarhatnék, a helyett, hogy tenyésző erejét a közszabadság s nemzeti önállás fölnevelésére fordítanék? azt gondoljátok, hogy épen mi, az éber vigyázat emberei nem tudnék számba venni, mennyi ellensége van a magyarnak, épen mi nem tudnék számba venni, hogy felülről a birodalmi absoluticus kormánybefolyás, mellynek a „birodalmi egysége idegen lelkű hivei-pártosaivá szövetkeztetek, kívülről a határainkra nehézkedő éjszak-keleti hatalom gravitációjá, belülről a zagyva népiségek mesterségesen szítogatott ellenszenvei, a magyar nemzetiségek s országállodalmi függetlenséget, mennyi tusával fenyegetik? Vagy azt gondoljátok, hogy mind ezt számba véve a véd-seregnek ép azon osztályát akarhatnék lefegyverzeni, melly annyi századon át egyedül is meg tudta védni az egyedül bírt magyar szabadság várát? Nem, uraim! nem; ezen gyanúsító hitegetést a magyar ellenzék nevében indignációval lököm vissza. Vagy senkit sem sújt a vád, vagy titeket sújt, titeket, kik a conservativismusta kormánypártisággal azonosítottátok, kiknek múltjából elvesztegetett nemzeti jogok, compromittált nemzeti érdekek gyász ravatala emelkedik, kiknek

jelenéből e gyász ravatalra egyetlen halovány fény-sugár sem hiill, melly titeket az alkotmányosság védeivé jejelne, titeket illethet talán e vád, kik a magyar nemesség jövődjének föltételeit vagy föl nem fogjátok, vagy nem akarjátok; kik azt, a mi a magyar nemesség szabadalmaiban feltartható van, a birodalmi egység idegen istenének készek vagytok dobni áldozatul, míg azt, a mi e szabadalmákban korhadt, és feltarthatlan nem akarjátok a nemzet istenének áldozni, miszerint legyen a nemzeti egybeforrásnak s a nemesség feltartható javadalmi conservatiójának váltságbére, titeket illethet e vád, de a pártot, mellyhez én tartozom, nem, mert e párt a magyar ellenzéki párt; a magyar ellenzék neve pedig, a szabadság-védelem, s alkotmány - fentartás emlékezetével ugyanazonos.

Nem, valóban nem, mi olly kábák nem vagyunk; hogy midőn szívünknek minden dobbanása azért ver, hogy hazánkban a nemzeti alkotmányos lét malasztjai a magyar nemzetiség alapján, minél többekre kiterjesztessenek, miszerint állodalmi szabadságunk eleven védfala minél tömöttebb legyen, midőn minden gondolatunk e vezér szempontból indul, minden törekvésünk e cél felé van irányozva; mondom, olly kábák nem vagyunk, hogy az alkotmányhoz érdekesség által füzendő honpolgárok sorainak szaporítását, ritkítással akarnék kezdeni; mi olly kábák nem vagyunk, hogy a szabadság létező elemeit kiirtsuk, s gyümölcsöt váljunk a magkő széttöréséből, olly kábák nem vagyunk, hogy a magyar nemzet alkot-

mányos önállását akarván biztosítani, a nemesség alkotmányos állásának csonkításával, absoluticus kormány-irányzatok kezére játszunk; illy fonákságot tenni nem fogunk, sőt bízunk istenben, ki a nemességnek erőt adott, ez országot ezer éven át az alkotmányos országok sorában fentartani, nekünk, ezen országfentartó küzdelem örökösének, fog erőt adni a polgári szabadság közdhomokán minden illy fonákságot jövődre is megakadályozni, veletek együtt, ha nektek tetszik, de ellenetek is, hogy ha kell. Mi adni akarunk szabadságot, elvenni nem. Mi azt akarjuk, hogy a magyar nép minden osztálya szabad és alkotmányos legyen, tehát azt bizonyosan nem akarhatjuk, hogy a szabadságot s alkotmányosságot azon osztály is elveszítse, melly annak már birtokában van.

És ha meggondoljuk, hogy a magyar nemesség politicalai élete a magyar alkotmányos létet gyakorlatilag személyesíti, lehetetlen nem óhajtanunk, hogy olly állásban tartassák fel, miszerint képes legyen a népszabadságot önmagából kifejtetni, s azért az absolutismus ellenében meg akarjuk a nemességnél óvni mind azon politicalai súlyt, melly őt képessé tegye, hogy a magyar nép vezére legyen.

Az alkotmányos lét Magyarországon olly javadalom, mellynek egyedüli birtokosa ekkorig a nemesség volt; — elvenni tőle e javadalmat, annyit tenne, mint azt eszközölni, hogy alkotmány e honban ne legyen; — mi kezeink az alkotmány fájára fejszét vetni nem fognak soha; a mi feladatunk az, hogy a

nemességgel beláttassuk, miként az alkotmányos lét oly szellemi kincs, mellyben a testvéri osztály, egy osztályosnak részét sem kevesíti; sőt mindenikét neveli, mert biztosítja. De a szabadságot bírni kell, hogy megosztani lehessen; kormánynál szabadság nincs, kormánynál csak hatalom van.

Én számot vettem a körülményekkel; számot viszonyainkkal, mellyeknek körében, mint historailag adott téren, a magyar alkotmányos lét kifejtésének s biztosításának eszközölni lehet, s e számvetés azon erős meggyőződésre vezetett, hogy a magyar nemesség politikai életének annihilatiója vagy egyenesen csatavesztésre vezetne, vagy legalább kétes kimenetelű forradalmak bizonytalanságába sodorna. Én borzadnék kockát játszani e nemzet jövődjével, mert megtanultam a históriából, hogy a forradalmak napjára gyakran a szolgaság hosszú éjjele következik; oly fegyver az, mellyhez csak a kétségbeesés folyamod hátik; kétségbe esni pedig csak annak szabad,, kinek már nincsen mit veszíteni; nekünk, bár sokat vesztenék, még mindig van igen sok veszteni valónk. Van nemzetiségünk, van országos lételünk; ebből és ezzel mindenünk lehet, nélküle semmi. Ezeket nem szabad kockára vetnünk; míg ezeket sajátunknak mondhatjuk, míg a nemzetiség s országos lét öntudata feszíti tette izmainkat: addig nem szabad a kétségbeesés lépteire botlanunk.

Országok jövődje nem talány, mellynek megfejtéséhez istentől ihletett jóstehetség kell; számtani feladat az, mellynek megoldására a nemzet histo-

riája s viszonyainak felfogása az ép értelemnek ele-
 gendő ismert mennyiséget nyújt; s azért én ezen adott
 számok alapján minden jósihletetségi affectatio nélkül
 merhetem állítani, hogy a ki kérdést teszen magának,
 minő tényezők által lehet magyar hon nemzeti s or-
 szágos léteit biztosítani, a magyar népet nemzetté,
 a nemzetet valóban alkotmányossá, s alkotmánya
 állal eiü^JtfXlszaBáddá, boldöggá-teiuiX annak a ne-
 mesSeg^ezer éves küzdelemben megedzett politicalai ha-
 tá sát nem lehet, nem szabad a tényezők sorából ki-
 törölni, vagy kifelejteni. Én nem felejttem; s azért
 nemzetem jövődjje nem oUy képbén tűnik fel lelkem
 szemei előtt, mellyben a nemesség nincs, hanem olly
 alakban tűnik fel, mellyben a nemesség a néppel
 szabadságban egybeforrva, ollyan mint testvérek kö-
 zött a hű első szülött, a család vezére, a háznak
 erős szegletköve, melly csak szeretet és bizodalom
 tekintetével találkozik; mellynek testvéri ereje az if-
 jabb testvérbe bátorságot, önbizalmat önt, melly elül
 megy a család harczaiban; melly a megtámadott
 közös ház legveszélyesb pontján örködik megtörhet-
 lenul; melly a gyöngébb testvért ápolva, nevelve,
 megállni tanítja a szabadságnak sikamlós terén; szó-
 val úgy áll előttem honom képe, mint mellyben a
 nemességnek egyedüliséget nem követelő, de erkölcsi
 ereje, s históriai súlya által tehetős befolyása képezi
 azon gyűjtő magvat, melly körül a közsabadság
 gyümölcse fejlődésnek indul.

És én az mondó vagyok, hogy a nemesség ezen
 tehetős befolyást saját magának úgy mint az országnak

összes javára fentarthatja; históriai állása, birtoka, gyakorlati alkotmányos képzettsége és ezer meg ezer viszony, mellyet századok ereje szőtt: a nemesség számára ezen ténylegesen túl nyomó political befolyást biztosíthatják, s biztosítván, mind azon előjogok fentartására is kilátást nyújthatnak, mellyek a nép erkölcsi s anyagi érdekeivel kiáltó ellentétben nincsenek; de csak egy föltétel alatt; s a föltétel az: hogy a nép iránt igazságos legyen; hogy idején korán le tudjon^azon szabadalmakról mondani, mellyek a népszabadság érdekeivel, mellyek az ország existenciájának tehetségével; tehát a nemesség saját léteinek tehetségével is kiegyenlíthetlen ellentétben állanak; mellyek tehát hosszú időre különben is feltartthatlanok, ideig óráig támogatva pedig, a belső viszályok olly szikráját rejtik magokban, mellyet a késleltetés eloltani nem képes, de lángra fogna gyújtani okvetlenül, lángra, melly hazánk jövődjét is megemészteti; de a nemesség political léteit, mind azon tekintélyes befolyással egyetemben, mellyet különben fentarthatott volna, fel fogná emésztetni minden bizonynyal.

És ha kérditek, mellyik ezen veszélyterhes, ezen feltarthatam szabadalom? Kétkedés nélkül felelem: „Az adómentesség mindenek felett!“ Ennek feláldozásával a nemesség igen sokat megmenthet; ehhez ragaszkodásával mindent elveszít, a, nélkül, hogy csak ezt magát is, mellyért existenciáját veté koczkára, képes volna megtartani.

Mert hiában, uraim! az adómentesség olly képtelen állapot, mellyet tehetetlen conserválni. Istenért!

gondoljátok meg csak: állodalom, mellynek nélkülözhetlen, rendes mindennapi költségeihez épen azon osztály nem járul, melly annak legtöbb — ne mondjam minden — javait élvezi! Hiszen ez olly rendelkezés, olly abnormis kinövés, mellyet a polgári társaság teste nem tűrhet magán; a nélkül, hogy organismusát halálos fekélyek borítanák. Vagy talán azt gondoljátok: köztehermentesség által szerzetté a magyar nemesség e hont? köztehermentesség által tartotta fenn századokon át? Ez olly históriai hazudság, mellyet csak vagy a legvastagabb tudatlanság, vagy pedig a nemesség politikai existenciáját öngyilkolásra vezetni akaró machiavellismus vehet ajkaira. Hazánk közigazgatási gépezetének hajdani egyszerűsége rendes adót alig kívánt, ennek kellékeit a közjövedelmek kirendelt forrásai bőven fedezték; hanem a honvédelem volt a legnagyobb, ez volt a mindennapi folytonos áldozatot kívánó rendes közteher; és ezen közterhet nem csak hogy viselte a nemesség, sőt egyedül csak ő viselte; s a népet csak rendkívüli esetekben hívta fel segítségül. Ne is gondoljátok, hogy ezt valami nagylelkűségi hajlamból rendezte ekkép a nemesség, nem, hanem azon természetszerű ösztönből, minélfogva érezte, hogy politikai súlyt, hatalmat s uralmi előnyöket nem bírhat a statusban, ha csak a status fentartásának terheit nem veszi vállaira. A hérek soha sem lehetnek hatalmasok. Ezt érezte a magyar nemesség; magára vette hát kiválólag a közterheket; és ez volt az alap, mellyen hatalmának épülete fölemelkedett; míg ha a köztehermentességet

vett volna igénybe, s mégis hatalmat, jogelőnyöket s politicalai súlyt kívánt volna; nem hogy political súlyra emelkedhetett vala, de sőt existenciájának még csak nyomát sem látnok a história lapjain, mert jól rendezett statusban a köztehermentesség olly polgári lealacsonyítás színét viseli, mellyel hatalom együtt épen úgy nem járhat, mint nem lehet együtt sötétség s világ. Es íme hova jutánk! A körülmények megváltoztak; a status fentartásának mindennapi kellékeit, a nemesség hajdani közteherviselésének formái többé nem fedezhetik; és most ott állunk: hogy míg világszerte a polgári társaságok közterheiben csak a szegény, kinek semmie, még csak munkabíró karja sincs, csak a rabszolga, a béres eseléd, s a koldus nem osztozik, minálunk a koldus a béres cseléd, s a herczeg, gróf, báró és nemes nem viseli a közterheket! — De sőt annyira megyen a képtelen fonákság ama rendszere, melly elvül tűzte ki magának adót attól pedig nem szedni, kinek van; hogy mihelyt valaki a póriasság göröngyeiből értelmessége által kiemelkedik s honoratiórrá lesz; nem azt mondjuk neki: „Művelt okos ember vagy, tehát bírd politicalai jogokkal, használd eszedet a status javára! hanem azt mondjuk neki: „Művelt, vagyonos ember vagy, tehát ne adózzál!” Ellenben ha valamelly született adómentes annyira elszegényedik, hogy más földét lenne kénytelen robotba művelni, ahhoz meg így szólunk: „Adómentesnek születted ugyan, de mivel szegény vagy, adózni fogsz!

Mondja aztán valaki, hogy ezen állapot fentartható, mondja valaki, hogy a magyar nemesség, ha ezen polgári lealacsonyítás (degradation civique) koldus szabadalmához tovább is ragaszkodnék a túlnyomó politicalai súlyt, mellyre historaiilag hivatva van, még soká fentarthatná. Ez lehetetlen. A politicalai nyomatékosság azon dolgok közé tartozik, mellyeknek conservatiója csak azon módon lehetséges, mellyel szerezettek. Elsőség az áldozatra kész hazafiságban; elsőség a haza közjava által igényelt szolgálatokban; elsőség a polgári állodalom rendes terheinek viselésében; voltak az eszközök, mellyekkel a magyar nemesség politicalai hatalmát megszerezte; nygan azokkal tarthatja fel magát, vagy sehogy sem.

Én rémítgetni nem akarok. Istennek hála, viszonyaink még nem olyanok, hogy az adómentességrőli lemondás az Önkénytes igazság színét ne viselhetné. Még lehet érdem, melly magasztos resignatio fényében jelenhetik meg; ámbár tulajdonkép nem egyébjózan okszerű számításánál; még hála, szeretet, és bizodalom vehetik körül; még lehet bér, mellyért e hála-szeretet és bizodalom örömet átengedi továbbad™ is a politicalai első szülöttség jogelőnyeit; de kimondhatlan gyarlóság volna a körülmények e kedvező állását fel nem használni. Fognak-e s meddig fognak e körülmények tartani? azt a jövendő rejtélye fedi; a jelen percze miénk, a jövendő legalább is bizonytalan; nyerünk a késlekedéssel semmi sem lehet, vesztenünk igen sokat! minő kábaság volna tehát késni, és mindig késni, míg talán eljő a bün-

bánat percze, midőn a viszonyok kormányrúdjá többé nem leszen kezeink között.

De balszillagzatunk úgy akará, hogy szülessenek köztünk emberek, a ködnek pöffeszkedő bölcsei, kik hollókárogoással denunciálnak a nemesség szenvdelmeinek minden embert, ki az események természet-szerű fejlődésének úterére tapintva, figyelmezteti a magyar nemességet a bekövetkezhető veszedelmekre s férfias hangon inteni meri, hogy használja a röppenő perczet a míg kedvező. Azt mondják: ez rémítgetés! Azt mondják: emlegetni a népet, emlegetni annak terheit, és emlegetni a természetszerű vágyakat, mik a teherviselés egyedüliségéhez olly kény-szerűleg csatolvák, mint kifáradáshoz vágy a pihenés után, éhezés az étek után, azt mondják ezt emlegetni rémítgetés; felhívás zavargó kitörésekre, s mit tudom én! — Kába boldogtalanok! valóban nem tudom, vakságtokat sajnálj am-e inkább, vagy malitiátokat kárhoztassam; világot kívánjak-e nektek inkább, hogy meglássátok a tátongó örvényt, melly felé az adómentes nemesség rohan, vonva maga után hazának jövendőjét; vagy isten villámát kívánjam, melly szét-repeszsze a papír falat, mellyet a nemzet és az okosság közé húztatok, eltakarandók a jövendő perspectiváját, melly papír falatok mögött olly tiszta képben emelkedik. — Rémítgetés!! nú végett van hát a história, ha abból tanulni ne legyen szabad? Mi végett nyilatkozik isten ujja az eseményekben, ha ne legyen szabad reá ügylni?

Az angol felső házban, ama bölcs aristocrazia

tanácsstermében, melly mivel megtudott alkudni a körülményekkel s idején korán igazságos tudott lenni a nép iránt, buszke méltóságában áll maiglan is, nem csak hazájában hatalmas, hanem hatalmas világügyek - nek eldöntésében, hatalmasabb talán, mint maga Róma tanácsa volt, mellynek férfiai vesszővel húzták meg a porban a vonalt, mellyet átlépni király sem mert; ezen angol felső házban egykor a reformbill tárgyalatók, és volt, ki a házat figyelmezteté a veszélyekre, melyek elkövetkezhetnek, hahogy a ház vonakodnék engedni a nép igazságos érdekeinek. És ott is akadtak gyermekiesen daczos cryptopoliticusok, kik azt kiálták; „Ez rémítetés!!“ Lord Brougham pedig eképen felelt: „Midőn még e ház lord Chatam szavait hallhatá, nem egyszer történt, hogy hatalmas szózata villámaival a reform elleneit végig lángoló, fenyegetve őket az elkövetkezendő veszélyekkel, ha nem engednek az igazságnak, és én jól emlékezem, hogy e bátorság sem rettegtesnek, sem meggyalázásnak nem véteték, hanem magasztos becsületességnek tekintetett. —Én figyelmeztetem lordságtokat, hogy a nép egyesült óhajtságában, néha az egek menyköve dörög.“ ----- Én még csak ennyit sem mondok a magyar nemességnek. Sőt szerencsésnek vallom őt, hogy isten különös kegyelme olly helyzetbe tévé, miszerint sem felülről, sem alulról nem nyomatva, önkénytes szabad akaratból szabadon teljesítheti jövődő politicali fennmaradásának föltételeit. Én csak azt óhajtánám, hogy a nemességgel belátassam, miként jövődő politicali fennmaradása nem olly változatlan isteni végzet, melly

minden esetre bizonyos és rendíthetlen, bár mi gyermeki daczczal hívogassa is ki maga ellen a fatumot, hanem inkább olly kincs, mellynek fenntartása csak bizonyos föltételek bérével biztosítható. Az áldozatana, olly tan, mellyet még a határtalan jósnak, az istenségnek irányában is minden vallás tanít; szerencsések mi, hogy a magyar nemzet geniusa egyéb áldozatot nem kíván a nemességtől, mint egy kis igazságot, mint egy kis hűséget azon alaphoz, mellyen a magyar nemesség históriája emelkedik.

Ne szóljatok tehát nekem daczos, rövidlátó gyermekek! rettegetésrŐJ, hanem nézzétek magatok körül, vegyétek számba a körülményeket, és okuljatok isten intésére nyitott könyvéből, a história lapjaiból!

A politicalai bölcsesség nem abban áll, hogy a kénytelenségnek engedjünk, hanem abban, hogy a kénytelenséget megelőzzük. A melly institutiónak az életben alapja nincs, annak össze kell porlani menthe ti énél. A melly testület az életbén alappal nem bíró, s épen azért feltarthatlan előnyökhöz botorul ragaszkodik, az a feltarthatókat is compromitálja. A politicalai bölcsesség nem várakozik a materiális kényszerűsége, hanem meghallgatja a históriai események szózatát, melly évtizedre mindig közelebb s hangosabban szól. A ki e szózatra nem ügyel, meg fog lepetni a materiális kényszerűségtől, s mindenét oda adandja — semmiért.

Az ország létele adót kíván. Ez kötelesség. A ki megvonja a statustól a polgári kötelességet, attól a status meg fogja vonni a polgári hatalmat. A

XIX-ik. század polgári heréket nem tűr. A legbirto-
kosabb osztály adómentessége sem istennél az egek-
ben, sem a hatalomnál fenn, sem a népnél alant nem
számolhat sympathiára, sőt az örök igazsággal úgy,
miként a közigazgatás erőtájii törvényeivel, a hata-
lommal úgy, miként a nép legérzékenyebb érdekeivel
elannyira ellenkezik, hogy a legkülönbözőbb tényezőket
szövetségre unszolná maga ellen.

Vannak nagy igazságtalanságok, melyeket a né-
pek meg nem szokhatnak semmi áron, melyeknek
terhét minden perczen olly nyomasztónak érzik,
hogy gyakran vetették magokat a legkorlátlanabb ön-
kény karjai közé, csakhogy ezen egy igazságtalan-
ságtól menekedhessenek.

Egy haldokló nemzet nemessége igazságtalan volt
a nép iránt; később szolgaságra jutott; és azt gon-
dolá: három negyed század közös szenvedése elfelej-
tető már a néppel a múltnak bűneit, és fegyvert ra-
gadott nemzetének független országos életét visszasze-
rezni; és a népet segítségre hívta fel; és segítsége
béréül szabadságot Ígért; és ígérte szabad birtokul a
robottal terhelt jobbágy-földet váltság s bér nélkül;
és a nép fegyvert ragadott, de nem a nemesség mel-
lett, hanem ellene, és fene vadak dühével zúzta őt
semmivé, a korlátlanul uralkodó idegen hódító hata-
lom érdekében.

Ez idegen tanúság, de tanúság. Én hasonló eset-
től nem féltem hazámat, mert meghódított tartomány
nem vagyunk; a magyar nemesség hát nem fog —
reményilem hűségétől, reményilem okosságától — olly

kétségbeesett lépésekre tévedni, mint a másik tévedett vala; szorosra fűzve a lánczokat, miknek ellenében karjai gyermek-gyengeségét számba nem vévé, de ki tudja, meddig lebegend még a béke angyala Európa felett? ki tudja, meddig fogja meg politicalai bölcseség, a körülmények hatalma, vagy a viszonos félelem . tartózkodása a békét fenntartani? ki tudja, nem épen hazánk földé van-e rendelve, másodsor is a civilizatio európai harcának egyik színpadául szolgálni? és ki merje ezen esetnek végig gondolni minden conjuncturáit?

De még egyet ki kell mondanom; még azon veszélyre is ki kell mondanom, hogy elvbarátim is kárboztatandnak talán. Nem ismerek tant, melly több elnyomásnak, több igazságtalanságnak szolgált volna ürügyül, mint mellyet e szép szavakba burkoltak:

„A közjó legfőbb törvény: *salus publica suprema lex.*“ Tíz zsarnok közöl kilencz, ezzel takarózik, midőn jogot és törvényt lábbal tápod; és hág a népek nyakára a szabadságnak romjain. — És mégis, nem tartózkodom bevallani, miképen hiszem, hogy lehetnek törvényesített nagy igazságtalanságok a közállodalom léteiét veszélyeztetők, mellyeknek törvénytelen úton eltörlesztéseért a historia nem mondhat kárhoztatást egy olly hatalomra, mellyel nem mulasztó eltörlésökre a törvényes utakat ismételve megkísérteni, a törvényes eszközök minden nemeit kimeiriteni, de siker nélkül.

Marcus Tullius Cicero, midőn hazáját egy nagy veszélytől megmenté, áthágott a consularis hatalom

korlátáin. A törvény sértve, a haza mentve volt. — És egy tribunus — Metellus Nepos — felszólította Tullium, esküdjék, hogy a törvényt megtartó. És Marcus Tullius imígy esküvék: „Esküszöm, hogy megtartottam a hazát. (Juro, quod servaverim Rempublicam)/á — És én nem olvasám, hogy őt ezért kárhoztatta volna a história. Pedig vétkezett, s vétkében még csak nagy ember sem volt, mert nem mondott magára büntetést a törvénynek áthágásáért, s nem tudott a büntetés elszenvedésére erőt találni a gondolatban, hogy vétkével a hazát mentette meg. Spurius Posthumius nagyobb ember volt. O egykor Rómát gyalázat árán mentette meg, járomba hajtván consularis fejét, hadserege váltságáíil a caudiumi szorosban. Gyalázat árán menté meg Rómát, de miután megmenté, fejére maga kért a tanácstól büntetést; és az én szemeim előtt ember feletti nagyságban tűnik fel, midőn maga kiáltott a vonakodó poroslónak: „Mozdulj poroszló, kösd össze kezeimet. I, lictor, colliga manus!“ — Cicero illy nagy lenni nem tudott, nem birt bűnhődni a törvénysértésért, mellyel hazáját megmenté, és még sem kárhoztatja őt a história!!

De mi, hanyatlott kornak gyermekei, törpülő lelünkkel nem igen bírjuk meg a classicus példák nagyszerűségét, s azért saját történetünkből mondok inkább példát, — hallgassátok meg. Mária Terézia az úrbért törvénytelen úton hozta be. — És én hallottam az 1836-ki országgyűlésen a szabadságnak felkent bajnokait e tárgyról gyakran szólni: de azt nem hallám, hogy Mária Terézia emlékére e tettért kár-

hozatást mondtak volna. — Én? én kárhoztatom, de nem azért, mivel az úrbért törvénytelen úton hozta be, hanem azért, mert törvénytelen eszközhöz nyúlt a nélkül, hogy a törvényes utat ismételve s minden erélylyel megkísértette volna, ha ezt megkísértve, s haszaltalanul kísértve tette volna, a mit tőn, nem volnék képes őt kárhoztatni; sőt ha szabad egy alacson állású polgárnak igénytelen egyszerűségében magát nagy helyzetekbe bele gondolni, ha én voltam volna Mária Terézia kormányának főnöke, megkísértetem volna az urbér (s az övénél jobb urbér) behozatalát országgyűlésen, meg egyszer, meg másodszer, s tán harmadszor is; s ha az olygarchiai szűkkeblűség nem enged valafelhívásimnak, lelkeismeretemben erőt találtam volna, cselekedni úgy, miként Terézia kormánya tőn, csakhogy tettemet végezve, e szavakkal léptem volna az országgyűlés színe elé: „Áthágtam hatalmam törvényes korlátait; az urbér marad, de fejemet nyújtom váltságul nektek; büntessetek!“

Pedig én a szabadság embere vagyok. Én gyűlölöm az önkényt, gyűlölöm azon fokig, mellynek jellemzésére még szót nem talált az emberi nyelv; a nap, melly hazám szabadságlevelét széttépve látná, engem nem látna az élők között; és mégis így gondolkozom, mégis azt mondom: vannak nagy igazságtalanságok, mellyeknek eltörléséért a história nem mond kárhoztatást a hatalomra, ha sikerült.

Az alkalmazást levonja magának a ki mint tudja s miként akarja. Én néhány sort idézek József csá-

zárnak magyar udvari cancellár gróf Pálffyhoz 1785. dec. 30-án utasított kéziratából.

Miután előre bocsátá nézeteit a közadónak helyesebb felosztásáról s kivetéséről, melyet a portalis adókivetésben nálunk csakugyan nagy szerepet játszó physiocratiai rendszer alapján tervezett, imígy folytatja nagy nevezetességű levelét:

„A nemesség allodialis birtoka ezen felmérésből s felbecsülésből ki nem maradhat.“

„A nemesség vagy nemzet szabadalmi, s előjogai, a világ minden országaiban s köztársaságaiban, nem abban állanak, hogy a közterhekhez ne járuljanak, hanem egyedül abban, hogy a status és közjó szükségére megkívántató terheket ön magok róják magokra, s az adó felemelése csak megegyezésükkel történhetik.“

„A személyek szabadságát jól meg kell különböztetni a birtoki viszonyoktól, melyekben a személyek nem mint nemesek, hanem egyedül mint földmivelők, városokban mint fogyasztók, utakon, réveken mint utazók jelennek meg; — ezen viszonyokban a szabad verseny fenn nem tartható, ha hogy a nemesség más lakosokkal és polgárokkal nincsen egyenlőségben.“

„Méltányolni kellene a hasznokat, melyek az adónak kivétel nélküli viselésével a magyar nemesre s az országra hárulnának. Megnyerctnék a birtoknak tökéletes sajátsága, és végkép megszűnnék az annyira nyomasztó és gyűlöletes fiscalitási rendszer, inellynél fogva egy család sem tökéletes tulajdonosa birtokának,

s az atya gyakran kénytelen feleségét, leányát, a legnagyobb szükségnek kitéve hagyni, mert a rendelkezési szabadság meg van gátolva, s ebből az adás-vevésben sok nehézség és számtalan pör keletkezik, mellyekben a rejltő királyi jog (latentia jura fiscalia) által egész családok tönkre tétetnek.“

„Az insurrectio terhe, melly szükség esetén olly nyomasztólag és mégis haszon nélkül súlyosodik az ország nemességére, a mostani hadviselés körülményeibe teljességgel nem illik, de azokra, kiknek vagy személyesen felkelniök vagy ennek terhe által magokat költségesen kiváltaniok kell, szerfelett nyomasztó. Ha ezen teher, rendszerinti sokkal kisebb adó által meg nem váltatnék*), én azon lennék, hogy az insurrectióra kötelezettek évenkénti gyakorlatai által, az ország védelmére czélszerűbb nyereséget húzzák az insurrectionalis kötelességből; és iparkodnám az adózó jobbágyi és nem adózó nemesi föld termékeinek eladási árába az által hozni egyenlőséget, hogy a job-

*) Ez igen hibás elv József császártól. Azt van joga a statusnak kívánni, hogy a mire s mennyire szüksége van annak fedezéséhez mindenki tehetségéhez aránylag járuljon, de azt nincs joga kívánni, hogy bizonyos rendkívüli terhet, mellynek esete épen fen nem forog, s ki tudja, mikor s minő mértékben fog előkerülni, valaki pro futuro megváltsa. Mindenki osztozzék mindig a közterhekben, kevesebben, midőn rendes körülmények kevesebbet kívánnak; többen, midőn rendkívüli szükségek többet kívánnak; de mindig mindenki, és soha nagyobb teherben nem, mint a mennyi előleges költségvetés és számadás és felelőség mellett a status szükségeire elég. Jövendő teher fejében váltságot kívánni képtelenség.

bágyság úrbéri tartozásait megkevesbíteném, s ekkép a természetést a földes úrnak azon mértékben költségesebbé tenném, a melly mértékben a jobbágyi föld termését a nem adózó földéhez képest az adózás drágábbá teszi, hogy a nem adózó nemes a természetménynek csekélyebb árt ne szabhasson, mint szabhat az adóval terhelt jobbágy, ez pedig annál inkább képes legyen adózási kötelességeit teljesíteni. Ez ugyan igen tökéletlen eszköz volna, s én csak azon esetre nyúlnék hozzá, ha más mód nem volna a terhei alatt súlydező jobbágyot a nemesség adómentességi túlnyomásától megmenteni/0

Ezek után átmegeyen a császár ar harminczadok eltörlésének — azon időben, mikor még Ausztria műipara csak kezdetben volt, nagyon korszerű — eszméjére, s e szempontból adófelemelés kívánatára. Elmondja, hogy a nemesség adómentessége következtében „A gyárok Magyarorszában nem csak nem gyámolítottak, de sőt elnyomatnak“ (halljuk! halljuk! a fejdelem szól) „ha a nemesség adóznék, a regulamentaris ár eltörlésével, s a katonai szükségeknek piaczi áron vételével a deperditák megszűnnének, s magyar honban a természetmények kelendősege előmozdítatnék.“

És, figyelmet kérek!! imígy folytatja a fejdelem nevezetes nyilatkozványát:

„Egyedül ezen elhatározástól (az adózás elvállalásától) függend, hogy Magyarország az

örökös tartományokkali viszonyaiban, egyenlő kedvezéseket nyerjen-e a kereskedésben, vagy merő coloniának tekintessék, melyből műipar czikkei kivitelének lehető megnehezítése, s az élelemszereknek az országban fekvő katonaság olcsóbb ellátása végett igen csekély áron tartása által annyi haszon húzassék, mennyi csak lehetséges; a nélkül, hogy a pénznek az országba visszaszívargására legkisebb gond is fordíttatnék, minthogy ez által csak a többi tartományok károsodnának.“

Így szólott József! s azon érdeme legalább tagadhatatlan, hogy szólott nyíltan és férfiasán. Nem palástoltgatta a gyarmati rendszert, mellynek súlyát olly keservesen érezzük; megmondta világosan, hogy coloniának fogunk tekintetni, hogy gyáripárunk nem csak nem fog gyámolíttatni, sőt el fog nyomatni; nyers terményeink lehető legcsekélyebb áron fognák tartatni, s a kivitt pénz visszaszívargására legkisebb gond sem fog fordíttatni. — És a mit mondott, mind megtörtént.

Illy előzmények után alaptalan -e az aggodalom, melly előrelátó gondoskodásra inti a nemességet, hogy mondjon le az adómentesség nagy igazságtalanságáról, megtartván az a/lóajánlás, kivetés, felosztás és hova fordítás körüli rendelkezés jogát, ne hogy az adómentességgel az adó körüli rendelkezést is elveszítse.

„Igen, de József nincs s nem is lesz többé“ —

fogjátok mondani. Nincs? meglehet. — Nem leszen többé? Az isten tudja.

„Igen, de József csakugyan nem vitte keresztül a nemesség adózását — fogjátok mondani. Igaz, de megjövedölte nektek, miként fognak bánni országokkal, a gyarmattá kárhoztatottal — és nézzetek végig ez árva hazán! mivé lehetett volna hatvan év alatt; és mivé lett!! Minő roppant árr egy ország virágzása, egy koldus-szabadalomért, melly még azon kívül fel sem tartható. Oh hon, szegény árva hon!!

Bizony bizony mondom a sors, melly nemzeteknél soha sem véletlen, hanem a nemzetnek saját műve; mint egy második Sybilla, kilencz könyvvel áll a magyar nemesség előtt. Az első három könyvben meg vagyon írva annak titka, miként lehet ez ország nemzeti alkotmányos önállását fentartani s szabadság útján virágzóvá tenni, úgy, hogy a nemesség az alkotmányos életnek vezérlő befolyású első szülöttre maradhasson. Al második három könyvben meg vagyon írva, miként lehet az országban a jóléttel párosult alkotmányos szabadság általános, de melly többé nemességet nem ismer. Az utolsó három könyvben meg vagyon annak titka írva, miként lehet ez országban anyagi jólét, de már szabadság s alkotmány nélkül.

E kilencz könyvet megvenni ma még a nemességnek hatalmában áll. A kilencz könyv ára az adómentesség feláldozása. Ha késik a nemesség ez árt megadni: az első három könyv, s vele a nemesség politikai életének titka tűzbe repül, s a felmaradt hat könyv ára mindig ugyan az marad. Ha

még is késik, a második három könyv is tűzbe repül, és tűzbe megy vele az ország alkotmányos jövődjének titka. És a már csak anyagi jóléttel, az istállós marha boldogságával kecsegtető utolsó három könyvnek ára mindig ugyan az marad. És ha még is késik az árt megadni, az utolsó bárom könyv is tűzbe repül, — s a megtagadott árt még is megadjuk, de már nem kapunk érte egyebet, mint egy nemzeti nagy temetést, mellybe még csak a szabad népek részvét-könye sem veyül.

Ekként látom én a magyar nemesség állapotát; így gondolkozom jövőd hivatásától és jövődinek föltételeiről; és mégis fájdalommal vallom meg, miként a körülményekben nem találok elég biztató jelt a reményre, hogy a jövő országgyűlésen a nép terheiben megosztozzék a nemesség; s félek, az lesz a dolog kimenetele, hogy a nép vállain a történelmi nagy igazságtalanság fenn marad; mi pedig valami országos pénztárocskára felállításával fogjuk magunkat mystificálni, mystificálni mondom, mert a milyen jó és czélszerű az ország kiáltó új szükségeinek fedezése végett egy országos pénztár felállítása, ha hogy a nép fennálló terheiben megosztozással köttetik össze: úgy meg vagyok győződve, hogy e nélkül amaz nem egyéb roppant mystificationál, mellyel a nemesség nem a sorsot engeszteli meg, nem political jövődjét biztosítja, hanem csak ön magát ámitja el.

És mégis igen hihető, hogy legfőlebb is ez fog történni. Legfőlebb mondom, mert az sem lehetetlen ám, hogy a minden ároni többség-vadászat, mellyet

ismeretlen czélokra nagyban űzteni tapasztalunk, az anyagi jólétnek némi kétes eszközeiért egy keserves irt követelend „a (nem magyar) birodalmi statusadósság egy részének elvállalását.“

Nem lesz felesleges vázlatát adni a közteherviselési kérdés phasisainak. Tájékozni fog az a körülmények felfogásában, s motiválni fogja bal jóslatomat.

A mennyire emlékszem újabb időkben a Hírnök 4839-ki év folyamában hozatott legelőbb szóba, hogy a magyar nemességnek a megyei házi pénztár terheiben igazság szerint készesülni kell. És a ki ezt szóba hozta, gróf Dessewffy Emil volt, akkoron még amolylan pipás nemes ember, most a Budapesti Híradó szerkesztője. És pedig szóba hozá (Alföldi leveleiben) az úrbéri örök váltság kérdésével kapcsolatban, s azon nézettől vezéreltetve, hogy úrbéri örök váltság a legszükségesb kérdések egyike, hogy az örökváltságot elvégre is törvény által, azaz a status közbenjöttével kellene! eszközlésbe venni; s hogy a jobbágyságnak azon megszaporodott pénzbeli erejét, mellyet az által nyerne, ha a nemesség a házi adó terheiben igazság szerint részesülne; országos kármentesítési pénztár alapítására kellene fordítani, mellyből a földesúri osztály, a megszüntetendő jobbágyi adózásokéit kármentesíttessék.

Ez volt az első nyilvános szó újabb időkben a közteherviselés kérdésében; s ámbár az úrbéri örök-

váltsággal nem csak kapcsolatban, de egyenesen mint eszköz e célra hozatott indítványba, a jó formán nem is tudom miért liberalismusi reputációra emelkedett gróf Széchenyi Istvánnak még sem jutott eszébe gróf Dessewffy Emilt Dózsához hasonlítani parasztlázadásrai provocatiókról vádolni; nem jutott eszébe hadat indítani a modor ellen, s dőlgot buktatni a modor ürügye alatt; pedig bizony Dessewffy sem igen koldulgatá a nemesség adózását alamiznafillér gyanánt a kegyelemtől, hanem megmondta egyenesen, hogy a nemesség ez által csak olly kötelességnek teljesítését kezdené meg, mellyet régóta elmulasztott, s mit legjobb volna akkortenni, midőn még nem késő.

És bizony jól tette, hogy így beszélt. Illy gyökeres változtatásokat, mint az adómentesség megszüntetése vagy a hatalom decretál a szabadság rovására, vagy a hangosan hirdetett igazság körül gyűjtött közvélemény vív ki a szabadság ótalmára; de halkkal, lábuj-hegyen tipegő, „akarom is nem is“ taticusok soha sem fognak suttomban becsempészni a Corpus Jurisba. Az idők elmúltak, midőn a Delilák álom közt nyírták meg a Sámsonokat.

Íme tehát a közteherviselés kérdésének legelső megpendítésénél két vonásra akadunk, melly adalékot nyújt két publicistánk későbbi eljárásának bírálatához. Közbevetőleg szólva a Budapesti Híradó vezére sokszor furcsa lelki állapotba jőne, ha az „Alföldi levelekre“ megemlékeznek. Szerencséje, hogy mások sem igen emlékeznek, mert az Alföldi levelek jobb része

elhangzott hatástalanul, csak elszórt burján - magvai indultak hajtásnak, mert ezeknek vetőjök gondosan ápoló, amazt pedig nem.

Az 1840-ki országgyűlés lejárt; a közteherviselés iránt semmi sem történt, nem is volt tárgya a követ-utasító tanácskozásoknak.

1841. vége felé magam is hozzá fogtam a közteherviselés körüli izgatáshoz, az akkoron általam szerkesztett Pesti Hírlapban; de szintűgy csak a házi adóra szorítkozva. Azonban látván, hogy némi hatalmas „liberális” Urak minő mogorva képeket csinálnak, ha magam forma szegény legény mer igazságot „követ elni” a népnek s hazának, még a házi adóra szorítkozva is csak tartózkodással nyúltam a kérdéshez, várva, reményivé, hogy majd csak akad valami nagy úri competentia, melly nagy kegyelmesen méltóztatandik megajánlani azt, a mit követelni szé-riátok tilos.

Megtörtént, a mit vártam; de nem onnan, a honnan vártam, sőt a honnan legkevésbé vártam volna. Gróf Sztáray Albert (legyen érte áldott emlékezete) megkezdé a vitatást egy nyílt levéllel a „Századunkban”. Kimondá, hogy a nemességnek adómentessége abnormis; a korszellemez nem illő; sőt, a mi legfőbb, az örök igazsággal ellenkező; és kimondá, hogy a nemességnek közterhekbeni részesülése akkor lesz czélszerű, ha úgy intéztetik, hogy a nép önmagától is érezze, miképen rajta valósággal könnyítve van, s ne legyen szükséges ezt vele előleges magyarázgatás által elhitetni, vagy neki azt bizonyítgatni,

s még kevésbé ígérgetni, hanem valósággal megadni.

Így gróf Sztáray, ki ezen alapon azt indítványozó, hogy a nemesség a beligazgatási statuskötségeket különösen a házi adót egészen vállalja magára, s a népet, sőt még a jobbágy telket ülő nemességet is egészen mentse fel a házi adóbani részesüléstől. Indítványát a kivetésre s kezelésre nézve némi olygarchicus föltételekhez kötötte ugyan, nevezetesen azt akará, hogy a költségvetési s adókezelési ügynél a ki milly arányban fizet, olly aránybani nyomadékú szóval is bírjon; tehát nem csak kettős qualificatiót akart behozni magába a nemességbe, hanem a political jogokat még pénzfokozat szerint osztályozni is akarta, miszerint például báró Sina, nem tudom hány megyében egy maga leszavazhassa az összes nemességet. Képtelen eszme, mellyhez hasonlót nem mutat a história; nem egyetlenegy is, magát Servius Tullius osztályozását sem véve ki; mert ez az egész római népet érték-arány szerint 6 osztályra osztotta ugyan, s a hat osztályból 193 centuriát csinált, és minden centurának egy szavazatot adva, az első osztályból (a kevés számú leggazdagabbakból) 98 centuriát gyártott, a következő négy osztályból ismét 94-et; ellenben a hatodik osztályt, a proletarius nép egész tömegét, egyetlen egy osztályra szorította; tehát adott a népnek egy szavazatot 192 szó ellenében. De még ezen képtelen combinatio sem volt olly annyira képtelen, mint a gróf Sztárayé; mert Servius Tullius legalább az egész népre kiterjeszté combinatióját, a

gróf ellenben csak a nemességre szorítkozott, s nem hogy politikai jogot akart volna valakinek adni, ki azzal eddig nem bírt, hanem még azokét is, kik, mert nemesek, politikai joggal bírák, néhány gazdag hyperaristocrata kezére akarta volna játszani.

Azonban e képtelenség a részletek körül forgott; az elv maga, az t. i. hogy az adómentesség az örökigazsággal ellenkezik; s hogy akként kell róla lemondani, miszerint a nép önmagától érezze, hogy rajta könnyítve van; hogy tehát nem új terhek megajánlása, hanem a fenálló terhek nagy részének átvállalásával a nép terheinek megkönnyítése legszükségesebb s legcélszerűbb; ezen elv maga magasztos tisztaságban állott az indítványozó gróf előtt.

És ez volt a nemességl adózása körül a második hírlapi szó. És ennél ismét egy különösséget tapasztalánk. Azt már csak nem lehet tagadni, hogy ha illy dolgok körül „modor és tactica“ valamit hártározhatna, a nemességhez — mellynek beleegyezése nélkül a dologból törvényes úton semmi sem lehet — ekként szólani: „Vállald el a házi adót, vállald el egészen, vállalj el minden közigazgatási költségeket; de vállald el úgy, hogy aztán költségvetés és kezelés körül három négy ezreteknek együtt se legyen annyi szava, mint egyetlen egy gazdag olygarchának“ — mondom, így szólani a? nemességhez bizony nem a legügyesebb modor, nem a legédesgetőbb tactica; gróf Sztáray pedig nem csak hogy így szólott, hanem még a kegyelmesdi hajlamokra magát késznek mondó, de követeléstől, legyen bár igazságos, visszaborzadó

gőgöt sem igen simogatta, hanem foga közé hajítá kereken a keserű igazságot; megmondta, hogy a teher átvétel ideje eljött, hogy ez a teendők alphája hogy e nélkül a nemesség személyes előjogai is veszélyeztetve vannak; hogy az adómentességet most, míg a kényszerítés időszaka be nem állott, az, idő pedig tette int, szükség feladni; s továbbá fentartani nem szabad, hogy tökéletlen félintézkedések semmit sem érnek, hanem radicalis gyógyszerre van szükség, olyanra, miszerint a nép magától is érezze, hogy rajta könnyítve van. Egy szóval gróf Sztáray olly hangon beszélt, a milly hangon e dologról — ha sikert akarunk — szólni kell, de azért nem tapasztaltuk, hogy gróf Szechenyi István könyvet írt volna e modor ellen, s szívének nagy fájdalmában, mivel hogy illy, rettető, fenyegető, ingerlő modoT miatt megbukik a házi adó, (mellynek keresztül vitelére életében soha egy hajszálnyit sem tőn, ellene pedig igen sokat) keserves denunciatiókra fakadt volna gróf Sztáray ellen, miért hogy modorával a kérdést compromittálja. — Ez is egy adat a többihez.

Gróf Sztáray Albert felszólalásával érkezettnek véltem az időt, hogy a közteherviselés kérdése, ne csak megpenditessék, mint addig történt, hanem eleven izgatásban is tartassák, mert ismétlem: a nagy-szerű korkérdéseket alkotmányos nemzetnél nem lehet suttomban a törvénykönyvbe becsempészni; a népek keblében fejtetnek meg azok; a közvélemény hatal-

mas karjain találhatják csak megoldásukat; és erre izgatás kell; nekem pedig az izgatásnak hatalmas, fegyvere vala kezemben, a Pesti Hírlap, 5000 előfizetőjével. Élben tompa fegyver bár a censura miatt, de még is hatalmas, nem csak barátainak száma, hanem azon fontosság által is, mellyre ellenségeinek zagyva vegyületű folytonos kikelései emelék. El kellett magamat határoznom, egészben vagy részben, fokozatosan vagy a nélkül, közel siker megkísérésével, vagy csak egy távol cél előkészítésének szempontjából induljak-e a kérdés izgatásánál?

Ha olly helyzetben valék, hogy lelkem meggyőződését, tekintet nélkül a körülményekre, követnem mindenben szabad volt volna, már akkor minden kétségeskedés nélkül azt választottam volna jelszavül: „Minden adó legyen közös!! nemes és nem-nemes viselje együtt a status minden közterheit.“

Ámde akkör még a Pesti Hírlapnak nehezen tűrt (mivel szokatlan) föllépésével szemközt állott az illiberalis olygaiTchia szükkeblüsége. tömjénező satelleseinek szolgálai seregével, melly épen akkor, midőn Sir Robert Peel az angol aristocratiát arra figyelmezteté, hogy eljött az idő, mellyben a birtoknak érdekében áll, hogy terhet viseljen; minálunk már csak a házi adó kérdésének egy megyébeni megpendítésével is tele vette száját az oktalan criminatióval, „hogy ez a birtoktalanok harcza a birtok ellen!“ szemközt állott továbbá a Pesti Hírlappal a liberális színezetű olygarchia, gróf Széchenyi Istvánnal a

capite, ki még amazoknál is szenvedelmesebben támadott meg, mintha megijedett volna a gondolatól, hogy még majd igazán talál valami lenni a doctri-nákból, miket egykoron, midőn közel valóságukhoz remény még nem vala, maga tanított, s miknek valóságát kétségtelenül óhajtotta is, mert (miként ő magam-forma emberekről mondani szokta) én „öt nem csak jó indulatii hazafinak, de a mi több, még becsületes embernek is szeretem hinni — csak hogy olly mondhatlanul hosszadalmas, tekervényes utat calculált ki magának sakkjátéki rendszerében a „sakk matt -hoz, ha az ő combinatiója szerint menne a nemzet haladása, hihetőbb, hogy százszor meghalna útközben, mint az, hogy célhoz érjen; (most ugyanis az ő rendszerének ösvényén még csak a főváros kéj elemeinek növelésénél volnánk, tehát „Csónakdánál, Sétatérnél stb, a mi magában mind igen szép, igen jó, csakhogy mint eszköz arra, hogy Forintos úr Zalában, és cortes-serege az adót elvállalják, kissé nagyon is „mély sjatusbölcse ségi combinatio); — és ellene állott a Pesti Hírlapnak gróf Széchenyi „modoros“ battériája mögött öszpontosúlva a „nem akarók egész serege, ama károsnál károsb faj, melly örökké a „practibilitást pengeti ajkain a ----- casinók pamlágain; aj tatot- arczczal regéli, hogy ő akar adózni, akar örök váltságot, akar nép-képviseletet akar mindent, csakhogy nem úgy mint azok akarják, a kik igazán akarják; de soha egy lépést sem tesz, hogy legyen is a dologból valami. Ezen faj, kimondhatlan örömmel kapott Széchenyi „modor harcán; mert hiszen mondva sem

lehetne kéjelmesb „hátsó ajtócskát“ gyártani a kibúváásra, mint a modorba kötelőzködés;

így támadott: illiberalis, pseudo-liberalis éshypocriticus elemekből a csitítgató hurogások egész karzaja; s általában annyian, annyi oldalról emlegették a lassú előhaladás, a szoktatgatás taticájának nyomon! bölcsességét. annyira csücsültek le nagy hangosan a „megfontolás nehéz asztalához más részről meg a párt, mellyhez tartozám, olly kevéssé volt még akkoron irányegységében consolidálva; elannyira nem volt semmi módóm akár erejét, akár akaratát ismerni, hogy épen nem csoda, ha elvégre lelkem jobb sugallatának ellenére feláldozám eszméim felét, megállapodám az igazságnak negyedrésznél, s elhatározám magamat a közteherviselés körüli izgatást, nem a kérdés teljes tisztaságában, hanem csak fokozatosan és azon minimumnál kezdeni meg, mellynél már kevesebbet akarni kebellázasztó szükkeblőség nélkül lehetetlen volna; és — isten bocsássa meg e bűnömet — a practicabilitáának nevésgig impracticus doctrinairjei által bele hagyám magam azon hitbe disputáltatni, hogy ha a lehető legkevesebbre intéztetik az izgatás, talán még igazán a legelső országgyűlésen sem lehet a dologból valami.

Hiba volt, menthetlen nagy hiba volt. Negyedfél éves journalistai pályámon ezen egyetlen lényeges lépés van, mellyet, ha e pályát újra kezdhetném, nem tennék újra, hanem megállanék tántoríthatlanul az egész igazság mellett, mondván örökké és szüntelenül: „Minden adó legyen közös! Ámen. Tekin-

tetbe kellett volna vennem, hogy illy kérdéseknél, minő az adómentességrőli lemondás, lehetetlen olly minimumot kívánni, hogy azt az adómentesek többsége, az első megtámadásnál mindjárt, külkörülmények kényszerítése nélkül elfogadja; meg kellett volna emlékezmem, hogy olly nagyszerű socialis javítások, mellyek hatalmas kasztok érdekeibe ütköznek, az izgatás első perczében mindjárt keresztül nem vihetők; meg kellett volna emlékezmem, hogy a megtámadott-érdekek hatalma olly várerősség, mellyet egyszeri támadással, a legnagyobb, legvitézebb sereg sem vehet be; meg kellett volna emlékezmem, hogy míg a szabad Britanniában is, hol a népszabadság a kifejlett közszellem, a szabad sajtó, a népgyűlések, az eskütszékekkel védett személyes bátorlét, s a népnek alkotmányban! osztályossága, minél fogva minden valódi reformkérdésekben milliók erkölcsi erejére lehet támaszkodni, a békés izgatás kezeibe óriási fegyvereket nyújt, nem illy törpén tompákat, mint mellyekkel mi bízunk; még is olly nagy kérdések, mint a rabszolgaság eltörlése, a catholicusok emancipációja, a reform-bili, a gabna-törvények megszüntetése stb, mind csak hosszú idő folytán emyedetlenül vívott izgatással, itt ott 25—30 év múltával lehetek kivívhatok, azért hát nem kellett volna magamat a nyombani siker reményével áltatnom; hanem fel kellett volna tűznöm az egész igazság zászlóját, mellynek diadala nélkül e honnak jövődjé kétes, a nemesség political életének compromissiója pedig bizonyos; tudnom kellett volna, hogy a ki

békés időben semmi külső nyomás által nem segítve, a nemesség adómentessége ellen kikel, s egyedül magától a nemesség szabad akaratától kívánja az adómentességről lemondást: az nem kívánhatja ezt olly parányi adagban, nem édesítheti meg annyira a kínált gyögylabdacsot, hogy első alkalommal a részben eladósodott, részben negédes, részben értetlen többség színtolly szenvedelmesen fel ne háborodjék ezen minimum ellen, mint felháborodott volna, ha hogy a kérdés maximuma, a mindennemű adóközösség egészen s ridegen lett vala felállítva. Megbukott volna kétségtelenül, de hiszen megbukott a minimum is, meg gróf Széchenyi telekdíja, meg gróf Sztáray indítványa, melly az adó kérdése agitációjának első korszakában történt; hanem azon első kidühöngésen, mellyen e kérdésnek keresztül kell menni kikerülhetlenül — immár tdl volnánk, míg most hihetőleg újra végig kellend rajta hatolnunk. Sőt még magának a nyombani siker lehetőségének szempontjából is számba kellett volna vennem, miként az irányadó hírlapi izgatást és a törvény sanctiója között olly hosszú az út, hogy annak megtiltásáig a reductiók, lealkuvások s temperamentumok minden nemei előkerülnek okvetlenül, s azért nem tanácsos magát az elv körüli izgatást mindjárt a minimumra szorítani, mert így a? hosszú úton a reduc^óra majd tárgy nem akadván, a szenvedelmek dühöngései az elvet magát buktatják meg; míg ellenben ha igazságot, csak az igazságot, de az egész igazságot, követeljük a „mindenre^ meg lehet nem „semmivel“ hanem „valamivel“ fe-

lelnek. O' Connel mindig a maximummal, az elszakadással (repeal) izgatott, nem mintha ezt békés úton kivívni reménylte volna, hanem mert csak így lehetett elérni, hogy az angol parlament Irland sérveit komolyan fontolóra vegye, s az orvoslás kötelességének érzetétől áthatva, igazságos elkezdjen lenni. Talán, hogy há mi is ezen példát követtük, s az izgatást azzal kezdtük volna, hogy a nemesség a statusnak minden közterheiben részt vegyen: néhány megyében, hol a házi adót ledorongolták, nem ezt dorongolták volna le, hanem — meglehet — így szóolták volna: „A magyar nemes született katona, s épen ezért nem állít, nem tart katonát s nem fizet hadi adót: ne hagyjuk vérrel szerzett szabadságunkat; de a házi adó, az már más, ezt magunk határozzuk, itt-hon magunk vetjük ki, magunk kezeljük, magunk javára, men bíró, tisztviselő nekünk is kell, utakat, hidakat mi is használunk stb., ebben hát részt veszünk, ez itt hon marad, nem megyen a német kamara kezébe, de hadi adó!! <rEgy istenünk, egy életünk, hadi adót nem fizetünk!0 Nem lehetetlen, hogy illy irányt vett volna a szükkeblüsügi ellenizgatás. Azonban ha ez nem így történt volna is, az első dühöngésen már túl volnánk, most pedig nem vagyunk, mert azt minden józan eszü becsületes ember belátja, hogy az adómentesség teljes áttöréseig állapotás nincs, és azt csakugyan soha sem lehetend erős harcz nélkül amúgy suttomban becsempészni.

És azért hiba volt, nem az egészre, hanem a mimimumra intézni az izgatást. Az izgatást mondom, mert

jól meg ezt kell a törvényhozási sikertől különböztetni. Ez cél, s mint ilyen a contofizetéseket elfogadhatván, a körülményekkel megalkuvást nem zárja ki. A hírlapi izgatás ellenben csak előkészítő eszköz, s így egészen más tekintetbe jő. De hiában! a practicabilitásnak pseudo bölcsei örökös hurogatásaikkal, a practicabilitás szörnyen iripracticus áltatásába bele sodortak. Azonban szabad legyen mentségül annyit mondanom, hogy mivel ajkaimat a political hypocrisis soha nem fertőzteté, megbocsátható, hogy pártunk political elleneinél is őszinteséget elég gyarló valék feltenni^ s azt gondolám, a mit szóval ők is hirdetnek, a tettek mezején sem tagadják meg; és azt is gondolám, hogy e kérdésben a kormánynak is lehetetlen az ellenzék törekvéseit nem gyámolítani. Elég, hogy a minimum körüli izgatásra tökélettem el lelkem jobb sugallatának ellenére magamat.

És itt már, ezen minimum meghatározásában három szempontot kellett szemügyre venni.

Első az, hogy ha már oly gyökeres reform körül forog a dolog, mint a nemesség adómentességi szabadalmának feladása, ezen feladás minden esetre oly ár, melly megérdemli, hogy általa, minél több rosszat igyekezzünk a hazáról eltávolítani, minél több jót a hazának megszerezni. És mi a legnagyobb baj e hazában? az, hogy gyöngék vagyunk. És miért vagyunk gyöngék? Mert a nép s nemesség között nincsen érdekesség; mert a nemességnek oly szabadalmi is vannak, mellyek a népet uyomják, következőleg ennek erkölcsi rokonszenvét a nemességtől

elidegenítik. Ez vég kútfő írása minden bajainkoak. úgy kell tehát az adómentességrőli lemondást intézni, hogy annak legelső lépése, annak minimuma, mindjárt egy hatalmas lépés legyen ezen legfőbb bajnak elhárítására, s a legfőbb jónak, a nép és nemesség közti érdekességnek eszközzésére.

Már kérdem én, ha mi a nemesség áldozását nem a nép által ekkorig egyedül viselt közterhek arányos egy üttviselésével kezdenők, hanem ezeket hagyják úgy, a mint vannak a nép nyakában, s csak a status új szükségeire adóznánk, eszközölnének a nép s nemesség közti érdekegyesítés? bizonyosan nem; hiában kapacitálgatnátok a népet mind azon hasznokról, mellyek a folyamszabályozásokból, vasutakból csatornákból, jó csinált utakból, nevelésből, mezőgazdasági, műipari s kereskedési érdekek előmozdításából idővel a nép^e is hárulandanak; ő sokkal közelebbről érzi az egyedül viselt hadi s házi adó, és katonai élelmezés nyomasztó terhét, mint a jövő remények vigasztalását, melly minden hatását elveszti szemközt azon mindennapi tapasztalással, hogy a katonatartásra, mellynek közvetlen hasznát a nép nem igen érezi, a megyei tisztviselők fizetésére, kiket nem ő választ, stb. — utolsó mérő gabnáját is pénzzé kell tennie, míg a bőségben élő kastélyos urak, ehhez egy fillérrel sem járulnak.

Különben is valami új országos direct adó elvállalása csak két úton történhetnék; t. i. vagy viselné azt nemesség s nép együtt, vagy a nemesség egyedül. Első esetben a nép még többet fizetne, mint most fizet

s ekkor szeretnék azon embernek szemébe nézve, ki a népet capacitálni bírná, hogy a nemesség áldozatos concessiót hozott neki; második esetben pedig a nép kevesebbet nem fizetne mint most fizet, tehát ismét nem érezne könnyebbitését. A nemesség áldozatának minden erkölcsi sikere észrevétlenül enyésznek el, mint elenyészett minden erkölcsi engesztelő hatása azon tömérdek áldozatnak, melyet a nemesség 4792-től 1808-ig hozott. Pedig ez áldozat rémítő nagy volt; háromszor állított tömérdek költséggel nemesi fölkelést, egyszer minden nádori kapuszámra egy lovast, hat gyalogot, tehát 50 ezernél több fegyverest maga költségén; másszor áldozó összes jövedelmének hatod részét, s összes ingó vagyona tőkeértékének század részét; és osztozott a sónak 1 ft. 6 krral fölemelt árában, és adott 20 ezer ökröt, 11 ezer lovat, 2,400,000 mérő rozst, 3,760,000 mérő zabot; de azért mind ezen tömérdek áldozattal a néppeli érdekegyesülésben egy hajszállnyira sem haladott, mert hozta ez áldozatot a nép terheinek megkönnyítése nélkül, hozta subsidium útján, mellyen istennek áldása nincs.

S azért én úgy hívém s úgy hiszem ma is, hogy a pusztá adózás magában még célra nem vezethet, hanem célra csak az vezet, egyedül, mit gróf Sztáray Albert igazság s józan politica szerint akként fejezett ki: hogy a nemesség előjogainak veszélyeztetése nélkül még tovább fenn nem tartható adómentességet akként kell feladni, miszerint a nép azonnal önmagától érezze, hogy rajta valósággal könnyítve van, s ne

legyen szükség ezt neki bizonyítani, teker-
véhyesen magyarázgatni, hanem valósággal
megadva, nem pedig ígéretve legyen. Ez pe-
dig csak az által lehetséges, ha azon jobbágy ember,
ki eddig 20 ft adót fizetett, jövődöben például csak
10-et fizetend, mert a másik 10-nek fizetését az előbb
adómentes nemes úr fizeti.

Első szempontul vevém tehát, hogy ha adózunk,
adózzunk úgy, hogy a nép terhein könnyít-
sünk adózásunkkal. Azonban lehetetlen volt arról
is megfélejtkezmem, hogy ez által még nem lesznek
ellátva azon új szükségek, melyeknek fedezése nél-
kül az ország anyagi jóléte elő nem mozdítható. An-
nál fogva második szempontúi vevém, hogy (miként
igen rossz szabatossggal nevezni szoktuk) országos
pénztárról gondoskodjunk. Harmadik szempöntül végre
azt vevém, hogy a közteherviselés nem elkülönítő,
hanem összeforrasztó alapon történjék; tehát nem
ideiglenes segély, és még kevésbé subsidium, hanem
állandóan közös legyen.

Az első szempontot illetőleg — miután a pra-
cticabilitásnak impracticus bölcsei a fokozatoság hí-
nárjába bele sodortak, — vagy a hadi adót s ka-
tonai élelmezést, vagy a házi adót kellett választanom
izgatás tárgyául. — A házi adót választóm, követ-
kező okoknál fogva:

1) Mert a nemességnek azon mentessége, hogy
hadi adót nem fizet, eszményileg legalább némi egyen-
lítő kötelességgel van viszonyban, értem az insurrectio
kötelességét, mely a szűz vállasok csábító dialecti-

cájára egy olyan ügyöt nyújthatandó, minőt a házi adó ellen hasonlóan kizsákmányolni lehetetlen. Mert ha valaki rozsdás fringijára csapva így kiált: „Nem tartok, nem fizetek katonát, mert én magam is született katona vagyok, s ha jön az ellenség, magam költségén insurgálok,“ — a régi híres lőcsei formájú czepfos politica hívei között akadhat ember, aki jó lélekkel „helyest^ bólinthat; de ha valaki így kiáltana: „Én nem fizetem a szolgabíró, kit én magam választok bírámúl, nem adok semmit a fogház fenntartására, mellyben hősré tesz a tolvajt, hogy ökrömet el ne lopja, és pedig azért nem adok, mert ha be talál ütni a kozák vagy a tatár az országba, mához 50 esztendőre, s a rendes katonaság (mellynek sem állításához sem tartásához nem járulok — állítsa s tartsa a paraszt — a ki lelke van!) nem bírja kiverni az országból, akkor majd insurgál az unokám!! Ha mondom, valaki így okoskodnék, azt ugyan már csak az üres kulacs nem nevetné ki. — Választóm tehát a házi adót, mert a nemességnek attóli mentessége semminemű kigondolható kötelességgel nem áll viszonyban.

Másodszor választám azért, mivel a házi adót magunk kezeljük, erre nézve tehát a kormányfelelőségnek, kormányzámadásnak kényes föltételével sem szükség bíbelődni. Mert ha igaza van az alkotmányos embernek, midőn a kormány irányában adókezelési garantiákat emleget, nagyobb garantiát (mindig a kormány irányában szólva) csakugyan gondolni sem lehet, mint a minő az, hogy nem a kormány veti

ki, nem ő kezeli, nem ő adja ki, hanem mi magunk; s a kormány legfelebb csak annyiban szólhat hozzá, hogy valamikép el ne ragadjon a buzgalom, s igen sokat ne fizessünk, s hogy a kivetést úgy tegyük, miszerint többet ne vessünk magunkra, mint arányos igazság szerint reánk esik. Pedig azt nem gondolván, hogy a nemesség igen nagyon appraehendálná ha kelleninél többet nem engedik fizetni.

Harmadszor választám a házi adót azért, mivel ennek elvállalása még csak a megyék közti kivetés kérdésével sincs összebonyolítva, -mert minden, megye csak saját szükségére adózik.

Negyedszer választám azért, mert ezt már előttem gr. Dessewffy Emil s gr. Sztáray Albert indítványozták. A közvélemény tehát már ezen irányban kapott lökést, s re^ménylnem lehetett, hogy attól, mint saját indítványától, még a conservativ olygarchia sem fogja megvonni pártolását, a liberális aristocratia már épen nem; a pseudo-liberalis olygarchia pedig szintűgy nem; miután ennek feje gr. Széchenyi István, sem gr. Dessewffynek indítványa ellen (bár az országos erőveli kényszerített örökváltsággal tévé kapcsolatba) sem gróf Sztáray ellen (ámbar ugyancsak fenyegetve követelő „modorá ban tévé) sem „Kelet nép“-et, sem „Programm töredéket nem irt; sőt inkább azt mondá, hogy adózni akar; s nem csak a házi, de még a hadi pénztárba is, s be is akar sors-húzás útján állani katonának. Legfőlebb tehát attól tarthattam együgyűségemben, hogy keveselni fogja a, házi adót, s azért szid össze, hogy miért akarok olly

keveset. Az igaz, kifejejem számvetésemből, hogy én gróf nem vagyok, hanem csak amollyan szegény ember, s hogy a gróf logikája szerint, a kétszer kettő nem minden ember szájából egyformán négy.

Ezek voltak főbb okaim, miért hogy az első vézér szempontból, t. i. a nép terhei megkönnyítésének szempontjából indulva, a házi adó együtt viselését választóm azon minimumúl, mellyel az adómentességről lemondást megkezdjük.

És ismét a harmadik szempontot, t. i. az egybeforrasztást s érdekegyesítést, nem pedig elkülönzést tartva szem előtt, nem azt indítványozóm, hogy a házi adót egyedül csak a nemesség viselje — mint gróf Sztáray akaró — hanem azt: hogy nép és nemesség igazságos arányban együtt viselje; azaz/hogy a házi adó „közös teher“ legyen.

Ezen szempont, midőn egy részről a honpolgárok külön osztályai közül egy elválasztó közfalat ledöntene, s érdekegyesítést eszközölve, előlépés volna azon ösvényen, mellyen kívül e honra üdvösség nem néz, más részről a sikert is valószínűbbé látszott tenni, mivelhogy kevesebb fizetéssel jár, pedig fizetni a nemes ember nem igen szeret.

Vége mi a második szempontot, t. i. az ország eddig el nem látott közszükségeinek fedezését illeti: erre nézve mindig az acceptabilitást tartva szem előtt, azt gondolám, hogy országos pénztár végett a direct adózás eszméjéhez csak igen kis mértékben tanácsos folyamodni; mert különben, ha hogy a közös teherviselés alapján maradnánk, a mint — gondolom —

maradni kell: ezen új teher által semmivé tétetnék azon könnyebbség, melly a házi adó arányos részének levételéből a népre hárulandna; — ha pedig — mitől isten óvjon — a nemesség egyedül viselné subsidiumkép az országos pénztár terhét kevésbé volna hajlandó a házi adó terheiben megosztolni; pedig én azt, hogy a nép terheiben megosztozzunk annyira legszükségesebbnek honunk existenciájára nézve olly lényegesnek hiszem hogy ha már valami jót hátra kellene tenni kevesebb kárnak tartanám, ha minden anyagi előmenetelt, mellyet országos pénztárral megszerezhetni, még egy ideig nélkülöznék, mint ha a néppeli kiengesztelődést anyagi haszonnal feláldoznák — és még azt is szem előtt tartám, hogy hazánk fedezetlen közszükségei végett minden esetre hosszú évek során keresztül — ne mondjam mindenkoron — pénzerőre leszen szükségünk, s azért tanácsosbbak véltem szétnézni olly direct kútfők után, mellyek állandó közjövdelmi forrásul szolgálhatandnak, melyeknek megállapítása mellett tehát csak a több vagy kevesebb elég vagy nem elég kérdése fogna az országgyűléseken megújulni; míg ellenben, ha hogy a direct kivetésnél maradnánk, minden országgyűlésen még sokáig megújulhatna a harcz nem a felett: mennyit fizessünk, hanem a felett: általában fizessünk-e vagy ne. Nem kerülheté el figyelmemet azon tapasztalás is? hogy a polgárisodott világnak minden statusai közjövdelmeik legnagyobb részét indirect adókból szedik; arról is meg valék győződve? hogy az indirect adózás ha kellő mérséklettel óvatosan al-

kalmaztatik; ha vagy már valósággal létező kútfőkből szedetik; vagy pedig olly nemei kerestetnek ki, melyek a nép szokásaival, hajlamaival, érzetével nem ellenkeznek; sőt, ha arra is van figyelem, hogy egy részről nyomasztók ne legyenek, más részről pedig még a mellett, hogy jövedelmezők, mellékesen igen jótékony, sőt nélkülözhetien intézkedések behozatalára alapítottanak, (mint például a lajstromozási adó az annyira szükséges telekkönyvek behozatalára) mondom — arról is meg valék győződve, hogy ha az indirect adózás illy figyelemmel vétetik gyakorlatba, mintegy észrevétlenül, minden esetre pedig könnyebben viseltetik, s kevésbé nyomasztónak érzetik, mint a direct adó, mellyet (erdélyiesen szólva) a „dúló“ exequálni jár. Végre pedig azon szerencsés helyzetben is látám magamat, hogy ha az országos pénztár végett nem mondom egyedül, hanem főképen indirect jövedelmi kútfőket indítványozok, még csak újsággal sem lépek fel e verbőczies nemzet előtt, hanem csak azon ösvényen maradok, mellyen 174 óta minden e tárgyban működött országos küldöttségek járdaltak (miként e tanulságos tényt alább e tárgyban javaslataim mellett eléadandom).

Mind ezeknél fogva oda öszpontosítam izgatásomat, hogy a házi adó terheiben a nemesség osztozék meg a néppel testvérileg, az országos pénztár pedig némi részletekben is kijelelt indirect kútfők jövedelmeire alapíttassék főképen, s direct adó útján csak a házi adó minden forintja után kivetendő csekély toldalék fillérek szedessenek.

Lelkiösmeretemben meg vagyok nyugodva, hogy ha az adó kérdésének szerencsés megoldására a kiméletesség, a mérséklet, az ellenszenvnek csillapítására intézett figyelem, s magoknak az uralkodó előítéleteknek, szokásosságnak, pénztelenségnek is tekintetbe vétele tehet valamit: becsületesen megtevém a kísérletet; mert versenyre hívom fel a „fontolva haladók legnagyobb practicusait, ám mondjanak, Ha tudnak, e tervnél kiméletesbet. Én nyugtva nézek elébe a részrehajlatlan közvélemény bírálatának.

És még ezen gondos kiméletességnél sem állapotéin meg. Szétnéztem az idegenkedők vonakodásainak indokai közt, és a hol azt láttam, hogy a vonakodás nem oktanul konok nem-akarásból, hanem bizonyos egyes körilméiíyekből eredett, s olly aggodalmakból származik, mellyeknek lenyugtatása a terv lényegének veszélyeztetése nélkül eszközölhető; nem feleltem a vonakodásra keserű gúnynyal, nem a körülményekre nem ügyelő abstract elmélet örök igazságaival, nem a „kibúvó ajtócskák keresésének gyanúsításával: hanem javaslék módokat és javaslék eszközöket, mellyek az illy aggodalmakat lenyugtathassák. Így miután tapasztalám, hogy vannak, kiket a házi adóbani részesüléstől azon félelem tartóztat, hogy a házi adó egyes rovatait itt ott a megyei nemesség majd az ő kárukkal végtelenig szaporíthatja, magam javasiám, hogy a rovat-czimek országgyűlésileg átvizsgáltassanak, az előre kiszámítható rendes költségek (mint például a tisztviselők fizetése stb.) rendszeríttessenek, s azokat országgyűlésen kívül

emelni szabad ne legyen; a nem rendszeríthető, s előre ki nem számítható költségekre nézve pedig az arálynak bizonyos maximuma szabásék, mellyet haladni tilos legyen; ezen határok szoros megtartására a kir. helytartótanács felügyeljen; s ekkép a házi adó terhének önkénytes nevelése ellen magát mindenki bizonyosnak érezhesse. Láttam, hogy vannak mások, kik az adózástól azért irtóznak, mivel el lévén adósodva attól tartanak, hogy nem csak valódi értékekről, hanem adósságaiktól is megrovatnak; és én nem mondám, hogy a statusnak Péter vagy Pál adósságaihoz semmi köze; nem mondám, hogy adják el jószágaiknak annyi részét, mennyivel adósságaikat kifizethetik, miszerint az adót csak attól fizessék, a mivel valósággal, nem pedig színleg bírnak, hanem a hiteltörvényeknek olly javításait hozám javaslatba, mellyek a személyes (váltó) és birtoki (hypothecalis) hitel viszonyait kellőleg megkülönböztetvén, lehetségessé tegyék, hogy az adó mindenkinek csak hypothecalis adósságait fölöző birtokára vettethessék; azonkívül sürgetém az ősiség eltörlését s annak módjairól is tevék javaslatot, miszerint a birtokszerzés biztosításával a birtok értéke növekedjék, s az adósságok letisztázása könnyítessek; és sürgetém a hypothecalis bank felállítását, mellynek segítségével a birtokos, hosszú törlesztésre számított olcsó hitelt kapjon, s az uzsorások és váltó-prolongatorok vampyr-körmei közül megmenekedjék. Szóval, ha csak olly aggodalmat láttam, melly okkal-móddal az egésznek kára nélkül

elhárítható: annak eloszlatására tehetségem szerint semmi becsületes eszközt sem hagyék kísérletlenül.

Midőn e szerint egy részről a lehető legkisebb minimumra szorítkozám, más részről minden gondolható kíméletre figyelemmel valék, isten bocsássa meg bűnömet; hogy azt hívéin, miként a házi adó kérdésének más ellensége alig lehetend, mint egy pár piszkos lelkű olygarcha, miilyeneknek már idejük lejárt; néhány cortes-vezér, kik vesztegetve s megvesztegettetve, az adó kérdését követ- és tisztválasztási czélokra kizsákmányolandják, és itt ott a köznemeseknek részint értetlensége, részint a megvásárlásra kész anyagot nyújtó erkölcsi sülyedése. — Bűnnel és oktalansággal istenek is hiába küzdenek, mint a költő szól. Olly kába nem valék, hogy a bűnt, melly előre föltevé magában, hogy ez alkalmat mellék - czélokra kizsákmányolja, \$ az értetlenséget, mellyhez hírlappal féрни nem lehet, cap acitálhatni hittem volna; hanem azt gondolám, ha minden melléktekintet nélkül a haza szent nevének szeretetében egyesülve kezét fog a jó akarat: ezen ellenséggel annyira mégis csak meg bír küzdeni, hogy a negyvenkilencz megye közül az adó kérdése a többségnél diadalt nyerjen.

Számítottam pedig négy tényezőre. Először az ellenzékre, mellyhez tartozni dicsőségemnek vallom, mert ennek nevét a história a reform-párt nevével identificálta. Számítók másodszer a kormányra, mert ennek az, hogy a nemesség a néppel együtt adót fizessen, olly természetes érdekében áll, miszerint lehetetlen volt kételkednem, hogy a pártokon kívüli

állását megtartva a közös teherviselés elvét helyesléseivel sanctionálandja. Számíték a conservatív pártra, nem csak azért, mert nincs és nem lehet conservatívabb eszme, mint az, hogy a nemesség az adómentesség feltarthatlan koldus-szabadalmához ne ragaszkodjék s ragaszkodásával politicalai előjogait ne veszélyeztesse; de számíték e pártra még azért is, mert minden szövevőik, minden orgánumaik a házi adó mellett nyilatkoztak, s nekem eszembe sem jutott, hogy lehet máskép szólni mint cselekedni.

Számíték végre gróf Széchenyi István erélyes közremunkálására, minden más okot mellőzve egyszerűen, már csak azért is, mert mindig azt irta, mondta, beszélte, hogy ő házi és hadi, és mindenféle adót akar fizetni; az pedig még csak eszem ágába sem jutott, hogy ezen akarat csak addig tarthat, míg senki, vagy legalább senki a ki nem gróf, nem kívánandja.

És az ellenzék, a párt, mellyhez tartozom, híven teljesítette kötelességét. Másfél éves hírlapi izgatás után férfias bátorsággal vitte át a kérdést a cselekvés terére, s küzdelme szent célját semmi tekintetnek alá nem rendelve, legbefolyásosabb egyéneinek politicalai állását s vellők pártjának compact erejét e kérdés miatt kétkezés nélkül koczára veté; s bár felzudíták ellene a szenvedelmeket, egész a bőszületig; bár magára hagyva oda vetteték martalékul a vad erőszak vérengző kitöréseinek; mégis 16 s illetőleg 18 megyében többséget vívott ki a nemesség adózásának s általa a néppeli szent frigykötésnek. — 18 megyében uraim! olly tény ez, mellyre magasztos

önérzettel tekinthet vissza az ellenzék. A hatalmas szabad Britanniában sem a rabszolgaság eltörlésének, sem a catholicusok emancipálójának, sem a parlamenti reformnak, sem a gabnatörvények ellenzésének hősei hasonló idő alatt hasonló eredményt nem mutathattak. Pedig ők nem voltak arra kárhoztatva, hogy a megtámadott érdekeket csak és egyedül azok által döntsék meg, kik azon érdekeknek osztályosai. Ott a törvényhozásban a nemzet közéletében szavuk volt azoknak is, kiknek érdekeik a rabszolgatartó gyarmat birtokosokéval, a korhadt városok befolyásával, s a gabnatörvények védelmezőinek érdekeivel ellentétben állottak. O Connel szavába pedig a népgyűlések millióinak mennydörgő kiáltása vegyült. Nem ügy minálunk. Itt a népnek szava ez ügyben sem vala. A nép a kérdésen kívül állott, alig tudva csak azt is, hogy miről van szó. A nemesség igazságtalan privilégiuma csak a nemesség által vala ostromolható, és mégis 18 megyét nyert meg az ellenzék a legelső ostromban. Nem nyúlt a nép millióinak kérelmi jogához; nem tartott népgyűléseket; nem volt kezében a szabad sajtó óriási fegyvere; egy nyomorult censurált s hetenként csak kétszer megjelenő, s mégis ezer kérdés által igénybe vett hírlapocská másfél éves szerény izgatása volt minden előkészítő fegyvere, és mégis 18 megyét nyert a legelső ostromban. — Mutasson, a ki tud, az erkölcsi küzdelmek históriájában hasonló példát.

Mi kellett a kérdés tökéletes diadalához? Semmi egyéb mint az: hogy a kormánynak a conversativ pártnak, és gróf Széchenyi Istvánnak összes ereje,

összes befolyása, nyolcz megyét nyeljen meg a kérdésnek. Mit mondék: nyerjen? nem; csak megnyerni segítse az ellenzékét; mert volt olly nyolcz megye, hol ha bukott is e kérdésben az ellenzék, tekintélyes kevesebbséggel bukott, olly kevesebbséggel, melly három négy megyében pillanatnyi győzelmet víni is elég erős volt; csak megtartani nem. — Nyolcz megye kellett csak, nyolcz és nem több!! De mit tettek ők? mit tettek mindnyájan együtt s összesen?

Felelet: Semmit a kérdésért; sokat s némellyikök mindent ellene.

A kormány? Oh mi a kormánytól nem kívántuk, hogy párttusára keljen a kérdés mellett, csak azt kívántuk, tudassa a honnal azt, hogy helyesli. Pusztá helyeslése képes volt volna nyolcz tíz megyében az adókérdésnek többséget csinálni — s ő hallgatott. Főispánok kérdezek: mi lesz kedves a kormány előtt, az igen vagy a nem? — s ő hallgatott. Hallgatott, s hallgat mind e mai napig. Pedig azzal kérkedett s kérkedik, hogy a haladás zászlóját ő veszi elől, s mai napig csak azt sem tudjuk róla: akarja-e hogy a nemesség a nép terheiben alkotmányos alapon megosztozzék? És ha csak hallgatott volna! de nem csak hallgatott, hanem túrte, hogy párthívei, kiket kegyelmével halmozott, az adó ellen izgassanak, vesztegessenek, s ledorongolására bunkós táborokat vezéreljelek; sőt jeleit adá, hogy ez nem olly bűn, melly által kegyet lehetne koczkáztatni.

És a conservatív párt, melly a házi adó mellett nyilatkozott hírlapjaiban? Mozdított-e csak egyetlen-

egy szalma szálát is az ügy diadalára? Felütötte-e csak egyetlen egy megyében is komolyan az adózás zászlóját? vagy visszataszította magától a buncocratia hőseit, kik zavart fővel szűz vállakat emelgettenek; kik a nemesség szenvedelmeivel vásárt üztenek^ s bicskákat és ólmos botokat vezéreltek a megyék gyűléseibe? — Nem; hanem czimboráltak velők s czimborálnak mind e mai napig.

És gróf Széchenyi? Oh ez volt még a java, ez ügybeni botrányok minden nemeinek. O? a ki annyi kegyelettel tévé a vallomást, hogy az adónak minden nemeiben osztozni akar; ő, ki gróf Dessewffy, gróf Sztárny, követeléseit olly szép csendesen hallgató, könyvben, hírlapban, casinókban, lóversenyekben indulatos harczot vívott a Pesti Hírlap ellen. Rablók-nak, gyuj tógátoknak, hazagyilkosoknak kiáltott, fejbe-töréssel, fogafejérének mutogatásával fenyegetőzött, és kimerítette a piszkolódások gyanúsítások egész szótárát, miszerint legyen a szégyenlős tespedőknek hátulsó ajtócskájuk, mellyen szép szerével kibúhassanak, legyen a cortesvezéreknek a felbőszített nemesség előtt mit olvasgatniok; legyen egy jóhírű pecsét, mely-lyet adóbuktató izgatásaikra felüssenek; legyen mód-juk azt kiáltani a nemességnek: „Atyámfiái, az nem lehet jó a mit Kossuth és elvrokoni akarnak, mert lám az ő szándékukat még gróf Széchenyi István (éljen!) a liberális mágnás (éljen! éljen!) a nagy ha-zafi (éljen! éljen! éljen!) is rosszalja; és őket rablók-nak, gyujtogatóknak, édes hazánk gyilkosainak ne-vezi!!“ — És miért mind ez? talán az adó miatt? oh

nem; hiszen gróf Széchenyi akar adózni; nem e miatt, nem, hanem egyszerűn csak a „modor“ miatt, azon kényszerítő követelő modor miatt, mely a lehető legkisebb minimumot annyi gonddal kesergeté ki, s még ezt is annyi kímélgetésekkel enyhítgeté.

De hát miben van e botrány kulcsa? Én a lehető legszelidebb magyarázatot keresve, a botrány kulcsát abban találok, hogy gróf Széchenyi, mind a mellett, hogy örökké a szellemi alapokat emlegeti, az anyagiság esküdt embere; ő fejébe vett egy két igen jó, igen hasznos anyagi javítást, mely végett országos pénztárra van szükség, és fejébe vette, hogy ezen pénztárt nem lehet másképen, mint csak az elboldogult s többé fel sem is támadandó^ kétgarasos telekdíj által direct kivetés útján megeremteni, és látván a házi adó melletti izgatást, megijedt, hogy ha a nemesség erre reá áll, a kétgarasos labdacot majd el nem nyeli, azért támadta meg „modor“ képeben a házi adót. Ámde ha ő a házi adó melletti izgatás ellenében, azzal lépett volna fel, hogy nem ezzel, hanem a telekdíjjal kell a nemesség adózását megkezdeni; sajnáltuk volna elfogultságból, rövidlátásból eredett tévedését; de távolról sem kárhoznánk őt: hanem ő nem azt tévé. Mindaddig míg a házi adó meg nem bukott, tervéből egyetlen betűt sem talált ki, hanem maradt a gyanúsító negativitás terén, s minden befolyását arra intézte, hogy a Pesti Hírlap hitelét agyon verje, hatását paralizálja, szerkesztőjét és elvbarátait gyűlöletesekké tegye; s mind ezt csak ama bűnbak a „modor miatt. Isten vé-

delmezze a közteherviselés ügyét, illy barátok ellen, ellenségeitől majd csak maga is megóvja magát.

Ezt tették a kormány, ezt a conservatív párt, s ezt gróf Széchenyi István a házi adó ellen; a helyett, hogy nyolcz megyécskét nyerni segítették volna az ellenzékét, melly nélkülök sőt ellenök maga erejével, s illy conjuncturák között tizen-nyolcz megyében győzni tudott.

És a házi adó megbukott. — És ez igen természetes. De már az teljességgel nem természetes, sőt undorító botrány, hogy miután mindent elkövettek, miszerint a házi adó megbukjék, gyanúsító lamentációkat irkáltak a felett, hogy a házi adót a Pesti Hirlap és pártja bukatták meg. Minő beteg szív, vagy minő beteg fej az, mellyből istennek világító napja alatt, még illyesmi is kikerül!

Tehát a házi adó megbukott. És miután megbukott, előállott gróf Széchenyi a kétgarasos telekdíj-tervvel. És miután tervét előadá olly hosszadalmasan, miként csak szükségesnek látta volt, és izgatásának hatását sem „modor“ ürügye alatt, sem más-képen senki sem háborítá: felszólító a pártot, mellynek orgánumát, a Pesti Hirlapot, én kezelém, nyilatkozék telekdíjas indítványa iránt; és kimondá, hogy ha tervének még *e* párt is ellene volna, felhagy vele, mert nem látja kivihetőnek; ha ellenben *e* párt mellette nyilatkozik s annak kivitelére segédkezet nyújt, megmarad tervénél állhatatosan.

Én nyilatkozám. Megmondám, hogy a pártnak, mellyhez tartozom, alapeszméje: javítani nem egyes

kasztok, hanem az egész hon érdekében, s azért ha ki a honra nézve illy irányban valami jót akar, legyen bár legdühösebb ellenségünk: buzgó közremunkálá-sunkra, őszinte segítségünkre olly bizton számolhat, mintha leghűbb barátunk volt volna. Emlékezetébe hívám a grófnak mind azon bántalmakat, mellyekkel három éven át üldözött szakadatlanul; emlékezetébe hívám, hogy akár mit tevék, nem csak a politica mezején, hanem egyesületi téren is, azt mind gátolá, gúnyoló, akadályozá; és megesküvék a szent istenre, hogy bántalmainak — szívemből egyébiránt kitöröl-hetlen — emlékezte, soha sem veend erőt lelkemben a polgár-kötelesség érzetén, s felhívám istenemet, hogy úgy áldjon meg, a milly igazán pártolni fogom mindig, valahányszor jót akarand. El nem titkolám, hogy tervemet — a házi adó közös viselésére alapítottat — jobbnak tartom, mint az övét; de nem vonakodám bevallani: hogy az ő tervét is jónak, s ha keresztül vinni sikerül, a hazára üdvösnek tartom; s mivel illyennek tartom, annak pártolását kötelességemnek ismerem.

És szavamat adám, hogy azt pártolni fogom minden tehetséggemmel becsületesen. Egy óhajtást köték pártolásomhoz, de azt sem szabám föltételül. Az óhajtás az volt: hogy miután közös teherviselés alapján indítványozott telekdíjból a népre ismét új teher hárul a nélkül, hogy eddigi terheiből valami levétnék: részesítsük legalább a népet ezen terv kedvezményeiben közvetlenül, testvérileg. A gróf a telekdíj alapján 100 millió pft. országos kölcsönt paran-

csőit; és indítványozó, hogy ennek azon része, mely mindjárt kezdetben országos investícióba nem fordíthatatik, adassék kölcsön egyeseknek biztos hypothecárára. Én indítványozóm, hogy ne csak világosan kimondassák, miként ezen hypothecalis bank jótéteményeiben részesülni a népnek is joga van; hanem még határozottan kijelentessék az is, hogy a kölcsön kiadandó összeg fele része úrbéri örökváltság előmozdítására fordíttassék. Szóval a gróf telekdíjas tervével az úrbéri örökváltságot hozám kapcsolatba. — És — kérem jól megjegyeztetni — ezen kapcsolat ellep a gróf nem szólt; miként nem szólt akkor, midőn gr. Dessewffy a házi adó együttviselését hasonló kapcsolatban indítványozó. Ekkor e kapcsolat miatt nem hasonlított Dózsához, nem gyanúsított paraszt-lázz í tónak, sőt kö z r emunk álás o mat szépen megköszöné; azon nyilvános valamással köszöné meg, hogy becsületesebb indulaté hazafitnálamnál nem ismer. Természetes: mert ekkor eszköznek tekintett, mellynek célja kivitelében némi hasznát veheti; s neki szokása eszköznek mindenkit felhasználni, ha felhasználta — elrúgni; ha máskor magát használtatni nem engedi, megfeszíteni, kiknek előbb hosiannat énekelt. Ez már neki szokása . . . Számoljon míg él iránta lelkiösmeretével. Majd számoland egykor emlékezetével a kérlelhetlen história.

A gróf telekdíjas terve ismeretes. Lényege abban összpontosúl, hogy minden erőnket s tehetségünket nem egy vagy más specialitás kivitelére, hanem or-

szagos investmentialis pénzalap előteremtésére fordít-
suk. E végett fizessünk évenként direct kivetés
újtján öt millió forintot, 3 éven át s ennek alapján
vegyünk fel 100 millió kölcsönt 3½ kamatra 1 ½ %
törlesztésére; ebből investialjunk minden évben köz-
hasznú speciális vállalatokba annyit, a mennyit csak
időnként lehet; a többit, hogy ne heverjen, sőt gyü-
mölcsözzék, adjuk kölcsön ötös kamat s törlesztés
mellett hypothecára hazánkfiainak.

Én e tervet becsületes igyekezettel pártolám mind
az izgatás, mind a cselekvés terén; s készíték többi
között — statistikai biztos adatok hiányossága miatt
nem csekély fáradalommal — kivetési tervet; mely-
nek alapelveit később lényegükben az országgyűlési
küldöttség is magáévá tette.

De pártolásom mellett még 1844 január 21 -kén
nyíltan, határozottan kijelentém, hogy ha gróf Szé-
chenyi telekdíjas terve is megbuknék, miként a házi
adó megbukott; úgy fokozatos adóközösség becsületes
kísérletének minden nemein keresetül mentünk, s nem
marad egyéb hátra, mint az igazság isteni
erejébe vetni bízod almunkat s a mellett iz-
gatni, hogy minden adó legyen közös.

És — ismét figyelmet kérek — a gróf ez
ellen sem szólt egy szót is; nem mondá hogy
sokat kívánva ellenszenvet gerjesztek, s nem
volt kifogása a modor ellen. Ez igen termé-
szetes, Tervéről vala szó, és ő gondolá: szólj a
mit s miként tetszik, csak pártolj, csak mellettem
szólj, majd eldoblak ha felhasználalak.

És a telekdíj csakugyan megbukott. Még csak országgyűlési tárgyalásra sem került; a mi oda került, minden volt inkább, csak gróf Széchenyi terve nem. Hiányzott belőle a 3 éves kötelezettség; csak három évi ajánlatról vala szó; tehát hiányzott a kölcsön eszméje; hiányzott a nagy országos investitio-nalis pénztár; tehát hiányzott minden s maradt egy nyomorult törpe, torz alak vázlata; életerő nélkül, s fejlődési csíra nélkül, s még ez is megbukott.

Oh ezen megbukás története nagyon tanulságos. El kell mondanom.

A KK. és RR. táblája bizonyos speciális célokra 2 |a millió forintot ajánlott, évenként három éven át fizetendőt. Midőn a fő RR. táblája (hol azoknak vala többségök, kik most a kormányon vannak) a RR. ajánlatát nyirbáló ollója alá vévé, három dolog tette a két tábla közti főfilönbséget.

A követek táblája azon szempontból indult: hogy még is csak borzasztó gúny volna a hadi adó felajánlásánál alapos jeremiási siralmakkal emlegetni, miként görnyedez a nép terhei alatt, s miként nem bírja eddigi adóját fizetni: s még is nem csak semmit le nem venni ezen elviselhetlen terhekből a nép görnyedező vállairól, hanem jövődjö haszon reményében gyönyörű népatyáskodási logicával még új terheket rakni reá. A KK. és RR. tehát mivel ekként gondolkoztanak, azt mondák, ha nem vehetünk le semmi terhet a nép vállairól, legalább viseljük az újon alkotandó országos pénztár terheit mi nemesek; eredményeinek jótékonyágában némileg a nép is része-

sülend, s lagalább egy parányi lépéssel közelítünk az igazsághoz, mert ha a nép viseli a házi s hadi adó terhét nem csak magáért, hanem miérettünk is; mi viszont viselendjük az országos pénztár terhét, nem csak magunkért, hanem ő érette is. — Baj, ki-mondhatlan baj, hogy ekként gondolkozva, gondolkozásunktól az észszerűség meg nem tagadható. Baj, mert minden köztehernek mindenki általi közös viselésén kívül nincs üdvösség; de miután a kormány s gróf Széchenyi, és a conservatív párt jobb része a házi adót bukni hagyták, rosszabb része pedig ledorongolta: el kell ismerni, hogy a KK. és RR. ezen gondolkozásában van logica; mellyre a szerencsétlen körülmények kényszeríték, s hogy amaz üdvös elv feláldozásában ennyit engedtek a kénytelenségnek, ezt nevezhetni a körülményekkel! megalkuvás okosságának; nem pedig azt, hogy gróf Széchenyi, vagy éppen a B. P. Híradó fűttye szerint tánczoljunk „systematice.“

A fő RR. ellenben azt mondák: Ti KK. és RR! illiberalis aristocraták vagytok, mi — méltóságos fő RR. (mert így szokták izeneteikben ön magokat címezni) mi nem akarunk subsidiumot, hanem akarunk adót fizetni; mi a közös teherviselés elvéhez állunk, s a terhei alatt görnyedező nép vállairól nem veszünk ugyan le egy porszemnyi terhet is, hanem akarjuk, hogy az ország közszükségeire nagylelkűleg felajánlandó új tehernek egy részét ő is fizesse. Csak azért, hogy az elv mentve legyen.

Midőn ezen új főzetű liberalismusnak hazánk

hegyvölgyén híre futott. Deák Ferencz ezt írta nekem: „Kérlek, fejtsd meg nekem azt, hogy miből állana az adó valóságos közössége, ha a nemesség az adózónak eddigi terheiből semmit el nem vállalva, a most ajánlani szándéklott tehernek egy részét az adózó vállaira vetné? Illy közös teherviselés mellett én akár herczeg Eszterházyval is kész vagyok alkura lépni, hogy tudniillik eddigi terheit viselje ezután is ő maga, de az én terheimet viseljük ezentúl ketten közösen/

A KK. és RR. azonban ismét megalkudtak a körülményekkel s a fő RR. közös teherviselését siker kedvéért elfogadták. Egy kicsit ugyan úterére tapintottak a közös teherviselési hajlamnak, s indítványozók: mondassák ki legalább elvileg a felírásban, hogy addig is, míg az elv más közterhekre is alkalmaztatnék, jelenleg az adó ezen új neménél léptettetik életbe. De a fő RR. többsége, mindig szokott liberális arcczal azt felelé: „Hagyjuk ezt annyiban! ezek kellemetlen dolgok; siker kell nem elv; törvényhozónak feladata cselekedni, nem pedig elvekkal bíbelődni. És úgy Ion. A KK. és RR. ettől is elállva, a közös (ah! közös) teherviselést elfogadják. És az elv diadala aranyos veres nadrágban megünnepeltetett. —

Második lényeges különbség a kezelés körül forgott. A KK. és RR. egy kezelési módot javasiának, miként azt bizonyos vegyesházassági viszonyok közt, alkotmányos kezesség tekintetében, legcézirányosbnak vélték; a fő RR. többsége egy másikat javasolt, mely-

ben szintúgy ott kustorgott ugyan a „kormány felelősége magvacskája, de olly parányi embrió alakban, hogy mondhatlanul jó időnek kell vala jární, miszerint belőle ember váljék. De a KK. és RR. ismét megalkuvának a körülményekkel és siker kedvéért a fő RR. javaslatát, melly így is a mostanihoz képest tagadhatlanul előlépés volt volna, propter bonum pacis elfogadták.

Harmadik különbség volt végre a pénz! és ez volt a Rubicon, mellyen a főrendi tábla átlépni szívére nem veheté. A KK. és RR., mint a szegényebb tömeg képviselői, azon szegényebb tömege, melly ha egy garast vagy egy forintot, vagy száz forintot fizet, azt sokszor szája falatjából kénytelen elszakítani, azt mondákéba már oda esett az egész dolog, hogy csak némi anyagi javításokat érhetünk el, legalább adjunk annyit, hogy legyen is a dolognak egy kis látatja; s azért harmadfél milliót s egy kis ráadást ajánlottak. De a gazdag fő RR. többsége aztinondá: lassan barátaim! amott a másik teremben; ti a fizetéshez nem értetek, ez a mi dolgunk, gazdagoké, — devalváljunk — legyen a harmadfélből egy millió!

A KK. és RR. bízván a magyar nagy urak európai híru generositásában, a milliócskától vonakodtak; de erszényről lévén szó, a fő RR. többsége megállapodott mint a kőszál; és közbe jött a kezdeményetési jog feletti vita; átment a tusa azon térre, szabad-e a főrendi táblának pénzajánlatot devalválni? — És elég az hozzá, a milliócskán a közteherviselés megbukott.

A dolgot ki lehetett volna egyenlíteni, de a kormánynak olly kimondhatlan sok dolga volt; s egy egész országgyűlés eredménytelensége olly csekélységnek nézetett, hogy teljességgel nem lehetett reá érni az országgyűlést még egy hétig együtt tartani!

Mondják, hogy épen azért nem volt idő az országgyűlést még egy kissé együtt tartani, mert majd még úgy e kérdésből mint a hypothecalis bankból s a fiumei vasutból valami talált volna lenni; s az eredménytelenség nem szolgálhatott volna lépcsőül bizonyos hivatal személyzeti változásokhoz.—Nem tudom, nem voltam ott! Mondják azt is hogy az egész elvita csak úgy került elé, mert egyik fél nem igen akart fizetni; a másik fél meg nem igen akart illy módon, illy föltételek mellett fizetni. Nem tudom, nem voltam ott! — Elég az hozzá; az adó, vagy subsidium, vagy benevolum oblatum, vagy jniként is nevezzük, megbukott.

És az országgyűlés eloszlott. Országgyűlés után Bezerédy István azt mondá: ..Megtörtént a kísérslet országgyűlésen, sikertelenül; elkövetkezett az idő, mellyben, ha egyebet nem lehet tenni, legalább ismeretünkkel számot kell vetni. Ez sikerrel nem mindig, de mindig lelki nyugalommal jár. Vannak idők, mikor e szomorú vigasztalással is be kell érni, ellenben még ezt is nélkülözni nem szabad. Én nyíltan valottam, hogy a nép közadójában nem osztolni igazságtalanság, bűn; lelkiösmeretem nem engedi, hogy ez igazságtalanságban tovább részt vegyek.

„Adózni fogok.“ Így Bezerédy. És beiratá magát Tolna vármegye adózói közé. Isten áldja meg!

Néhányan követték példáját. Legtöbben Zalában Deák vezérlete alatt, körülmény szerint a házi adóra szorítkozva.

És gróf Széchenyi? Czikketet ira Bezerédy ellen a Jelenkorba. Soha ezeknél szívtelebbeket nem olvasók. De hiszen a gróf kérkedni szokott vele, hogy ő a szívtől nem kér tanácsot. Nem volt gúny, nem piszkolódás, melyet Bezerédy fejére nem szórt volna. Akkor vesztette el Bezerédy egyetlenegy angyal gyermekét, s idegen maradt, örömtelen lakában mint az ágaitól megfosztott törzs, fájdalma még égetően új vala; és a gróf még e fájdalmat „dér auch den Göttern heilig ist“ még ezt sem hagyta gúnyolatlanul. Épen úgy nem, mint egykor az én szenvedéseimet nem. Ő, ki egykor nekem azt veté szememre, hogy könnyű nekem adóról beszélni, kire csak igen kevés adó esnék: most Bezerédynek azt veté szemére: könnyű neki a „generosust“ játszani, a kinek több jövedelme mint szüksége van, ki az élet örömeiben már nem igen részesülhet, s kinek még csak gyermeke sincs!! Oh én istenem, ott a magasban!!

Figyelmet kérek! Valahányszor kísérletet tőn valaki, melly a nép terherbeni megosztásra kilátást nyújtott, gróf Széchenyi mindjárt ott volt mindig, a kísérletet agyon verni. Talán, mert nem akar adózni? Nem — csak a „modor“ miatt, miként ő mondja,

csak azért, — mert — miként már említém — saját tervét féltette — mondom én.

Az ellenzék, hitein szerint nagyon hibázott, hogy Bezerédy példáját „en masse“ nem követé. Ha ezt tette volna: nincs égen földön annyi hatalom, melly megakadályozná, hogy a jövő országgyűlésen, legalább is a házi adó együttviselése keresztül ne menjen. Még gróf Széchenyi ő excellentiája is pártolta volna.

És közeledett az országgyűlés. A kormány magát még eddig soha be nem vallott czélokra szerzendő többség végett, pártalakítás terére vetvén, el nem kerülheté, hogy a veszélyes körülmények között, melyeknek naponként aggódó tanúi vagyunk; az ellenzék is szétnézzen az eszközök sorában, mellyek pártjának szellemi egységét megszilárdítsák.

A személyes eszmecsere volt az egyik eszköz, mellyet választott. E végett a pesti vásárok alkalma 4846 junius óta arra használtatott, hogy az ellenzék azon tagjai, kiket vagy magán foglatosságaik, vagy a találkozás ösztöne Pestre gyűjtenek, barátságos összejövetelekben értekezzenek.

És mindjárt a legelső összejövetelben egy szívvel lélekkel azon meggyőződés nyilvánult: hogy e hon jövője csak úgy biztosítható; szabadsága, alkotmányossága s anyagi virágzása csak úgy kifejtethető, s a nemességnek political élete is csak úgy menthető: hahogy a hon különböző osztályainak érdeke egyesítettik. E nélkül hiú minden törekvés; minden a mi nem illy irányban történik, csak piro-

sító máz, mely a nemzet halálosan beteg arczára önáltatólag az egészség színét hazudja.

Ez érdekegyesítésnek legnagyobb akadály a nemesség adómentessége, s ama nagy igazágtalansága, minél fogva a nemesség a nép közterheiben nem osztozik. Ennek elhárítása a teendőkhöz alaphája. Magában is cél, egyszersmind eszköz minden egybre, mi a nemzetnek üdvös és jó.

Abban volt tehát a közmegállapodás, hogy minden alkotmányos föltételek és biztosítékok mellett a közállodalom el nem látott kellékeinek fedezéséről gondoskodni igen is szükséges, s az ellenzék tagjai e gondoskodást feladatuknak ismerik; de mindennél szükségesebb: a nép fenn levő közterheiben megosztani. Amaz jobb lét kérdése; ez? létkérdése a hazára, lét kérdése különösen a nemességre nézve.

Az ellenzék tehát a nép fenn levő közterheiben megosztásra törekedni ismeri legelső legszentebb hivatásának. Ennek, ha úgy kívánának a körülmények, más kérdéseket alárendelend; ezt semminek. Mit s mennyit lehetend e célból — mellynek tökéletes eléréséig a kérdésben megállapodni nem szabad — nyomban elérni: azt a jövődjéjé fedjé; az ellenzék minden előlépést, melly a célhoz közelebb vezet, a nélkül, hogy a jövődjé kifejledést megkötné — elfogad; maga is a körülményekhez leend kénytelen alkalmazkodni a valósítás határainak meggyénkénti kitűzésében; de minden köz-

terheknek közös viselése, ez a vezér-irány, mely fölé hatni, az ellenzék el van tökéleve.

Az érdekegyesítésnek második főakadálya: az úrbéri viszonyok. Míg ezek fennállanak, a nép legszámosabb osztálya s a birtokos nemesség között, örökös gyűlöletesség magva csirázand, a nélkül, hogy a viszonyoknak a birtokos nemesség, legalább aránylagos anyagi hasznát vehetné; mert a fobotos és dézmás gazdálkodás olly abnormis állapot, mellyről nehéz volna megmondani a földes úrnak awagy jobbágnak, okoz-e több kárt, keserúséget és bosszúságot.

Köz volt az értelem, hogy azon állapot mind statusgazdászati szempontból rossz, mind political szempontból a hazára mondhatlanul veszélyes; köz volt az értelem, hogy magánjogi úton statusintézkedés közbejötté nélkül ez állapotból kibonyolódni csak olly hosszú idő alatt lehetne, mennyinek s közbejöhető bizonytalanságainak, akár a statust, akár a birtokos nemesség kármentesítését kitenni teljességgel nem tanácsos. Köz volt tehát az értelem, hogy legkívánatosabb a kérdést azon alapra állítani, miszerint az úrbéri viszonyokból kibontakozás a földes úrnak tökéletes kármentesítésével országosan, tehát statusintézkedés közbejöttével menjen végbe.

És ez egy újabb ok vala a nép közterheiben megosztozást tekinteni a teendők legszükségesebbjének, mert csak ekkép nyerheti a nép azon anyagi erőt, mellynek alapján az úrbéri örökváltság a crisis-

nek veszélyes hosszabítása nélkül országosan eszközölhető.

És azért egy szívvel lélekkel azon meggyőződésben öszpontosult az ellenzék együtt volt tagjainak közértelme: hogy azon finaciális erőnek, melylyet a jobbágyság nyerend, ha a közadó terheinek aránylagos részét a nemesség elvállalja, mindenek előtt az úrbéri viszonyoknak teljes kármentesítés mellett megszüntetésére kellene fordítania.

Az érdekegyesítésre irányzott egyéb elvek s állapotások nem e helyre tartoznak.

Lelkem mélyéből osztozám ez elvekben, s örömtélén életem kevés gyönyörnapjainak egyike volt, midőn meggyőződém, hogy ha illy irányban s ezen elvekért emelek szót, az nem rideg szó, nem magánvélemény többé, hanem egy tekintélyes párt számos tagjainak közös véleménye; azon párté, melly egy részről úgy áll a história emléklapjain, mint megtestesült tiltakozás, minden alkotmányellenes s nemzetietlen törekvés ellen; más részről úgy áll: mint kútforrása, rugója s eszközlője minden alkotmányos irányzatú reform - törekvéseknek.

És azért ismét felszólalók nyilvánosan az adóügyben. De nem egyedül szólaltam fel; hanem felszólalt egyszersmind hasonló irányban a Pesti Hírlap is. Én csekély szózatomat ez úttal izgatásnak sem nevezhetém, mert erre political hírlap kell: nekem pedig ilyen nincsen kezem közt. A szűkkörű s kis közönségű „Heti lap“-ra kelle szorítkoznom, mellynek hasáb-

jairól ki van tiltva a politico, s mellyen még így is nevem s dolgozatom annyira „contraband“-nak tekintetik a censura által, hogy még a szegény Heti lapocská hasábjainak gyér használatáról is rég le kelle mondanom.

Az adó tárgyáról sem fejthetem ki eszméimet. Mind össze két cikkecskét írhaték bevezetésül tekinthetőt, mellyeknek egyike hosszú küzdelem után csak nyirbáltan, másika pedig csak tévedésből láthatott napvilágot, mellyért a szerkesztő majd majd szerkesztői tisztének elvesztésével vala kénytelen lakolni.

De emlékezetébe hívám a közönségnek, miként már akkor, midőn gróf Széchenyi telekdíjának pártolására nyilatkozóm, határozottan kimondottam, hogy ha a telekdíj is megbukik, ha ezen fokozottsági kísérlet sem sikerül, nem marad egyéb hátra, mint felütni az egész igazság zászlaját, mellyre írva legyen: „Minden adó legyen közös! Amen.“

Már említém: miként akkor, midőn így nyilatkozóm, gróf Széchenyinek nem vala az ellen kifogása. Kimondám tehát, hogy elérkezettnek vélem az időt ama nyilatkozathoz hívnek mutatkozni, s az időszereőség — gondolom — csak az ellenzék számos tagjainak érintett állapotása által is motiválva van, és azon meggyőződésből, miszerint az úrbéri viszonyokból! kibontakozás hazánk legsürgetőbb kellékei közé számítható, egy új erősséget vontam annak megmutatására, hogy a házi adó aránylagos elvállalására szorítkozni késő és kevés, hanem meg kell a nép minden közadóterheiben osztoznunk, részint, mert így

kívánja az igazság, melly nélkül az országoknak biztos alapot semmi sem nyújthat; így kívánja a hon java, dísze, boldogsága, sőt léteiének biztossága is; részint mert csak így történik a népen olly könnyítés, melly által annyi finaciális erőt gazdálkodik meg, hogy annak alapján a gyűlöletes, s mind két részre káros úrbéri viszonyokból a földes urak kármentesítésével országosan kibontakozhatunk.

Említém, miként a nemesség adózásának az úrbéri örökváltsággal hasonló kapcsolatba hozása ellen, midőn azt gróf Dessewffy Emil indítványozd; gróf Széchenyi Istvánnak nem vala semmi szava.

De ha én mondok valamit, az már más. Ellenem ő excellentiája annyi epével van saturálva, hogy okvetlen bele halna, ha epéjét ki nem öntené. Hiában! ez neki betegsége. — Sajnálom szegény ő nagyméltóságát!

Alig jelent meg ama két nyomorúságos hetilapi czikk, s a gróf epelázba esett, s lázas paroxismusában könyvet irt ellene. — Ellene? nem! hanem gyűlölt személyem ellen, s Dózsának, paraszt-lázítónak nevezett, s „hűsre tétellel² fenyegetett, mivel hogy ezen thesist: „minden adó legyen közös“ eme másikkal „az úrbéri örökváltság statusintézkedés útján a földes urak teljes kimentésével országosan eszközöltessék“ kapcsolatban említeni bátorokdám.

Megjelent pedig ezen keresztényi epe ömlengése ő excellentiájának Krisztus születése után 1847-dik esztendőben. — Mondják az van benne, a mit emlí-

ték. Mondják; — én nem tudom — nem olvastam. Sokkal inkább van szerencsétlenségem ő excellentiáját ismerni, s új helyzetének s új viszonyainak természetes exigenciáit is sokkal könnyebb felfognom, mint sem látatlanban is ne tudnám, hogy mindennek a mit ő excellentiája írni méltóztatik, tartalma következő öt dologból áll: 4) magasztalása ön magának s búsongó variatio super eo: „háladatlan, ostoba, vak nemzet, miért nem tánczolsz bekötött szemmel füttyöm szerint; 2) zagyva szóhalmaz, minden dolgokról, mellyeket isten teremtett; de omni scibili, et de rebus quibusdam aliis; csak arról semmi, miről a cím szerint tulajdonképen szólnia kellene; 3) bizodalom - szavazás a kormánynak, mellynek maga is tagja, tehát egy részben ön magának; 4) kefélese és „Verabschiedolása“ az ellenzéknek; 5) gúny, gyanúsítás, mocsok, piszkolódás és denunciatio én ellenem.

Nem tudom jól találtam-e? — Azt hiszem igen, s azért bölcseségének legújabb „töredékeit“ nem olvastam. Ha jól találtam, úgy áldozunk egy kakast Aesculapnak. Ő excellentiája nagyon beteg; s én nagyon sajnálom, de nem olvasom „töredékeit“/0

Hanem miután az ellenzék, mellynek tagjai barátságos összejövetelekben értekeztenek ugyan, de programot, vagy nyilatkozatot közre nem bocsátottak, látná, miként a conservatív-párt programot ír, gróf Széchenyi programot ír, s vele (ki hitte volna?) még a Jelenkor is programot ír; az ellenzék, mondom, mind ezen hallatlan dolgok hallatára szintűgy nyilatkozatot bocsáta közre; nekem úgy látszik, hogy ezen

„Nyilatkozatban, melyet az ország minden részeiből egybesereglett ellenzékiek határoztak, Deák szerkesztett, és ismét minden vidékről egybesereglett elvbáratok helyeslettek; ama „Dózsa és paraszt-lázító, és hűsre tételi“ syllogismusra, lényegben egy kis felelet van. Az ellenzék ugyan is az adó és örökvátság iránt illy értelemben nyilatkozik:

„Honunknak mind biztosítása, mind nemzeti alkotmányos kifejlődése, mind jóléte s anyagi virágzása csak úgy eszközölhető, ha nemzetiség és alkotmányosság alapján a honpolgárok különböző osztályainak érdeke egyesítettik. Ezen érdekegyesítésre szükséges a közterhekbeni osztakozás, mire nézve az ekkorig egyedül adózott nép terheinek megkönnyítését főbb tartozásunknak ismerjük az alkotmányos biztosítókat, ezekre nézve is, mindnyájunk számára gyarapítani törekedendünk, de országunk közszükségeinek eddig el nem látott fedezése körül, czélok és eszközök országgyűlési meghatározását odaadandó számadást, és felelőséget, minden esetre föltételül kötünk/0

„Szükséges még: az úrbéri viszonyoknak, a földes urak igazságos kármentésével, kötelező törvény általi megszüntetése. És pedig úgy a földesúri s úrbéres nép osztályra nemzet gazdasági tekintetben legkívánatosbnak mind az országra nézve legjótékonyabbnak ítéljük, hogy előlépések történjenek, miszerint az úrbéri örökvátság a status közbejöttével országos eszközlésbe vétessék.

Így az ellenzék. Látszik, hogy nagyon „capaci-

tálták“ gróf Széchenyi politicai programm-töredékeinek „mázsás“ okai!

Ezen ellenzéki nyilatkozat, az adó kérdésének legújabb phasisá. A kormány hallgat, de dohány-„traficokat“ állít, a conservativ - párt nem szól: gróf Széchenyi haragszik, gyanúsít, s fenyegetőzik, a B. P. Híradó pedig a dohány - monopóliumról disserál.

Es ezzel bevégezém az adó kérdése körüli izgatás phasisainak vázlatát.

E vázlatához igen keveset kell adnom, hogy igazolva legyen az aggodalom, melyet értekezésem elején kijelentettem, miszerint kevés reményem van, hogy a közös teherviselésből a legközelebbi országgyűlésen is legyen valami; s félek legfőlebb egy két milliónyi oblatumocskával mystificálandják a hazát. Szegény haza! Privilegiált osztályoknak természetükben van, hogy soha sem hiszik a privilégiumok elvénhedését. Hiában mutatjátok nekik a veszélyt; hiában figyelmeztetitek a feltoroyosuló fellegekre. Rettentően bíznak a véletlenben. Azt hiszik, a népek istene csak az ő istenük. Azt hiszik, a végső perczen is támaszt majd egy jótékony szelet, melly eloszlassa a fellegeket. Azt hiszik, legrosszabb esetben minden eltart szépen a mint van, a míg ők élnek; a többi nem az ő gondjuk. Ezért a Cassandra-szónak nincsen hitele. Ha aztán lezúg kérlelhetlenül a fergeteg, elbúsulnak, nagy búsulással mondván: Ki hitte volna! Ki hitte volna? mindenki, a kinek isten ép sze-

met adott. Nem látjátok, hogy az egész európai continensen nincsen nemesség? üres cím itt ott; bábjátékul a gyerkőcziés hiúságnak, de nemesség nincs. Elsöprötte isten ítéletének fergetege, mint katángkórót a szélvihar. Csak Angliában van még; de csak azért van, mert adózik.

Akarnék föltehetni hazám aristocratiájáról annyi belátást, hogy elismei je jövendőjének föltételeit, s hogy el ne késsék önkénynt akarni, mit elkerülnie nem lehet, de talán mivel a hanyatló férfiú komorult lelkéhez a remény nehezen fér, nem látok a körülményekben e kérdésre nézve elég biztatót. A nemesség adózása olyan kérdés, mellyet — míg megoldása csak egyedül a nemesség kezén forog — nincs és nem lehet párt elég erős egyedül keresztül vinni; nincs és nem lehet párt annyira gyenge, hogy meg ne buktathassa; ha eléggé gonosz, hogy akarja.

A kormány többséget vadász. Ha az ellenzék inkább gyűlölné bizonyos személyeket, mint szeretné a hazát; csak hallgatnia kellene az adó kérdésével; csak várnia, míg a kormány vagy kormány-párt pénzt kér valamire. Fog kérni bizonyosan. Ha az ellenzék illy eszközökről nem iszonyodnék, csak e) perczet kellene beválnia, s ekkor azt mondanía: „Nem fizetünk“, s a vadászott, a bírni veit többség szerte hullana a szélrózsa minden vidéke felé. „Gott dér allmächtige bles, und die Armada flog nach allén Winden“ mondja Schiller II. Fülöp hajóhadáról. Illy fergeteget gyárthatna az ellenzék e szóval: „Nem fizetünk!“

De ez gyalázat és vétek volna. Az ellenzék ezt tenni nem fogja. Esküszöm istenre, esküszöm hazám szent nevére, esküszöm pártunk becsületére: nem fogja tenni.

Ha követendik-e példáját mások? Szégyen, gyalázat, ha nem követik.

Az ellenzék nem csak nem fogja az adó kérdését politicalai elleneinek buktatására kizsákmányolni, de sőt híven magához, híven hazájához, és tekintet nélkül arra, ha compromittálja-e hű becsületességével saját politicalai állását vagy nem; határozottan kimondta nyilatkozatában: hogy megosztzni a nép közterheiben legelső, legszentebb kötelességnek ismeri. Ezep elv alkalmazásának határai körül lehet különbözősre kényszerítve a törvényhatóságok különböző viszonyai által, de az irány közös; a párt egyik ismertető jelül lón az kitürve, s ki nem ezen irányban cselekszik, az nem az ellenzéknek embere, azt párhivőnek az ellenzék el nem ismerheti.

E részben tehát nyugodtak lehetünk. Ámde mondom, hogy a nemesség adózása olyan kérdés, melyet egy párt maga nem víhat ki, de megbuktatni képes bár melly párt.

Lássuk hát, miként áll a többi tényező.

A kormány fájdalom, még mindig hallgat, még mindig nem tudjuk, mi véleménynyel, mi szándékkal van az adó kérdése, s általában mind azon kérdések iránt, mellyekben az időnek szíve ver. És engem aggaszt ezen hallgatás, mert azon sejtelmet költi fel, hogy a kormánynak e kérdések, s különösen a ne-

messég köztehveriselése iránt nincs határozott elve, nincs véleménye, hanem, ezt is csak amollyan eszköznek tekinti, mellynek többség-csinálás végetti kizsákmányolhatására kezét szabadon akarja tartani. Szerencsétlen ország! mellynek kormánya előtt a békés reformok alapját képező legnagyobb kérdésem eléggé szent, hogy azt elvkérdésnek tekintse, minőhöz alkotmányos szellemű férfiak politikai lételőket kötni becsületbeli kötelességnek szokják tekinteni. Illy kormány iránt a független lelkű hazafi birodalommal nem lehet, mert azt csak föl kell a kormányról tenni, hogy valami célja van. különben mi végett üzetnék a lelket döböntő többség-vadászat? S ha kérdezzük: mi ezen cél? nem látunk semmi jelt a kormány egész eljárásában, melly oda mutatna, hogy reform a cél, mert ha ez volna célja, lehetetlen volna a reformoknak mind szellemi mind anyagi tekintetben alapját képező kérdést elvkérdésnek nem tekintenie, lehetetlen volna azon párt megbuktatására intéznie minden politikáját, mellynek zászlajára írva van, hogy: „A nemesség osztozzék a nép közterheiben.“ Mi hát amaz ismeretlen cél, hahogy a reform nem? Ki vehetné rossz néven, ha az aggódó hazafi kebel a mesterséges homály végén más célt nem sejtet, mint a kormányhatalom gyarapítását, melly által az ausztriai birodalomnak azon kormányzati mechanizmusa, melly a tartományok alkotmányosságának eltiprásán emelte fel e szabadságellenes burocratia korlátlan hatalmát fesztelenebb befolyást nyerjen Magyarország ügyeire. Szerencsétlen ország, mellynek független lelkű fiai

attól kénytelenek tartani, hogy kormányának ilyenemű célja lehet, és attól kénytelenek tartani, hogy az adó kérdését azért nem tekinti a kormány elvkérdésnek, hogy azt illy czélok végetti többség csinálásában eszközül használtathassa!

Nem mondom én, hogy a kormány maga fog az adó kérdésének megbuktatására ólmos botokat használni, hanem valamint közbotrányt okozott azon tény, hogy olly embereit halmozott kegyelmeivel, kik a házi adó megbuktatására ólmos botos tábort bérlettek, fizettek és vezérlettek, lígy jósolni merem azt is, hogy rövid napok alatt látni fogunk főispánokat s adminisztratorokat, a kormánynak kedvetlen dolgot tenni a viláért sem merőket, az adó kérdésének megbuktatásával szerezni többséget, olly követek választására, kik a kormányt vakon pártolják; sőt valószínűleg olly ember leszen a követek táblájánál a kormánypárt egyik vezére, ki az adó kérdésének egy nem rég depravált megyében megbuktatása által leend követté. Ámde azt is jósolni merem, hogy a kormány hiába fogja illy tényekkel szemközt Pilátusként kezeit mosni; eljövend az idő, mellyben a nemzet átlátja, kit terhel a bűnsúly isten és világ előtt. Így állunk a kormánynyal e kérdésben, Szomorú kilátás! .....

Lássuk, miként állunk a conservativ párttal? Eről tulajdonképen nem is kellene szólanom. Mert hiszen ennek pronunciált, és tartózkodás nélkül nyíltan bevallott vezérelve: „Mindent akarni, s csak azt akarni, a mit a kormány akar, s csak úgy akarni, a mint a kormány akarja, azon egy föl-

tét alatt, hogy a kormány csak az ő segedelmével éljen; azaz minden konczot csak neki adjon. Gyönyörű önzéstelen kikötés! Midőn tehát a kormányról szólottunk, már e pártról is szólottunk. Az eszköz ligy fog mozogni, a miként mozgatni fogják. Az említett vezérelv következése: hogy a conservatív párt programjában a közteherviselésről említés sincs. Sem fehér, sem fekete; - semmi. Az egyenes lelkű parlagi magyar hajlandó e dolgon megbotránkozni, hajlandó felkiáltani: „Boldog isten! mi dolog ez? párt-e ez valósággal, avvagy csak olly emberek gyülekezete, kik vagy kormányzolgák vagy pedig azokká lenni vágyódnak? mert hiszen, ha párt volna, lehetetlen csak gondolni is, hogy a legfőbb kérdésről ne legyen véleménye?“ Pedig a becsületes parlagi magyar-nak nincs mint csudálkoznia. A dolog kulcsa igen világos. A kormány az adó dolgáról még nem nyilatkozott, miszerint keze szabadon maradjon e kérdést eszközül felhasználhatni. A cónservatív párt csak azt akarja, a mit a kormány akar; s mivel erről még nincs tudva, hogy az adó kérdésében mit akar, tehát a conservatív párt sem tudhatja, hogy mit akarjon. Ezért hallgat. — Mégnem kapta ki parancsszót.

Tájékozásul azonban elmondok egy jelenetet. E napokban Pest megyének országgyűlési tárgyakkal foglalkodó küldöttségében az utasítások javaslatát dolgoztuk. Az adó tárgya került legelői szőnyegre. Határozattá Ion, javaslatba tenni, hogy a nemesség a néppel együtt viseljen minden országos közterheket. A conservatív párt tagja közöl hárman voltak jelen.

Ketten egyetértettek a többség azon véleményével, hogy a legelső, legszentebb kötelesség a nép közterheiben megosztózni. A harmadik — egy királyi hivatalnok — Széchenyi-féle modorban nem a nép terheiben megosztózás, hanem direct kivetés útján országos pénztár mellett nyilatkozott, s beszéde igazolására megemlítette; hogy az adó kérdését a conservatív párt nyílt kérdésnek tekinti.

Én részemről azt hiszem, hogy olly coteria, melly illy kérdést, minő az adó kérdése, nyílt kérdésnek tekint, nem veheti igénybe, hogy politicalai pártnak elismertessék; mert politicalai pártokat határozott alapelvek s irány egység jellemzenek. Ezen jelemmel megférhet a véleménykülönbség kisebb kérdések körül, vagy olly tárgyakban, mellyek még nem értek meg annyira, hogy irántuk jobbra vagy balra határozni lehetne, avvagy kellene. De illy kérdések iránt; minő a nemesség adózása, határozatlannak lenni annyi, mint partjellemmel nem bírni, s eszköznek lenni, nem személynek. Azonban, ha vizsgáljuk, mi oka lehet annak, hogy a conservatív párt a közteherviselés kérdését nyílt kérdésnek hagyá, lehetetlen át nem látunk, hogy ez csak olly végből történhetett, miszerint némelly megyékben követválasztásoknál s utasítás készítésnél a conservatív párt tagjai a „nem adózunk“ szót az ellenzék megbuktatására fegyverül használhassák, s mind e mellett is a conservatív párt híveinek tekintethessenek; mert hiszen az „adó-zunk“ szó nincs a párt programjában; az ellen te-

hát még az sem vétkezendik ki az Uray- és Ferintos-féle jelenteket ismétlendi.

Ez a dolog kulcsa, hazámfiak! A ki él, rövid időn meg fogja látni, hogy az országgyűlési conservatívak között nyílt homlokkal foglalandóak széket, a nem adózásnak cortesvezérei; s például gróf Desewffy Emil, ki szóval régóta az adózás mellett van con ambre „tisztelet elvbarátinak“ szólítandja azon» úrakat, kik az adózást Szatmárbaa, Csongrádban, Temesben stb. ledorongálandják. — Leend-e ezen természetellenes szövetségnek, mellynek más kapcsa alig van, mint a kormányvadászat, mire nézve egymásnak mindnyájan újtokban állanak, lehet-e pillanatnyi többség közvetlen eredménye? az általában véve hála istennek nem bizonyos — ehhez még majd a mi pártunk is hozzá szól, s hozzászólásban erejének nem kis forrásai lesznek a conservatív párt tömérdek hibái, mellyek e pártot a cselekvés perczének közelgetésével már is meglepőleg decomponálják, de a mi a közteherviselés kérdését illeti, hogy azt illy machiavellies pártszerkezet, minden decompositiója mellett is megbukhatja, az bizonyos. Könnyű mester-ség! de mellynek emlékezetére nem mondaná áldást a hazának s főképen a nemességnek históriája.

Végre még gróf Széchenyit kell említenem. Ő mondja, hogy pártja nincsen, hogy két pad közt a földön csücsül. És ez igaz. Alig tudnám megmondani, a két nagy párt közül, mellyik viseltetik több bizalmatlansággal szíve rejtekében őexcellentiája iránt; oly „ildomosan“ el tudta játszani minden rész bi-

zodalmát. De én mégis megadom ő excellentiájának azon megbecsülést, hogy pártnak számítsa saját magát. Maga mondja, hogy párthoz nem tartozik; tehát vagy semmi, vagy párt maga, Ő nem semmi. — S az adó kérdésében legalább mind személyességénél, mind hivatalos állásánál fogva nyomadékos valami. Mert hiszen közlekedési osztály főnök, vagyis (mivl osztálya nincs) valami „ministre des travaux pnblco“ forma; s mint ilyenre az ország finauciájának kérdése életkérdés. Mert bizony — miniszternek lenni pénz azaz pénzhatalom nélkül nagyon nyomorúságos position O gxcellentiájában sokkal több önérzet van, hogy sem az illy nyomorúságnis positióval megelégednék. — Es ezzel ki van mondva ő excellentiájának jövendő magaviseleté a közteherviselés kérdésében. Emlékezzünk, hogy valahányszor ezen thesis „osztozzunk a nép közterheiben“ akármilyen alakban felmerült, ő excellentiája soha sem késett a felmerülő alakot, hol zsarátnakkal, hol porral, hol moslékkal leönteni. Pedig mindig azt mondá, hogy akar adózni. Miért tette hát? azért, mert az ő alaphája: „új adó országos pénztár végett 6, tehát attól félt, hogy ha a nép eddigi rendes terheiben megosztozás keresztül megyen: a nemesség nem akarand egyszersmind az ő kedvencz eszméjére is adózni. Az pedig soha sem fért, nem is férend, szenvedély miatt, elfogult agyába, hogy a direct és indirect adózás combinatiójával a kettő igen szépen összeegyeztethető. Ha már ezen félelme miatt ekkor is olly indulatosan harczolt a nép terheibeni megosztozás kísérletei ellen: gondolni

lehet, mit mindent nem teend most, midőn ő az úgy nevezett siker (?!!) embere olly kormányhivatalt vállalt, melly egy tetemes országos pénztár nélkül szörnyen nevetséges sinecurává válnék. Ő excellentiája pedig mint ember tevékenyebb, mint hazafi becsületesebb, mint olygarcha sokkal, de sokkal kevésbé, hogy sem illy foltot magán eltűrjön. Valóban félek, hogy ő excellentiája azt hiszi, a házi s hadi adó aránylagos elvállalása őt tehetlenségre kárhóztatná s elbusultában ismét kénytelenítették az „üdvözlende“ tervét elővenni. Bal hiedelem! de félek, hiszi.

Ekként állanak a viszonyok. Az ólmos botoknak, bicskáknek s bunkocratiának hajdani vezéreit még számba sem vevém, sem a régi szabású becsületes falusi úrakat, sem a köznemesség értetlenségét; s mégis azon szomorú meggyőződésre kell jönnöm, hogy a köztelherviselés a jövő országgyűlésen is megbukik.

De hat valljon, mivel a körülmények illy kevésbé biztatók, elcsüggedjünk-e a kérdés izgatásában? Teljességgel nem! sőt a férfiú, kinek kebelét a kötelesség érzete hevíti, a bal körülményekből nem csüggedelmet, hanem erélyt és kitörést merit. Férfiúnak olyan az akadály, mint késnek a köszörű. Élesít, Különbben is (figyelmet kérek) nekünk tulajdonképen nem is azért kell küzdenünk, hogy a köztelherviselés — mikor akkor — életbe lépjen. Mert ez bizonyos. Soha még párt nem küzdött valami bizonyosabbért. A mi feladatunk azért küzdeni, hogy ezen kikerülhetlen esemény addig és akként lépjen életbe, míg s

a míg alkotmányos életünk biztosítására s nemzeti országos erőnk gyarapítására szolgálhat. A dolog maga megjő okvetlenül; de jókor és jól csak ernyedetlen kitűrés által jöhet. Átlátva pedig miként a késedelem csak veszélyt hozhat, nyereséget semmi esetre; gyávaság volna munkához nem látni, mivel-hogy az idő nem igen kedvz. A munkának talán nem lesz gyümölcse; de az is meglehet, hogy lesz. A munkátlanságnak nem lehet. Ez a különbség a kettő között. Azt gondolom, nem nehéz a választás.

Én legalább annyira tisztában vagyok lelkemmel az iránt, mit parancsol eJ tekintetben a becsület, az okosság, s az emberi és hazafiúi kötelesség, hogy engem bizony semmiféle piszkolódások, hurogatások, ijesztgetések, szóval semminemű Széchenyiadók nem fognak egy pillanatra is meglankasztani. Sőt megvallom, minél inkább tapasztalom, hogy a szerény kérelem s esdeklő figyelmeztetés bizonyos oldalon minő phreneticus görcsöket okoz, Unnál nagyobb ösztönt érezek a figyelmeztetést felebb hangolni; fel, az igazságos követlésig; és szétnézni a törvényes eszközök sorában Nyomatékosabbak után, mint a mellyek ekkorig használtattak. Pedig vannak illy eszközök. Ott van a kérelmi jog; az egyedüli, melly ez alkotmányos országban a néppel is közös — Petitio! a közjogok legcsekélyebbike; de mégis hatalmas, mert a hol milliók kérnek, ott a kérelem nem sóhaj, melly szerelmes lányka ajkáról a szel- lőbe vegyül. Az aristocratiának meg kellene emlé- keznie, hogy ha idején korán nem leszen igazságos a

nép iránt, s ezzel okos ön maga iránt: a kérelmi jog gyakorlata elkövetkezendik okvetlenül, s ha egyszer elkövetkezett, akkor az igazság tartozás leendő s nem engedély többé. De én olly nehezen válom meg a hittől, hogy a magyar nemességnek a história talán nem hiában íratott, miszerint örömetst látnám, hogy a kérdés megoldása most a második kísérletnél is csak az eddigi eszközök körében marad. Napunk hanyatlik. Fáradt tagjaink nem elég erősek, járatlan utakon törni új ösvényt, a cél felé. Kimeríteni a szokott eszközök kísérleteit; ez dicsőségtelen, de nem haszontalan feladatunk. Nem haszontalan, mert vagy célhoz segít, vagy legalább küzdelmeink emlékezeté, megfutott pálya gyanánt álland azok előtt, kik új erővel lépnek nyomunkba, s kezdendik a munkát, hol mi végezőnk. Százados balítéletek fája egy fejszevágásra nem dől. De forgácsoljuk; minden vágással vékonyéi a törzsök; s mind közelebb esik az utolsó vágás, melly döntení fog. Forgácsoljunk!

A kormány vagy capacitálva van az adóközöség szükségéről vagy a kérdést eszköznek nézi más célokra. Neki hiába szólnak.

A conservatív párt azt teendő, mit a kormány akarand. Ehhez ok nem fér.

Gróf Széchenyi István capacitálhatlan. Neki minden ember bolond; csak ő maga nem. Éljen! hagyjuk őt! A cortes-vezérek okokra nem szoktak hajtani. Az értetlenséghez írott szó nem fér.

Hanem vannak becsületes hazánkfiai, kik belátják a szükségét, az igazságot, de aránytalan terhelteztől

félnek, s mellékes aggodalmak miatt nem elég erősek akarataikat szilárdan elhatározni. Igyekezzünk ezen aggodalmakat lenyugtatni.

Vannak, kik a rendes adónak aránylagos elvállalását azért vélik terhesnek, mivel a subsidiumok külön teher gyanánt nehezülhetnek a nemességre. Fogadjuk el elv gyanánt, hogy a melly törvény a nemesség adómentességét megszüntetendi, a nemesség külön terheit is szüntesse meg. A mint a nemesség megosztozik a nép eddigi közterheiben, úgy osztozzék meg a nép is mind azon rendkívüli terhekben, mellyeket ekkörig csak a nemesség szokott viselni.

Vannak, kik attól tartanak, hogy a keveset fizetendő nemesség tömege hajlandó leszen a házi adó rovatait neki kedvező címek alatt részint szaporítani, részint szerfelett nevelni. Fogadjunk el elv gyanánt, hogy a házi adó rovatai országgyűlésileg átvizsgál-tassanak; a rendszerinti költségek systematizáltassanak, a rendkívüliekre pedig maximum szabassék, mellyet a rendes költségek arányában haladni tilos legyen. És mondassák ki, hogy ezen határok megtartására a helytartótanács ügyeljen, s az országgyűlésen kívül azokban változtatás ne történhessék.

Vannak, kiket az adózás azért aggaszt, mivel-hogy birtokuk adóssággal van terhelve; \$ félnek, hogy ha az adó egész birtokukra vették, a nélkül, hogy adósságaikra tekintet volna, jövedelmeik azon részét, mellyet a kamatok fel nem emésztnék, az adó fogná felemészteni, s élelmükre semmi sem marad.

Fogadjunk el vezérelvül, hogy olly adókiivetési rendszer hozassék be, miszerint minden ember csak valódi, nem pedig névszerinti értékétől tartozzék adózni. Az adó helyes kiivetése nehéz feladat, elismerem; tökéletesen e csomót még senki sem oldotta meg, s tudom, hogy minden e részbeni javaslatról könnyű lesz bebizonyítani, miként nem tökéletes; de ezt hiszem, hogy ha túlságosan szörszálhasogatók lenni nem akarunk, találhatunk olly kiivetési rendszert, melly az igazságot annyira legalább megközelítse, hogy ha itt ott az emberi institution gyarlósága miatt valaki kikisiklanék is, s nem fizetne minctenétőf a mire van, legalább senki se fizessen többtől, mint a mire valóssággal van. Én minden jobb javaslat elfogadására készségemet előre kijelentve, minden legkisebb igény nélkül, két módot említek.

Egyik, s nézetem szerint a legjobb volna a jövedelmi adó. Ekkorig az európai statusok, kivált az alkotmány nélküliek, s ezek közt főképen némelly ausztriai birodalombeliek körében, a gyakorlat ekként fejlett ki: „Adózzál s azután élj, ha még marad miből/ A jövedelmi adórendszer feladata, ezen siralmas thesisit ekként megfordítani: „Első az élelem, azután az adó. Alapelve ezen rendszernek, hogy bizonyos minimum határozassék meg, osztályzat szerint különböző nagyságban; mellytől mint a birtok vagy kereset nagysághoz mért élelmet fedezőtől, adó nem vétetik. De a minő igazságos e rendszer, olly nehéz gyakorlatilag az alkalmazás. Nem hiszem, hogy legalább két országgyűlés közti időnk ereá for-

dítása nélkül, kidolgozható legyen, kivált nálunk, kik minden előkészület híjával vagyunk. De nagyon tanácsos volna az előkészítő lépéseket elhatározni.

A második mód, melyet említeni akarok, nem illy tökéletes, de gyakorlati kivitele sokkal könnyebb; s azon jó oldala is van, hogy hitel-viszonyaink fogvatkozásain sokat javítva.

Hiteltörvényeink lényeges alaphibája, hogy a személyes (váltó) hitelt a birtoki (hypothecalis) hiteltől kellőleg el nem különözték, sőt megengedék, hogy egyik a másikat semmivé tegye.

E tárgyai itt hosszasan fejtegetni jiem feladatom. Elég legyen a mindennapi csalárd bukásra s azon tényre hivatkoznom, hogy a betáblázás nem nyújt a jólékü hitelezőnek elegendő biztosságot.

Nézetem szerint a váltót, mint szorosan személyes bizodalomra alapított hitelezést, szabatosan meg kellene a hypothecalis hiteltől különböztetni; s a váltó melletti bírói foglalást a fekvő vagyona csak úgy engedni meg, hogy a váltó hitelező minden betáblázott adósságot kifizessen. Ellenben a betáblázást az által kellene teljes biztosítás fokára emelni, hogy telekkönyvvel hozassák kapcsolatba, és — a váltókat a fentebbi föltétel mellett kivéve — törvény előtt semmi adóslevél ne bírhasson érvénnyel, ha csak az eddigiekre nézve a törvény kihirdetésétől, az ezutánakra nézve pedig a kötelezvény keltétől számítandó bizonyos idő alatt be nem tábláztatott. Szóval a betáblázást kötelezővé kellene tenni.

Ezen rendszabálynak, mely hitelviszonyainkon

igen sokat javítana, értekezésem tárgyát illetőleg azon eredménye volna, hogy lehetővé válnék az adót mindenki fekvő birtokának csak annyi részére vetni, a mennyi adósságtól ment, azaz valódi s nem névleges érték.

A ki valamely birtokra első akar bizonyos adósságot betábláztatni, tartozék az illető birtok telekkönyviig felvett becs-leírását is bemutatni, különben SL betáblázás meg ne történhessék. Ez egyik lapra beiratik, másikra pedig a tartozás. Soil und Habén: Tartozik és követel. A dolog eredménye az Ifeszen, hogy például valakinek birtoka ér 100,000 frtot, de be van reá táblázva 50,000 ft, tehát valósággal csak 50,000 frt értékű birtoka van, s így adót is csak ennyitől fizessen. És el van oszlatva a felhozott aggodalom.

Kérdhetni: valljon a másik 50,000 frtől adózzanak-e a hitelezők vagy pedig nem? A dolog jobbra is balra is nyomos okokkal vitatható, s gyakorlati szempontból, kivált az e hazában nem birtokos külföldi hitelezőkre nézve nincsen nehézség nélkül; de ha legrosszabb esetben azt nem lehetne is elérni, hogy a hitelező tőkepénzes megadóztassák; az minden esetre el volna érve, hogy az adós nem adóznék többtől, mint a mi e valósággal van. Az volna kétség kívül a legtökéleteseb adózási rendszer, melly szerint semmi valódi vagyon sem maradna adózatlanul; és senki sem adózna többtől, mint a mennyi valódi értéke van. De ha mindkettőt el nem érhetjük: ragadjunk meg leg-

alább a másodikat. És — merem állítani — nem egy befolyásos szavazatot nyerünk az adózásnak.

Vannak még mások, kik a kivetési kulcs önkényétől irtóznak. Ezen aggodalom a jövő országgyűlésen tökéletesen el nem hárítható már csak azért sem, mivel a nemesi birtok s különösen a puszták még soha sem jöttek országos összeírásba. Ám de részint történhetnek egy lehetőségig tökéletes kivetési kulcs előkészítésére intézkedések; részint pedig nyomban is lehetne a múlt század második feléből országgyűlésen kívül eredett botrányos rovatali rendszer (dicatio) átnézésével 3s némelly vezérelvek megállapításával az aggodalmon enyhíteni. Ezen elvek közé tartoznának például: annak meghatározása, hogy a személy jőjön-e adózás alá? (én nemmel felelnék) s ha igen, minő arányban? továbbá: hogy az úri szolgálatokkal terhelt jobbágyföld mikép hasonlítassék a majorság! vagy pusztai szabad birtokkal? és ismét, hogy a gazdasági ipar ne terheltecsék; mert ez ekkorig az adórovatnak egyik főhibája volt. Például: megrovatott a legelő, és ismét külön a marha, melly azon legel, és a rét, melly téli takarmányt ad; és ismét külön a szerkezési kereset; tehát ugyanazon egy dolog három- négyféle cím alatt is; s több effélék vannak, mellyekre nézve, az adórovatali rendszer átnézése mellett, bizonyos határozott elvek kijelentésével az önkényt korlátolni, s korlátolásával sok aggodalmat enyésztetni lehet.

És én azoknak, kiket illy aggodalmak tartóztatnak, csak kettőt óhajtók leikökre kötni. Egyik az,

hogy a nép adózik; az ő megadóztatásáról nem hagyjuk: magunkat a kivetési rendszer hibái által visszatartóztatni; s nem lehet tűrhetlenebb igazságtalanságot gondolni, mint az volna, ha ezen hibákat ürügyül a népen állani bosszút saját hanyagságunkért; s azt mondani: te nép! görnyedj tovább is a teher alatt, én nem könnyítek rajtad, mert a kivetési rendszer, melyet én s a kormány veténk nyakadba, tökéletlen!! Ez annyit tenne mint gúnyt tetézni az igazságtalansághoz. Fontoljuk ezt meg.- Második az: hogy legyenek aggódo hazánkfiai meggyőződve, miszerint a közteherviselés határozott barátaiban, a kivetési kulcs javítására nézve a leghűbb segédekre találnak; mert hiszen ügyünk közös; a legigazságosabb kivetés mindnyájunknak érdekében áll; ne vegyünk tehát ennek fogatkozásait ürügyül a nép nyomására, hanem öszszevett vállal lássunk munkához.

Vannak végre olyanok is, kik a nemesség adózásának szükségét belátják s igazságosabbak is lévén, hogysen az adózó népet ollyba vennék, mint voltak hajdan a francia udvarnál ama gyermekek, kiknek rendeltetése vala megveretni, midőn a kis trónörökös vétkezett. — az adókivetés fogatkozásait sem akarják ürügyül venni a kibúváásra, hanem kissé anyagilag önzők és rövidlátók; s azért inkább kívánnák, hogy el nem látott új országos szükségek fedezéseid szolgálendő közpénztárra fizessünk, mint sem a nép terheiben megosztozunk; mert a megosztozás késleltetésének veszélyét nem hiszik olly bizonyosnak,

mint kétségtelennek az országos pénztárral létesíthető javítások hasznait.

Én megmondám ellenkező hitem okait, s azokhoz, kiket az okok meg nem győznek, még azon feleletem van, hogy mind két rész megnyugtatósára legokosabb volna azon utat követni, mellyen mind a két cél, t. i. a szerintők, bár nem bizonyos, de még is valószínű, vagy legalább lehető veszély elhárítása, s az anyagi és szellemi jobblét egyszersmind elérhető. — Egyiket tenni, a másikat el nem mulasztani, ez a legbölcsebb politica, föltéve, hogy az országos pénztár alakítására oly kútfőket jelelhessünk ki, mellyek a célnak elegendőleg megfeleljenek, a nélkül, hogy a fizetni szokatlan nemesség a nép közterheibeni megosztozás mellett még új egyenes adóval is terhelhetnék.

Én s politikai elvbarátaim ehhez örömet nyújtunk segédkezett; sőt bizonyossá teszek mindenkit, hogy egy tetemes erejű országos pénztár alakítását senki — még gróf Széchenyi Istvánt sem vévé ki — melegebben s őszintébben nem óhajtja, mint mi óhajtjuk; csak hogy mi akként gondolkozunk, hogy ezt semmi esetben sem kellene a nép iránti igazságtalanság folytatásával megvásárlani, mert ez nemzeti s alkotmányos lététünkét, különösen pedig a nemesség politikai existenciáját veszélyeztetheti, míg amaz csak jobb léttel biztat; nem kell pedig ez áron, főképp azért megvásárlani, mert a cél e nélkül is elérhető.

És mihelyt e kettő egymással ellentétbe nem helyzetetik, mihelyt a kérdés nem így állítatik: hadi és házi adó, vagy pedig országos pénztár? hanem így:

osztozzuk-e a nép minden közterheiben úgy, hogy egyszermind az el nem látott országos szükségek fedezéséről is gondolkodjunk? Mit az országos pénztár alakításának csupán egy föltételét kötjük ki, mellytől semmi esetre el nem állunk, s mellyben — gondolom — minden alkotmányos érzető magyar egyetért velünk, t. i. hogy ennek úgy jövedelmi forrásai, mint rendeltetése országgyűlésen állapíttassanak meg; s a nemzetnek adandó számadás és felelőség mellett kezeltessek.

Ha e föltétel elfogadtatik, mi a kútfők iránt örömet engedünk véleményünkben;— elfogjuk mondani, milly úton vélnök mi a czélt legkönnyebben, legkevesb terheléssel elérhetni; de ha inkább más út, ha inkább nagyobb teher tetszenék: nem leszünk nehézkesek, mi rajtunk a dolog nem fog múlni, csak — ismételem — az alkotmányos biztosítékok ne mellőzessenek; és viseljük aránylagos részünket a nép mostani közterheiből is.

Tetszik azt mondani: ne foltozgassunk, nyúljunk egyszerre gyökeres orvoslathoz; összesítsünk házi adót, hadi adót s országos pénztárt; csináljunk budgetet, s viseljük mindent közösen egyenes kivetés útján; mi nem fogjuk a direct vagy indirect adózás cathedricus vitatgatásaival a kérdést compromittálni azt mondjuk: jó! legyen!! igen szívesen.

Tetszik azt mondani: hogy az országnak eddig is volt s van közfinansíája, vannak közjövödelmei, s azért számoljon a kormány, mutassa elő az ország közszükségeit, mutassa elő közjövödelmeit; s ha ezek

nem találatnak elegendőknek amazok fedezésére: pótolni fogjuk; — mi e kívánságban nem csak örömezt megegyezünk, sőt inkább megbocsáthatlan hanyagságnak, bűnnek, véteknek nyilatkoztatjuk, hogy a nemzet ezen jogával, melly nélkül az alkotmányos lét merő illusio, már régen nem élt; s e megbocsáthatlan hanyagság helyrehozására az összes ellenzéknek minden erélyét annál nagyobb határozottsággal fel meijük ajánlani, minél bizonyosabban tudjuk, hogy ennek kivívását, nem csak kétségtelen anyagi nyereség, nem csak az alkotmányosság valósítása, de még a nemzeti becsület is parancsolja. Mert mi nemi kételkedünk azon rebesgetni szeretett pletykát, mintha Magyarország közjöveldelmei az ország közkölteégeit nem fedezhetnék, a nemzet becsületét alávalóan sértő rágalomnak nyilatkoztatni; sőt csak az ne jusson senkinek eszébe, hogy Magyarország jöveldelmeit más tartományok botrányosan költséges kormányzatának, vagy megegyezésünk nélkül tett adósságainak számára vegye igénybe, mihez, míg egy magyar lesz e földön, e nemzet megegyezését adni — hiszek istenben — soha sem fogja: állítani merem, hogy az ország eddigi közjöveldelmei nem csak bőven fedezik minden eddigi országos költségeit; de sőt a számadásból ki fog tűnni, hogy kivált egy kis közgazdaszat! s financz-igazgatási javítások mellett, jó országos szükségeek fedezésére is marad évenként néhány millió; marad annyi, a mennyivel néhány évig, míg a közteherviselés, országos örökváltság, ösiség-eltörlés, belközlekedési országutak, csatornák, folyamszabályozások, fiumei vasút s kikötő,

gyámolított műipar s helyesebb vámszabályzat következtében az ország anyagi ereje annyira javúl, hogy még több javítások eszközzésére, direct és indirect utakon az eddiginél többet is könnyen fog fizethetni.

Ha pedig azt tetszik mondani: hogy az ország anyagi jobblétének igényei annyira sürgetőek, miszerint csak magunkat büntetnök, ha ezen igények fedezéséről! gondoskodást a kormány szám olt a tás kérdésének egész terjedelmében s mindenre nézve teljes kivívásától akarnók felfüggeszteni; s azért ezt ne mulasztjuk követelni, de ne kössük össze némi országos pénztárnak felelőség melletti alakításával: mi, bízván az igazságnak közel diadalához, még ettől sem idegenkedünk.

És azért általában, ha némi kútfők kijelölésébe bocsátkozunk, mellyek által nézetünk szerint az országos pénztár alakítása lehetséges; ezt korán sem azért teszszük, mintha részünkről másokra s nagyobbakra is készek nem volnánk; hanem inkább teszszük a gyöngébbek s határozatlanok megnyugtatására, teszszük a végett, hogy kitűnjék, miként a nép eddigi terheibeni megosztozástól nincs ok azon nézettől idegenkedni, mintha ez által az országos pénztár alakítása vagy igen terhessé válnék, vagy épen háttérbe szorítatnék; sőt inkább vannak rendelkezésünkre álló olly kútfők, mellyekből időhöz s körülményekhez képest, érezhető terheltes nélkül meríthetünk.

Ezen kútfőket kijelelendő, előre bocsátom, hogy akármiként gondolkozzék bár valaki az egyenes adó-kivetésnek az indirect adózás feletti elsőbbségéről,

annyi bizonyos, hogy a polgárisodó világ minden országai, közjövödelmeik legnagyobb részét indirect adók útján szedik; annyi bizonyos, hogy az indirect adózás nálunk is nagy mértékben fennáll; és bizonyos, hogy ilyen kútfőink vannak, bizonyos tehát az is, hogy ezeket fel nem használni a legnagyobb kábaság volna; sőt felhasználunk még azok véleménye is megkívánja, kik ezen kútfőket elégteleneknek tartják; mert arra, miszerint magunkat tájékozassuk, és megtudjuk, elegendők-e vagy pedig nem? meg kell tudnunk, mennyit hoznak be, különben csak azt sem tudhatjuk, mennyit leend szükség másképp fedeznünk.

Ezen szempontból indulva, röviden igazolni akarom azon fentebbi állítást, hogy őseink is, valahányszor országos pénztár alakításáról tanakodnak, mindig főképen indirect adó útján keresték annak kútforrásait, következleg, ha mi hasonlót teszünk, egyenesen szokásos és történelmi ösvényt követünk.

Közel 42 éve már, hogy országos közpénztár (fundus regni publicus) felállítása az 4723:99. t. cz. által elrendeltetett. Hét országos küldöttség dolgozott azóta ezen érdemben; az országos közpénztár az országos jámbor óhajtások állandó rovatát tévé; csak e században is négy országos terv készült már e jámbor óhajtás teljesítéséről; az ország rendi országgyűléseken s törvényhatóságokban tömérdeket tanácskoztak mindenk felett, és mindeniket már rég elfelejték^ és kormány és nemzet ismételve kimondák, hogy közpénztár nélkül nemzeti közjólét lehetetlen, és

a közpénztár mégis épen úgy mint a közjóiét máig -
lan is csak jámbor óhajtás.

Az 4715. és 1723-ki országos írományok oda mutatnak, hogy hajdan a közszükségek fedezésére különös jövedelmek voltak rendelve. Hlyen volt a fél határvám (media tricesima), tehát indirect adó; de a megyék is fizettek bizonyos adalékot az országos pénztárba.

Az 1715-ben kiküldött országos választmány az országos pénztár kiállítására következő kútföket javasolt:

1) a kir. harminczadon felül fizetendő fél harminczadot;

2) 1 kit minden mázsa sótól;

3) némelly fiscalisi javaknak e czélra kikérését;

4) a szabad hajdúkra vetendő taxát;

5) a német rendtől kiváltandó Jász-Kun kerületeknek a közpénztár értékéhez csatolását;

6) Lubló, Podolin s a XIII. szepesi város visszaváltását;

7) hogy a törvényhatóságokban nyilvános jegyzőkönyvek tartassanak, azokba mindenkinek birtoka beírassék; s mindennemű birtokváltozásnál úgy egyéb szerződésektől s adóslevelektől is bizonyos taxák fiztessenek;

8) az asszonyi fényűzés (mundus muliebris) czikkjei, s férfi-ruha-kelmék, mellyek külföldről hozatnak, különös adó alá vettessenek.

Ezek közül az első s nyolczadik pontban rejlő mérsékelt védvámi elv ma is különös figyelmet érdemel.

Valamint hasonlólag a 7-ik pontban javasolt lajstromozási adó, vagy is az ország hitelviszonyai által annyira igényelt, mondhatnám nélkülözhetlenekké vált telekkönyvek behozatala. — Megjegyzendő, hogy a mi a 2-dik pontban a sótól mondatik, az 1787-ben kormányparancs által, később pedig törvény által (1792: 14) mázsánként 11 krjával egyenesen és kirekesztőleg útépitésre és hajózás előmozdítására valóssággal behozatott, s maiglan is életben van; csak hogy annyira titkolóznak mennyiségével, mintha isten tudja mi feküdnék alatta. Bizony bajos állapot bizodalalmát kívánna azon kormánynak, mely alkotmányos országban a számadás elvétől még illy nem csak világos rendeltetésű, de egyszersmind csekély dologban is ennyire irtózik. A ki arról akarja a nemzetet meggyőzni, hogy alkotmányos kormány akar lenni: annak illy dolgokban nem kellene unszolást várni, hanem sietve sietnie kellene évenként a nyilvános számadással, s nem hagyni a hon polgárait bizonytalan tapogatózásokra szorulni, mellyeknek kénytelensége legalább is rossz vért csinál.

1741-ben újólag választmány óztunk. Ezen választmány következő kútfőket javasolt:

- 1) a só-ár-toldalékot;
- 2) az egyházi javadalmakra vetendő taxát;
- 3) a honosítási díjakat; mellyek azóta szokásba is jöttek, de mellyekből jövedőre már igen csekély jövedelemre számíthatnánk;
- 4) ellenkezőleg az 1715-ki elvekkkel, nem a behozott, hanem a kivitt árukra javasolt vámot vettetni;

nevezetesen egy pár lóra vagy ökörré egy forintot, egy pár sertésre 3 krt, juhra 1 krt, egy mázsa dohányra 6 krt. Az elv maga, ha olly mérséklettel léptetnék életbe, hogy a mező-gazdaságnak érezhető terhére ne váljék, és a kereskedésnek teljességgel ne ártson, szintúgy figyelmet érdemel; csak azt nem értem, minő statusgazdászati combinatióból eredett, hogy kiválólag a kivitel lön az adó tárgyául választva, a behozatal pedig, kivált 1715. választmány által, olly helyesen kiszemelt fényüzési rovat egészen mellőztetett.

Az 1791:67. t. cz. által újólag kirendelt országos választmány valóságos tervtoborzást vitt véghez az országban, s mind saját tagjai, mind más honpolgárok által benyújtott terveket a törvényhatóságokkal közöltetni véleményezé. De az országgyűlésnek e választmány nem tevén jelentést: irományait nem bírom, s az egykor olvasottaknak elszámolására nem bírok eléggé hu emlékezettel.

1802-ben az ország rendei a kereskedés akadályainak elhárítási tárgyában felírást intéztek a fejdelemhez; mire sept. 23-kán királyi válasz kelt, s abban a kormány arra figyelmezteté a RR-et, hogy a kereskedés előmozdítására legtöbb hatással lehet a könnyű közlekedés s a gyors igazságszolgáltatás. Az elsőt közpénztár által, a másikat váltótörvényszékek által lehet elérni. Ezek nélkül kereskedésről szólni annyi? mint időt és munkát vesztegetni. Felszólító tehát az ország rendeit, hogy ha a másodiktól már azon országgyűlésen nem végezhetnének is, legalább a közpénztárról gondoskodjanak.

De a KK. és RR. magokat időrövidséggel, utasítás hiányával, nemesi adómentességgel, az előkészületek hiányosságával s más milyenekkel sáncolták kőitül. A fő RR. ugyan nyomban ajánlatba akartak ereszkedni; azonban végtére is újólág csak országos választmány Ion kiküldve, ez ügyben tehát már negyedik; azonkívül, melly maga az országgyűlés alatt is bíbelődött egy kissé a dologgal.

És csodálatos! az 4802:30. t. cz. által kiküldött országos választmány a közgazdászat! tudományokban 4745-höz képest már hátralépést tőn; mert míg a világnak minden statusférfaian abban török fejőket, miként lehet a közszükségekre tetemes tőkékkel rendelkezni úgy, hogy az ország évenként csak keveset fizessen, s a fizetési teher hosszú időre osztva könnyűvé válik: az 4802-ki választmány abban törte fejét, mikép kell a nemzettel sokat fizettetni olly módon? hogy aztán az ország csak igen kevésel rendelkezessék. Azt javasla tehát, vettessék ki a szabadalmazott osztályokra öt millió forint, tétessék az nemzeti kereskedési intézet alapjává; adassék ki kamatokra; s kamatai fordíttassanak közlekedési eszközökre. Furcsa, gondolat! Tőkét fizetni, hogy kamataival útát építsünk. E gondolattal bizony messze mennénk!

És mégis annyira haladtunk az országgazdászati tudományban, hogy az 4827-ben kiküldött — e tárgyban már hatodik — országos választmány is épen csak ez elvet fogadta el, s ezzel akart], nemcsak útépítést, hanem még csatornázást, töltésrakást, sőt még folyam szabályozást is végezni. Öt millió forintnak ötös kamata

2500,000 ft.; tessék számítani például a tiszaszabályozás költségeit!— Kö- s vasutaink, csatornáink, folyam-szabályozásaink e terv szerint körülbelöl elkészülnének ítéletnap után tíz esztendőre.

Azonban legyünk igazságosak: az említett országos választmányok azon eszméje, miszerint az 4802-ki öt millió tőkével az 4 827-ki pedig számában ki nem fejezett tőkével nemzeti kereskedelmi intézetet akartak fölállítani, igen szép és igen dicséretes; s a hiba csak abban fekszik, hogy a gondolat a felvett cél-
nak, t. i. az ország közsfücségeit fedezendő országos közpénztár felállításának nem felel meg. Hanem tulajdonkép ezen név alatt bankot akartak fölállítani, azon különbséggel, hogy az 4802-ki választmány egyenesen hypothecalis bankot tervezett, mert pctre akarta az egész tőkét teljes biztosság mellett, tehát földbirtokosoknak kölcsön adni; az 1827-ki pedig kereskedelmi bankot akart állítani, melly bizományi áru-
lással is foglalkodjék, fárdíjat szedjen, s előlegezéseket adjon. Szóval ollyasmit akart, a mi azóta a kereskedelmi bank, és a magyar kereskedelmi társaság által életbe léptetni megkísértetett; s az eszme épségébe vetett bizodalommal legyen szabad reményleni. a viszontagságos kezdet bajai daczára, naponként biztosuló sikerrel virágzásba is menend, míglen nem sokára a takarékpénztári mozgalmakból okvetlenül kifejlödendő nemzeti békerendszer által tökéletességre jutand. Az eszme tehát szé[ ]; de a mint célja más, úgy a kivitel is más térre való. Furcsa kis kereskedési intézet volna az, mellyet az ország

maga kezelne! Statusok hagyjanak kereskedni, gyártani; hárítsák el az akadályokat; teremtsek segédintézeteket, de magok ne kereskedjenek. — Ez nem nekik való.

Még más különbség is volt az 4802-ki s 4827-ki választmányok javaslatai közt. Az 1802-ki L cz. az öt millió forint kivétele mellett meg nem állapodott, hanem még következő kútfőket javasolt;

1) A só-árnak már törvény által is e célra rendelt 41 kros toldalékát;

2) hogy minden esetben, hol királyi taxa-fizetésnek van helye, még egy negyedrésnyi toldalék az országos pénztár számára kiszabassék; kivevőn mindazáltal a fizetéses közhivatalokra kinevezést;

3) hogy minden ember, kire az országos pénztári subsidium kivettetik, legalább öftöt tartozék végrendeletében e célra hagyni; különben örökösei tartóznak fizetni 5—400 ftot; (impracticus gondolat!)

4) birtokváltozási jegyzőkönyv-taxát;

5) mérsékelt vámot az országos költségen építendő közkereskedési utakon.

Ellenben az 1828-ki választmány ez utolsónak (a mennyiben már itt ott magános vámtulajdonosok által szedetnék) némi töredékes alkalmazásán és a sóár-toldalékon kívül, minden egyéb javaslatot mellőzött, azon szárazon oda vetett csodálatos oknál fogva, mivel törvénnyel és nemesi szabadalmakkal ellenkeznek!! —

Ezek az országos pénztár kérdésének történelmi előzményei; melyekből meggyőződhetik a nyájas ol-

vasó, hogy már őseink is, midőn országos pénztár alakításáról tanakodtak, kivévn az egy 4827-ki választmányt, többnyire mindig indirect adókban keresték annak kútforrásait.

És valóban, ha meggondoljuk, hogy a civilisált világ minden statusai jövedelmeik legnagyobb részét ez úton szedik; ha meggondoljuk, hogy az eszközöknek nem vagyunk annyira bőségében, miszerint az önkényt ajánlkozó s egy részt már használatban is levő kútfoket elhanyagolnunk vétek ne volna; ha meggondoljuk, hogy a nemesség adómentességének szokássága azon reményt táplálnunk teljességgel nem engedi, hogy első lépéssel mindjárt a házi s hadi adóbani részesülés mellett még három négy millió országos pénztári kivetést, évenként behajtandó egyenes adó gyanánt a nemesség szintúgy egyetemben elvállaljon; ha meggondoljuk végre, hogy az ország financiájának gyökeres rendezése mindaddig lehetetlen, míg gyakorlatilag ki nem tapasztaltatik, mit s mennyit teszen az, a miről az ország mellékes kútfokból rendelkezhetik; mit, s mennyit teszen tehát az, a mit egyenes kivetés útján pótolnia szükséges: lehetetlen meg nem győződni, hogy egy két ember szeszélye miatt az indirect kútfoket mellőzni, s mellőztével vagy az országos pénztárt újólág is a jámbor óhajtások körében hagyni, — mint hagyatott az egyenes kivetéshez ragaszkodás miatt a múlt országgyűlésen is — vagy pedig ennek keresztülvitelével a hadi s házi adó közösségének nemzeti életkérdését compromittálni, nem csak kábaság, de sőt valóságos bűn volna.

Nemzetünk csakugyan nincs azon állapotban, hogy gróf Széchenyi István úrnak kedvencz eszméje miatt, léteivel koczkát játszassék; — s miután az ellenzék — melly minden depravatiók daczára még mindig igen tekintélyes párt, meilyet ignorálni, vagy adó dolgában segítsége nélkül valamit kivinni akarni, akár ki ember fia igen hetykélkedhetik — miután mondom az ellenzék súlyos aggodalmaktól indítatva a házi s hadi adó közösségének elvállalását veszély nélkül halaszthatlannak ítéli; de azért az országos pénztár szükségét sem tagadja, sőt annak létesítésére segédkezet nyújtani teljes készséggel ajánlkozik: vétkes negéd volna az országos pénztár elsőségéből könnyelműen pamlag-pert csinálni s azt nem olly módon akarni, melly mellett a fenn levő terhek közös viselése is lehetséges, hanem csak és egyedül olly módon, melly mellett ama második nem lehetséges. —

Ezeknek előrebocsátása után még csak azt jegyezzem meg, hogy az ország fedezetlen szükségei tömérdekek ugyan; de a végrehajtás mindenben időt kíván; s azért valóban boldognak mondhatnék hazánkat, ha, hogy a legközelebbi három éven át évenként csak 3—4 millió forint okszerű befektetésével kezdetnek is meg az ország jólétére az intézett javításokat, mert 12 millió pft a szükséghez képest nem sok ugyan, de mégis annyi, hogyha csak sokat rosszul, hirtelen rakásra halmozni nem akarunk, kezdetben, midőn még megindítva alig van valami, s mindenre még magának a tervnek is jó formán készíttetni kell: többet ennyi

idő alatt alig lehetünk képesek valósággal felhasználni. —

En pedig erősen hiszem, hogy csak tegyük meg egyszer a tapasztalást s ragaszkodjunk, szorosan azon jövedelmeknek követeléséhez, mellyekhez jogunk és méltányunk van; a gyakorlat megfogja mutatni, hogy vannak könnyen használható indirect kútfők, melylyekből több bejő évenként 3—4 millió pftnál.

Íme itt adom némellyeknek jegyzékét, távol azon gondolattól, hogy minden lehetőt kimentettem; s adom a nélkül, hogy némellyikének reménylhető mennyiségét számban csak közelítőleg is ki tudnám fejezni; azt hiszem mégis, hogy a mit mondandók elég leszen, miszerint nevezetességük kitűnjék, s a célznak általuk édezheteése iránt hetet támaszszak.

1-ső s legnevezetesb jövedelmi kútfőt képezhetnek a határ-vámok; azon finaciális forrás, mellyből az európai s amerikai statusok közjöveldmeik legnagyobb részét merítik; s mellyeknek körülményekhez alkalmazott szabályozása képezi egyszersmind a földművelés, műipar és kereskedés hatalmas regulatorát. Minálunk, fájdalom, e szempontból a vámok kérdése a legborzasztóbb állapotban van. Mostohább rendszert a találékony képzelet sem tudna kigondolni. Ámde ezen kérdés fejtegetésének itt nincsen helye. A védegyesületnek múlt évi közgyűlésén szerencsém volt e dolgot tüzetesen tárgyalni, s a mennyire tudom, tárgyalásom nem maradt figyelem nélkül, mert akadtak, kik nem hasztalan munkának s költségének vélték előadásomat szerkezetbe foglalni

s magyar és német nyelven kiadni. Oda utasítom tehát a nyájas olvasót, s utasítom a védegyesület folyó évi augusztusi közgyűlésére, mellynek az e végett kiküldött választmány a vámszabályzatról részletekre vitt véleményt terjesztend elé.

Én itt csak a következő szám-combinatióra hívom fel a nyájas olvasó figyelmét; megjegyezvén, hogy minden szám, mellyet ide írok, a kormánynak 4 84 í-ki saját hivatalos kereskedelmi kimutatásaiból van mérítve:

Külföldre kivitt áruk' értéke	12,714,009 ft.	adott vámjöv.	120,312 fto
Ausztriába kiv. áruk' értéke	63,742,349 „ „ „		2,628,814 „
Külföldről beh. áruk' értéke	10,709,469 „ „ „		1,294,403 „
Ausztriából behozott áruk' ért.	55,117,907 „ „ „		1,195,906 „
a' magyar ker. összes fogalma	142,283,734 „	össz. vámjöv.	5,239,435 ft.

a

teszi tehát a vám általában az értéknek $3\frac{3}{4}$ %-ját.

De ne hagyjuk magunkat a színelület által csalódásba vezetni. Főrésztetekben a dolog egészen másképen áll.

Az Ausztriából behozott árukra csak $2\frac{1}{6}$ % vám esik.

A külföldről behozottakra ellenben $12\frac{1}{10}$ % —

E mellett az Ausztriába kivitt árukra már $3\frac{1}{2}$ % vám esik. A külföldre kivittekre pedig 1 %.

Ez utóbbi tüneményt az magyarázza, hogy mi külföldről a tilalomig magas vámok miatt alig vehetvén egyebet úgynevezett gyarmati áruknál, iparműve-

két pedig épen nem, cserekereskedésünk nem fejlődhetett ki a külfölddel, s annak csak igen kevés s csak oly árakat adhatunk el, melyekben kivitelünket akadályozni Ausztria nem véli érdekében lenni, melyek tehát aránylag alacson vámmal terhelve, értékükben magas becsűek, miszerint rossz szállítási eszközeinket s egyéb akadályok terhét is kiállhassák.

Ellenben Ausztriával kereskedésünk vám szabályzati aránya valóságos botrány. Nem elég, hogy gyarmati piaczul szolgálnak Ausztria, nem mondom rossz, de legalább méregdrága műiparának, mely a külföldvel sehol e világon nem képes versenyezni, nem elég, hogy csak Ausztriára vagyunk mesterségesen szorítva, termékeink eladásával, hanem még e mellett általában kivitelünk 3V3 %0-tel terheltek, míg a behozatal csak 21le %0-tel van terhelve.

Ám de még azt sem kell felejtteni, hogy a mire Ausztriának termékeinkből a végett van szüksége, hogy azt műipar által értékesítve hozzánk ismét behozassa, arra semmi vagy igen csekély vám van vetve, így például:

Gyapjú 20,891,360 ft. értékű csak 1 krral vámozva,
fizet 62,28 frtot.

Nyersvas	278,076 ,,	99	vámmentes	
Ágytolu	452,800 ,,	99	fizet 3,773	99
Nyersbőr	1,170,560	99	99 12,193	99
Arany	126,021	99	vámmentes	—
Rongy	429,426	99	99 fizet 2,982	99
Kender	538,320	99	99 5,047	99
Gubacs	1,136,872	99	99 10,335	99

Nyersrész	1,367,400	„	„	vámmentes	—
Szalaj	521,520	„	„	„	5,324 ft.
Nyers és fényesselyem	410,380	„	„	vámmentes	—

úgy hogy 37,322,738 ft. értékű áru csak 104,939 forint vámot fizet, vagy is mintegy $\frac{2}{5}$ %-ot, míg ellenben a többi 36 $\frac{1}{2}$ millió forint értékű áru több mint harmadfél millió forint vámmal, tehát nem is 3 $\frac{1}{2}$, hanem közel 9%-al van terhelve; a mi egyes czikkeknél itt ott 20—40—60 pcentnél is többre megyen.

Illy rendszer mellett nem csoda aztán, ha hazánk s a monarchia erejéhez képest a vám épen mivel külföld irányában tilalmi természetű, irányunkban pedig gyarmati rendszerű, aránylag a kormánynak is nagyon csekély jövedelmet ad, nem csoda, hogy a kormány egyik adósságból a másikba süllyed, a kereskedés virágzásra nem emelkedhetek, s Bécsnek fényűzési mázzal fedett egészséget kivéve, nem csak hazánknak, de a monarchia legnagyobb részének is jóléte kínos pangásban van.

A világtapasztalás általában azt bizonyítja, hogy a vámok annál többet jövedelmeznek, minél inkább vannak a kölcsönös méltányosságra, s nem egyik fél elnyomására intézve, mert az illy fonák rendszer hasonlít a mese dermedt kígyójához, melly mindig azt szokta legkínosabban megmarni, ki keblében melegengeti.

A kormánynak, ha a monarchia javát s az uralkodó ház érdekeit valósággal szívében hordozza, most sem a közbenső vámvonalt eltörléséről kellene tehát

álmodozni, mert ez olly képtelen inpracticus gondolat, mellynek kivitele alatt, ha ma reá bíztnék is a természetellenes rendszer mostoha hatásától összeaszott finaciális vállalai elsovadnának okvetlenül; hanem inkább a vám-tarifának ollynemű szabályzására kellene irányoznia hajlandóságát, miszerint a külfölddeli kereskedés is lehetővé váljék, s Magyarország érdekei se áldoztassanak fel Ausztria üvegházilag tengetett képzelt érdekeinek; és én világszerte! tapasztalások nyomán, azon erős meggyőződéssel, mellyel egykor Gallilei minden terrorismus daczára megesküdütt, hogy a föld forog, merem állítani: hogy a helyesen szabályzott magyar határ-vám az országos pénztárt maga elláthatná évenként 3—4 millió pengő forint jövedelemmel, a mellett, hogy a kormány által ekkorig számadás nélkül szedett jövedelmek nem csak épségben maradnának, hanem kétségtelenül még szaporodnának is.

De nekem itt nem lehet feladatomban a vámszabályzat egyes speciálitásaira kiterjeszkedni, czélomban csak az, hogy a nemzetet figyelmeztessem, miként itt olly pénzforrás rejlik, melly czélszerűen használtatva, nálunk éppen úgy a közjövödelmek legnevezetesebb ágát képezhetné, mint kívülünk csak nem egész Európában képezi.

Vegyük fel például, hogy alakítandó országos pénztárunk számára helyes elosztással a behozott árukra csak annyi vám vettetnök, mennyi az összes forgalmi értékhez mérve mintegy $2\frac{3}{4}$ teszen, ez már a mellett, hogy a magyar műiparnak némi védelmül

szolgálna, még azon esetben is, ha a behozatal stationarius állapotban maradna, az országos pénztárnak mintegy " millió pftt áruértéktől 4,320,000 pftot jövedelmezne.

A mi pedig a kivitelről illeti, ezt ugyan általában véve terhelni nem akarnám, sőt a nagyon terhelést könnyíteni óhajtanám, azt hiszem még is], hogy vannak olyan becses és a mellett nagy kellendőségu árucikkeink, mellyek természetünknek legkisebb kára nélkül vagy 1 % szorosan közjövdelmi vámot igen ártatlanul megbírnának. Így például azt hiszem, hogy ha egy mázsa gyapjúra 1 ft. vám vetetnék az országos pénztár számára; e miatt egy fonttal sem adnánk el kevesebbet, mint most eladatunk, és az ár-különbséget meg sem éreznők, és mégis ezen egyetlenegy cikk 264,000 mázsától ugyanannyi forintot jövedelmezne, a mi bizonyosan több, mint a mennyi valóságos fizetésben a fiúmei vasút 10 kamatainak lehető hiányát fedezni szükséges leendő; míg viszont ezen vasút segédelmével, minden mázsa gyapjú 8 fttal olcsóbban szállíthatatik Hamburgba vagy Amsterdámba, és a természet által ugyanannyival drágábban adathatik el.

És íme a kivetelnél csak egy cikket vettem fel, s már is másfél millió pftot haladó jövedelem mutatkozik az országos pénztár számára.

2-ik igen nevezetes kútforrás a só. Sajnálatos, hogy nálunk minden annyi homályba burkolatik, miszerint még a sófogyasztás mennyiségét sem szabad bizonyosan tudnunk, és még e körül is conjecturákra vagyunk kényszerítve. Wildner tanár hite-

lesnek mondott adatok nyomán mintegy 1,430,000 mázsára teszi a sófogyasztást; gróf Dessewffy Emil pedig szintúgy hiteles adatok nyomán alig 1,300,000-re. Én pedig valóságos hiteles adat nyomán merem állítani, hogy mind a két hitelesség bakot lőtt számításában. 1802-ben ugyan is a sófogyasztásnak hiteles kimutatása terjesztett a királyi kincstár által az országgyűlés elébe (lásd 1802. országos irományok 167. lap.) Azt hiszem, senki sem veendi a kir. kincstárt gyanúba, hogy akkor, midőn a kormány jövedelmeinek elégtelenségéről panaszkodott, s két millió forint évenkénti pótlékot kért: nagyobbra tette volna a sófogyasztást a valóságnál. Ezen kimutatást tehát a túlzás gyanúja bizonyosan nem terhelheti. És ezen kimutatás szerint 1800dik esztendőben a magyar országi sófogyasztás 1,173,234 mázsára ment. Vala pedig akkoron az ország népessége legmagasabb számvetés szerint 8 millió. Jelenleg a cs. kir. administrativ statistica igazgatásának 1842-ről kiadott hivatalos táblázata szerint Magyarországnak (a határőr-vidékkel Erdély nélkül) népessége teszen 11,720,503 fejet, kerek számmal tehát 12 milliót. Képzeltetjük már, minő hiteles számvetés az, melly így szól: Magyarország ezelőtt 47 évvel fogyasztott mintegy 1,480,000 mázsa sót, azóta a népesség 4 millióval, tehát 50%-tel szaporodott; a marha (kivált juh) tenyésztés szintúgy legalább illy arányban növekedett; itt ott sófogyasztó gyárak is támadtak; a közjóiét általános növekedésben van: és a sófogyasztás nem csak nem szaporodott,

de sőt (gróf Dessewffy állítása szerint) mintegy 180,000 mázsával kevesebb most, mint volt ezelőtt 47 évvel. Ez vagy képtelenség, vagy borzasztó critica a kormányra, melly \$2 évi folytonos békében annyira nevelte az ország jólétét, hogy olly első szukségi czikkből, minő a só, most 42 millió ember 150,000 mázsával kevesebbet fogyaszt, mint fogyasztott ezelőtt 47 évvel 8 millió ember. Én ezen állítást satyrának tartom s benne nem osztozom; sőt (a kormány becsületére legyen mondva) annyit legalább valószínűnek tartok, hogy a sófogyasztás, ha fejarányban nem növekedett is, legalább lépést tartott a népesség növekedésével. E szerint tenne az évenkénti sófogyasztás mintegy 2,220,300 mázsát. Állapodjunk meg kerek számmal 2 milliónál, ez épen arányban áll az 1707-ki tehát 50 év előtti sófogyasztással.

Tudva van, hogy az 4792: 4 4. t. cz. által minden mázsa só árából 41 kr. kirekesztőleg útépitésre s a hajózás előmozdítására van rendelve. Ez tehát az országos pénztárnak már is kétségtelen tulajdona; tesszen pedig 2 millió mázsa után 366 666 pftot.

De van az országnak a sóra nézve a kormány nyál más számvetése is. 4802-ben a kormány kir. propositi ójában azt terjesztette az országgyűlés elébe, hogy a háborúk által okozott rendkívüli költségek miatt a kir. kincstárnak 2 millió pft adónövelésre van szüksége, várja ennek megajánlását az ország rendéitől, s Ítéletükre bízza annak meghatározását, megnyit akarunk ebből egyenes adónövelés útján, megnyit ismét a só árának fölemelése által fedezni. Az

ország rendei megajánlottak a 2 milliót, és pedig 603,028 ft. 16½ krt egyenes adónevelés útján, a többit pedig a só árának mázsánként 1 ft. 6 krral fölemelése által. — És épen e végett volt a sófogyasztási kimutatás az országgyűlés elébe terjesztve. Ámde az ez iránt alkotott 4802-ki 3. t. cikkben egyenesen kifejezték, hogy ez ad tegendas praesentes status necessitates ajánlatik. Azóta 4 év s ennek lefolytában 32 éves béke jött közbe; az ország a kormány status-banquerottjába belekevertetett törvénytelenül; a párisi békekötés tömérdek millió kártalanítást nyújtott a kormánynak, miből magyarhon egy fillért sem kapott: a praesens status necessitas tehát, az ajánlat feltétele rég elenyészetté de az 1 ft. 6 kr. só-ár-fölemelés el nem enyészett. — Szép kis adósági pert lehetne ennek alapján a legnagyobb joggal s méltányossággal a kormány ellen indítani. Kőrülbelül kikerülne belőle a 400 millió, mennyit gróf Széchenyi az ország közszükségeire elegendőnek tart. — Azonban hagyjuk a múltat, mit isten sem ad vissza többé, annál kevésbé a bécsi imperialis kamara, de a jövőre még kezünkben van, s e jövőre nézve a kormánytól joggal megkívánhatjuk, hogy vagy szállítsa alább a só árát 4 ft. 6 krral (mi által a fogyasztás is szaporodandik, s a só külkereskedési áruczikké is tétethetik, a kincstár jövedelme tehát alig csökkenem!), vagy pedig, ha hibás számvetéssel vonakodnék ez ország szegény népét olcsóbb sóra szoktatni: csatokassék az 4 ft. 6 kr. az országos pénztárhoz; — ez ismét mintegy 2,200,000 frt jöve-

delmet adna, úgy, hogy maga a vám és só mintegy 4 millió pftot adván, egyelőre elegendőleg elláthatná az országos pénztár szükségéit.

Úgy de azt mondják: „A kormány engedjen át jövedelmeiből valamit? Igen, corteskedésre imitt amott a vármegyékben s Kreishauptmannok fizetésére — az más! ezt a kormányzat morálja kívánja meg: de útakra, csatornákra, folyamszabályozásra, népnevelésre museumra stb. minő gondolat! hiszen Magyarország jövedelmei nem fedezik saját országlása szükségéit/ — Én pedig azt felelem: fedezik, bőven fedezik, még marad is jókra kis felesleg; idegen országok pazar bureaucratismusát, vagy e bureaucratia adósságait pedig fizetni nem tartozunk, nem is fogjuk. Ám de ha a kormány tudja, hogy e hit valótan; ha tudja, hogy Magyarország nem fedezi saját országlása szükségéit — számoljon! Hiszen alkotmányos kormánynak mondja magát; illy kormánynak pedig ismertető jelleme épen a felelőségben és számadásban áll — számoljon tehát, és meg lehet győződve, hogy a magyar nemzet nem oly kóldúsilag szentelen, miszerint idegenek ve-rejtekével akarná saját országát fentartani. Számoljon tehát, ez a legegyszerűbb, legbecsületesebb út tisztába jöni a dologgal, megnyerni a nemzet bizodalját, és elrendezni a financiát. Alkotmányos nemzet számadás és felelőség nélkül nem ad, nem adhat bizodalját.

Ámde vegyük fel, hogy ez jámbor óhajítás (ámbar csak nemzeti gyávaság által lehet azzá), sőt tegyük fel, hogy még csak az említett 4 frt 6 krt sem tudnék

az országos pénztárhoz csatolni, mert kimutatják, hogy az 4802-ki necessitas még mindig praesens necessitas, még ekkor is felmaradna egy kis számvetés. Az előadottakból világos, hogy ezen só-ár-felemelés által sem a kormány nem kívánt sem az ország nem ajánlott többet 4,396,971 frt 43½ kr. indirect adónál. Többet tehát mint a mennyi ajánlva van, szedni nem szabad. Ezen elvhez az 4802-ki rendek annyira világosan ragaszkodtak, hogy ajánlásukhoz nyíltan föltételül kötnék, miszerint az, a mi az 1 frt 6 kr. só-ár-fölemelésből a kívánt s megajánlott 2 millió fíot kiegészítő fentebbi öszvegnél több jőne be: az egyéb közczélokra, nevezetesen többek közt a királyi curia tagjai fizetésének javítására fordíttassék. Ezzel tartozott a kormány ex pacto convento. Nem tette, — már csak innen is szép kis számadási per eredhetne, substratuma aligha elég nem volna 3 évre az országos pénztárnak. Azonban ismét azt mondom, hagyjuk a múltakat; de annyit csak nem fog senki tagadni, hogy a mi ezen 1 frt 6 krból jelenleg több jő be, mint mennyit az ország megajánlott, s a kormány kívánt és elfogadott: ahhoz legalább elvitázhadan joga van a nemzetnek. Mutassa ki tehát a kir. kamara mennyivel több most a sófogyasztás, mint volt azon számvetés, melly az 4802-ki ajánlatnál alapú vétetett, s ezen többnek 4 frt 6 krjával számított ára csatoltasSék legalább jövendőben az országos pénztárhoz. Fentebb indokolt számvetésem szerint maga ezen csekélység is tenne évenként vagy 800 ezer pftot.

Vannak még azonban más kútforrások is, mely-

lyekből az országos pénztár jövedelme szaporíttathatik. Ezektol, mivel újak, számtételt nehéz csinálni, de figyelmeztetésül csak elszámolni is elég lesz. Ilyenek:

3) A lajstromozási taxa; minden örökösödés, osztály, örök vallás, zálog, csere, vagy bár mi névvel nevezett birtok - változás eseteiben. Ne legyen terhére a nyájas olvasónak, hogy itt főbb vonásait röviden ismételem annak, mit e dologról ezelőtt öt évvel a Pesti Hírlapban mondtam. A birtokváltozási kijegyzés (enregistrament) eszméje már a XIV. században Franciaországban keletkezett, s azon kevés eszmék egyike, mellyeknek gyakorlatias becsét századok tapasztalása s a társadalmi viszonyok teljes átalakulása nem hogy csökkentette volna, sőt neveié. Nekem úgy tetszik, hogy a polgári institutiók javításainál azon eszmék a legczélszerűbbek, mellyek nem csak azon egy czélra szolgálnak, mellyre közvetlenül irányozvák, hanem más fontos célokat is előmozdítnak; mert a polgári állodalom olly combinált műszer, melly rendben csak akkor van, midőn kerekai egymásba vágnak. Ily szempontból indulva állítom, hogy a lajstromozási adó a lehető legjobb gondolatok egyike; mert míg az országos pénztárnak nevezetes jövedelmi forrást nyit, s pedig olyat, melly kiváltkép a vagyonúbak erszényéből foly, tehát nem esik azon nyomadékos ellenvetés alá, hogy a szegények erszényére van számítva; egyszersmind az innen remélt országos jövedelem ingerül szolgáland, a lajstromozást vagy is telekkönyveket minél hamarább behozni, mit az orszá-

gos hitel tekintete, különösen a nemesi javakra nézve olly sürgetőleg követel. Valóban lehetetlen nem csodálkozni, hogy ez mind ekkorig behozva nincs, miután a szükség felőli meggyőződés olly általános, s az eszme helyessége itt benn a honban mind elméletileg rég elismerve, mind gyakorlatban igazolva van. Elméletileg az által, hogy a birtokváltozási bejegyzést, mint országos pénztári jövedelem - forrást, úgy az 1715-ki, mint az 1802-ki országos választmányok javaslatba hozták, az 1840:21. t. cz. pedig a kir. városoknak, mennyiben még rendes birtok-könyvük nem volna, ezeknek legfőlebb két év alatt elkészítését mulaszthatlan kötelességgé tette; gyakorlatilag pedig az által, hogy naponként tapasztaljuk, minő különbség van hitel és birtokbecs tekintetében a birtokkönyvvel nem biztosított polgári javak között. Ezt írtam ezelőtt öt esztendővel, és telekkönyveink még sincsenek; és mivel nincsenek, azóta ismét ezer meg ezer ember vérzett el, mint áldozat, az uzsorának körmei közt. Hitel nem lehet jó hypothecalis rendszer nélkül; ez pedig taxafizetéssel jár, s e taxa az országos pénztárnak néhány százezer forint évenkénti jövedelmet adhat. — Hasonló ehhez

4) az adósság betáblázási jegyzőkönyv. Már említem, hogy az intabulatio mindaddig nem ad a hitelezőnek teljes biztosságot, tehát a birtokosnak hitelt, míg kötelezővé nem tétetik; azaz, bár melly adóslevél, melly nem személyes hitelre alapított váltót, hanem reális hypothecára számított kölcsön, csak azon esetre ruháztatik fel törvény előtti érvényességgel, ha hogy

betábláztatik. Ezen betáblázási taxákat sem kellene haszontalanul eldarabolgatni, hanem az országos pénztárba folytatni. A mi ismét adhatna egy pár százezer forint jövedelmet.

5) Igen ártatlan jövedelmi forrású szolgálhatnának némi toldalék-taxák, címektől, jelektől, megfizetésektől, szabadalmaktól, javadalmaktól, mellyektől kir. taxafizetésnek van helye. Ezt már az 1802-ki országos választmány is javasolta. A többnyire rosszul fizetett kir. törvényes hivatalokat én sem kívánám terhelni; de már az egyházi javadalmak adományozásának taxáját méltán igénybe vehetőnek gondolom.

6) Hasonlón gondolkozom az ürességbe jött egyházi javadalmak interstitialis jövedelmeiről, mellyeket jelenleg néha sok éveken át a kir. kamara szed. Ezeknek nem ez rendeltetése, s a mennyiben a vacantiák némi ideig kikerülhetnek, az időközbeni jövedelmek az országos pénztár számára méltány igénybe vehetők, annyival inkább, mert a népvevelés némelly rovatai szintűgy ennek kiadásai közé tartoznak.

7) Ugyanezen okból joggal követelhetőnek vélem, hogy a vallási és közoktatási alapról (fundus studiorum et religionaris) az ország számot kéijen.

8) Külföldi hercegek, banquierek, pénzkirályok az ország legszebb részeit összevásárolják. Baj! de nincs mód akadályozni; mert ám fizesse ki őket ropant uradalmaikból a ki bírja; de arra csakugyan jog s méltányosság is van, hogy ha külföldi vészén az országban jószágot: a birtoklajstromozási díjat négyszeres ötszörös mértékben fizesse meg.

9) De az absentistákról folytonos adózás tekintében sem kell megfelejtkezni. Nem akarom az absentismus bélyegzésére azon színekbe mártani toliamat, mellyekbe mártám akkor, midőn 1842. május 5-kén a Pesti Hírlap 143. számába írott cikkemet e szegény hon kincseit külföldön pazarló némelly magyar uracsok, vagy pénzeiket magyar javakba fektető, de soha az országban egy garast sem költő külföldiek olly rossz néven vették; hanem csak annyit mondok, hogy a kik ez országban lakunk, minden font sónál, mellyet veszünk, minden adag ételnél, mellyet a fogadóban, font kávénál, mit a boltban fizetünk, sőt minden pár sarunál, mellyet varratunk, mellékesen részesülünk az adózásban, s legalább nyitunk keresetet az adózóknak, melly őket terheik viselésében könnyítse; az absentisták mind ezekből kivonják magokat: a szoros igazság kívánja tehát, hogy a statust ezért némileg kármentesítsek, mi az által történhetnék legczélszerűbben, ha az absentismus, minden bal magyarázatok elkerülése, szabatosan értelmeztetvén, az absentisták két- háromszorosan fizetendik azon adó-részt az országos pénztár számára, melly a hadi és házi adó fejében rájuk esendik.

10) Az országos közpénztárból ne talán építendő vas- és kőúton, hidakon és csatornákon szedendő mérsékleti díjnak vagy bérnek ugyanazon pénztárhoz csatolását nem szükség okokkal támogatnom.

Legyen ennyi elég annak kimutatására, hogy vannak az országnak kútforrásai, mellyekből elegendő jövedelmet meríthet egy országos pénztár megalakítá-

sára. Addig is, míg az ország pénzügyi állománya alkotmányos nemzethez illő módon, a kormány minden jövedelmeinek számbavételével gyökeresen elrendeztetnék; s teljességgel nem szükség sem millióknak egyenes kivetésével a házi s hadi adó közösségének életkérdését compromittálni, sem olly monstruosan gyűlölettel s a mellett mégis mesterségesen in practico esz-x öléhez folyamodni, minő a dohány-monopolium, a miből ugyan a nem csak pipás, de egyszersmind 7—800 ezer mázsa dohányt természető s kémek (Nadererek) szaglásaihoz teljességgel nem szoktatható magyarnál egy könnyen nem igen lesz valami, épen úgy nem, mint abból nem, hogy a balul úgy nevezett vámeltörlés kártékonyágát, még pengő pénzzel meg is fizessük; vagy pedig egy pár százmillió idegen adósságot vállaljunk magunkra: a mire talán némelly urakspeculálnak; de a miből mégis, úgy segéljen, merem állítani, legalább teljes tökéletes aequivalens nélkül bizony semmi sem lesz.

És ha mégis az említett indirect kútfők elegendőknek nem ítéltetnének, én sem vagyok annak teljességgel ellene, hogy az országos pénztár szükségiei némileg egyenes kivetés útján is pótolassanak, de csak úgy és olly módon, hogy ez a hadi s házi adó közösségének elvállalását ne csak ne akadályozza, sőt inkább előmozdítsa; a mi úgy fog megtörténhetni, ha hogy valamint más országokban az egyenes adó után a departementális költségek fedezésére toldalékfillérek szedetni megengedtetnek, úgy viszont minálunk a közadó minden forintja után az országos pénztár

javára egy vagy két toldalék-garas szedetnek — ezen eszmét helyeslem, mert a közadó együttviselésének elve már benne rejlik. Midőn e dologról 1482-ben először szólék: kulcsúi a hadi adót javasiám, s némelly megyék azt e szerint utasításba is adák. Akkoron mást nem javasolhatók, mert csak a házi adó elvállalásáról vala szó, tehát csak ez is szolgálhatandó a toldalék-garasok kivetésének alapjáúl; de most már szükségkép minden adó közösségéről szólván, nem hagyhatom érintetlenül, hogy a hadi adót helyesebb kulcsnak tartom, mert ez még sem terhel némelly kisebb megyét olly aránytalanul, mint a házi adó, a mi a megyéknek helytelen territoriális felosztása miatt a kisebb megyéket nagyon nyomja; s ha ez vétetnék kulcsúi az országos pénztár számára szedendő toldalék-garasok által is aránytalanul terheltetnének. A hadi adó minden forintja után 2 garast számítva: e rovat is adna az országos pénztárnak mintegy fél millió ftot.

És ezzel berekesztem ez úttal adóröli fejtegetésemet. A mit írtam, meggyőződéssel írtam. Meglehet, hogy a közteherviselés sem engesztelheti meg már a magyar nemzetnek fátumát; de azt szentül hiszem, hogy ha valami képes megengesztelni, egyedül ez az. Igyekeztem megmutatni, mi veszély fenyegeti az országot, s különösen a nemességet, ha az adómentesség veszélyesen koldus szabadalmához ragaszkodik; igyekeztem megmutatni, mi mindent tarthat meg, ha nem vonakodik megadni, mit megtartania lehetetlen; igyekeztem enyhíteni a mellék scrupulusokkal bíbelődők aggodalmait; igyekeztem megmutatni, hogy az orszá-

gos pénztárnak sem kellend a létező közterhek arányos elvállalása miatt hátra maradni; nincs is egyéb hátra, mint esdekelve kémem a haza jobbait: egye-sítsünk minden erőt az adó kérdésének megoldására, bontakozzunk ki a rövidlátó rossz számolás, vagy épen hiúság, nagyravágyás, és személyes susceptibilitások nyomorú kötelekeiből; a szeretett hon boldogságának oltára sokkal szentebb, sokkal több áldásnak, dicső-ségnek, nemes örömmek kútfeje, hogy sem számolyá-nál egyebeknek szabad volna lennünk, mint a honért áldozatra kész testvér hazafiaknak. Használak-e Soraim valamit? azt nem tudom; de azt tudom, hogy tehetségemnek minden erejét nemesebb ügynek, sürge-tőbb kötelességnek nem szentelhetem. És főleg egy van, mire nézve villanyos erőt óhajtanék gyöngé sza-vaimnak, hogy mindenki által megértessem, és ez az: hogy a kérdés nem az: fogunk-e adózni vagy nem? mert ez kikerülhetlen; ez olly bizonyos mint a fatum kérlelhetleu ítélete; hanem a kérdés az: elég korán s elég önakarattal adjuk-e meg magunkat e fatum -nak, miszerint magyar s alkotmányos önálló nemzet maradjunk; s nemzetiségünket, alkotmányos életünket, országos önállásunkat megszilárdítsuk, vagy pedig ké-sedelmünk miatt ostorúl legyünk kénytelenek azt el-fogadni, mit áldás bőség szaruja gyanánt fogadhatánk, ha el nem késünk. — És oh! hogy e szó: „késő“ olly borzasztóan kirí nemzetem történeteinek gyász lapjairól, miszerint attól, mint a kérlelhetlenül üldöző rémtől, itt e kérdés körül is remegnünk kell! Én nem vagyok az, ki az ősök bűneinek emlékezetét felszag-

gatgatni szeressem; hanyatló napjaim intenek, hogy ma holnap én is, és barátim is, kikkel testvéri egyetértésben együtt küzdünk egy férfi-életen át, letűnünk az élet színpadáról, martalékul hagyva emlékezetünket s emlékezetünkkel gyarlóságunkat az utókor ítéletének; s azért engedékenyen szeretne ítélni a múltakat, hogy engedékeny legyen a jövő emlékezetünk iránt is. De ezen engedékenységet nem szabad annyira tejesztenünk, hogy elmulasztjuk figyelembe venni a história tanulságait; és ezen tanulságok közt ott találok azt: hogy a hol balsorsért, a hol nemzeti szerencsétlenség korom lapja van, mindenütt ott van a késő szó. Nemzetünk legszebb cselekvései azért nem termettek meg a várt gyümölcsöket, mivel-hogy elkéstének. A mohácsi nap óta, melly szintűgy az elkésett hadi készülétek következménye vala, minden lépésünkben elkéstünk. El az úrbérrel, el a reform-hajlandósággal, el a rendszeres munkák föl-vételével, el a magyar nyelv diplomaticai polczra emelésével, el az örökváltság engedélyezésévi, el a hivatal- s birtokképeség megadásával, el a vasutakkal, el magával a sokak által annyira koránylott váltótörvénykönyvvvel is, melly, ha ezelőtt 4 évvel alkottatott vala meg, miként indítványba tétették, midőn még a nemesség nem volt annyira eladósodva: nem hullottak volna annyian a nemzeti hitel méltó igényeinek áldozatul. Ezen mindenben elkésés, ezen hajlam kísértetni a fatumot, kísérteni a szükségből! lealkuvást: ez ül átok gyanánt e nemzeten. E miatt maradtunk olly hátra mindenben, nem a török hábo-

rak s harcos viszontagságok miatt. Az angol, a francia, még borzasztóbb tartósabb vizsalyokat éltek, és mégis nőttek és fejlődtek viszontagságaik alatt, mint nő a pálmafa a teher alatt; mert harcaik közben sem feledék, hogy az alkalom istennőjének üstöké csak elől van, hogy az elveszett perczet nem adja vissza semmi öröklét, s az elmulasztott alkalmat sem áldozat, sem bölcseség, sem resignatio nem pótolhatja. Isten adja, hogy el ne késsünk az adó kérdésével is. Emlékezzél oh magyar! Sybilla könyveire, vigyázz, hogy akkor ne légy kénytelen árát megadni, midőn . már a könyvek java tűzbe repült, s midőn a későn, de mégis megfizetett árért nem kapsz egyebet nemzed ravatalára egy sír-iratnál, melly megmondja a vándornak, hogy: „A nemzet elvesz, melly ön maga iránt idején korán igazságos lenni nem tudott. Pesten, júniusban, 1847.

Kossuth Lajos.